

Літаратура і мастацтва

газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

9 КАСТРЫЧНІКА 1998 Г.

№ 41/3969

КОШТ 4 000 РУБ.

КОШ ДЛЯ СМЕЦЦЯ

Пятро ВАСЮЧЭНКА:
"Тое, чаму мы ўсміхаемся як недарэчнасці, дзівацтву, вось-вось гатовае стацца падмуркам новай нацыянальнай ідэалогіі для беларусаў. Яна ўжо варыцца, нібы вядзьмарская поліўка ў сагане, у нечых мазгах. А нішто так хораша не знішчае літаратуру, не скідвае яе ў кош для смецця назаўжды, як змена ідэалогіі".

5

ВЯРТАННЕ МАСТАЦКАГА ЭПАСУ

Уладзімір КОНАН пра раман **Валянціны КОЎТУН** "Крыж міласэрнасці"

6-7

КАРАБЕЛЬ НАШ ПА ІМЕНІ "ТАЗІК"...

У рубрыцы "Бліц-крытыка" абмяркоўваецца зборнік твораў сяброў "Бум-бам-літа" "Тазік беларускі".

7

КАЛЕЙДАСКОП

Навелы **Лідзіі АРАБЕЙ**

8-9, 12

"ЗДАЕЦЦА Ж, БЫЛО ГЭТА УЧОРА..."

Да 20-годдзя **Купалаўскага** мемарыяльнага запаведніка "Ляўкі"

13

ХТО ШУКАЕ, ТОЙ ЗНАХОДЗІЦЬ

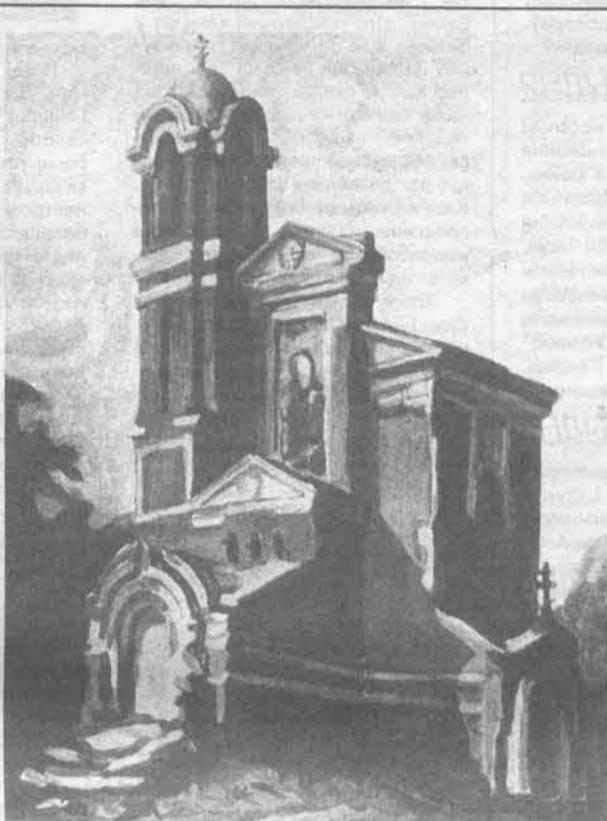
Пётра ВАСІЛЕЎСКИ:
"...Калі да славутай прарочыцы **Вангі** звярнуліся з просьбай высветліць, дзе зараз **крыж Еўфрасінні, Ванга** адказала: "Хай беларусы не турбуюцца. Іхні **крыж хутка вернецца**". Хацелася б думаць, што "хутка" — гэта пры нашым жыцці".

16

НІКОЛІ НЕ ПОЗНА!

Шаноўныя чытачы! На наш штотыднёвік падпісецце ніколі не позна — падпіска прымаецца ў любым паштовым аддзяленні. Кошт на адзін месяц — 15 тысяч рублёў; на два — 30 тысяч рублёў.

Наш індекс — 63856.

Павел Пракапцоў, 16 гадоў. "Спакой"

Вольга Шчарбакова, 13 гадоў. "Без назвы"

Імёны XXI стагоддзя

Сёння на першай старонцы "ЛіМа" — работы зусім юных творцаў, будучых мастакоў, якія, магчыма, будуць прадстаўляць наша мастацтва ў XXI стагоддзі. Гэтыя хлопцы і дзяўчаты, мо нават хлалчкі і дзяўчынкі — жывыя і шчырыя на ўражанні, смелыя і прагныя да эксперыменту, шануюць і памятаюць нацыянальныя вытокі. Гэта іх работы вельмі ўразлілі генеральнага дырэктара ЮНЕСКА **Фрэдэрыка Маёра**, які адчуў за іх адчайна смелымі кампазіцыямі і няясмай яму мастацкай школы.

Гэтыя хлопчыкі і дзяўчынкі ўдзельнікі выставы стыпендыятаў Спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі, што адкрылася

ў Музеі сучаснага мастацтва. У мінулым нумары "ЛіМ" паведамляў пра яе адкрыццё. Выстава выклікала вялікую цікавасць, прыцягнула ўвагу і да юных творцаў і да працы фонду.

Фонд створаны для таго, каб аказваць разавую матэрыяльную дапамогу, выплачваць стыпендыі, закупляць музычныя інструменты, матэрыялы для заняткаў выяўленчым мастацтвам, наладжваць стажыроўкі, забяспечваць удзел творчай моладзі ў выставах, конкурсах, сімпозіумах, накіраваных на ўзаемаўзбагачэнне нацыянальных культур, арганізоўваць фестывалі, канцэрты, выставы твораў стыпендыятаў. Сродкі на ўсё гэта фонд мае з асігнаванняў рэзервовага фонду прэзідэнта, дабрачынных складак грамадзян, арганізацый, прадпрыемстваў. Узначаліў савет фонду прэзідэнт Канфедэрацыі творчых саюзаў і культурных фондаў Беларусі, народны артыст СССР **М. Яроменка**. У складзе савета — прадстаўнікі Міністэрства культуры, Адміністрацыі прэзідэнта, творчых саюзаў, грамадскіх арганізацый, вядомыя творчыя асобы — народны мастак **РБ Г. Вашчанка**, заслужаны дзеяч мастацтваў, кампазітар **Э. Зарыцкі**, народныя артысты **РБ М. Захарэвіч** і **І. Алоўнікаў**, дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея **У. Пракапцоў** і іншыя.

Як распавяла сакратар фонду **Ірына Літвін**, узрост стыпендыятаў абмяжоўваецца 25 гадамі. Грашовыя дапамогі ў залежнасці ад узросту складаюць да 8 мільёнаў рублёў. Перавага аддаецца тым навучэнцам, якія сталі ўжо лаўрэатамі і дыпламантамі конкурсаў, фестываляў, удзельнікамі пленэраў, майстар-класаў, мастацкіх выстаў. Кандыдатуры прапануюцца абласнымі ўпраўленнямі культуры і камісіямі па працы з таленавітай моладдзю і разглядаюцца на пасяджэннях савета фонду. Многія хлопчыкі і дзяўчынкі сапраўды лаўрэаты розных міжнародных конкурсаў і выстаў і маюць у анатацыях да сваіх работ на выставе вялікі "паслужны спіс"

(Працяг на стар. 2)

Вольга Цішкова, 17 гадоў. "Аўтапартрэт. Восень"

АКОЛА ДЗЁН

Таких ранніх халадоў даўно не было. Надвор'ю не загадаеш, калі яму быць цёплым, а калі можна і снегам сыпануць. Аднак якім бы надвор'е ні было, жыць трэба...

"Капаем бульбу. Паспець бы да маразоў", "Пачалася ўборка цукровых буракоў", "Шампанскае зноў у продажы", "У сталіцы ўключаюць ацяпленне" — гэта толькі некаторыя загаловкі кароткіх інфармацый з нашага дзяржаўнага друку. Па іх бачна, што мы ў гэтым годзе да ранніх маразоў падрыхтаваліся не вельмі. Хто вінаваты? Зразумела — толькі маразы...

ПАВЕЛІЧЭННЕ ТЫДНЯ

З 1 кастрычніка павялічылася мінімальная зарплата і склала 350 тысяч рублёў. Гады два назад гэта былі вялікія грошы. А цяпер...

СУЦЯШЭННЕ ТЫДНЯ

Па словах прэм'ер-міністра Сяргея Лінга, даўгі нашай краіны па замежных крэдытах складаюць 976 мільянаў долараў. На думку кіраўніка ўрада, такая запазычанасць дапушчальная, паколькі на душу насельніцтва прыпадае менш за 100 долараў. Называецца суцешыў...

РАШЭННЕ ТЫДНЯ

У хуткім часе зменіць сваё аблічча аб'яўленыя некалькі гадоў назад помнікам прыроды рэспубліканскага значэння палацава-паркавы комплекс у вёсцы Залессе Смагонскага раёна, дзе жыў і тварыў кампазітар Міхал Агінскі. Рашэннем Гродзенскага аблвыканкама зацверджана праграма аднаўлення таксама і іншых старадаўніх паркаў, разлічаная на 1999—2000 гады. Сярод іх — замкава-паркавы і палацава-паркавы комплексы каля г.п. Мір Карэліцкага раёна, сядзібна-паркавыя комплексы ў вёсках Большынікі Воранаўскага і Краскі Ваўкавыскага, садова-паркавы і палацава-паркавы комплексы "Уселюб" і "Шчорсы" Наваградскага раёнаў і іншыя. Паболей бы такіх рашэнняў!

АПЫТАННЕ ТЫДНЯ

Сацыялагічная служба "Зеркало" інфармацыйнай кампаніі БелаПАН 600 мінчанам ва ўзросце ад 18 гадоў і старэй праранавала пытанне: "Як асабіста вы ставіцеся да магчымага аб'яднання Беларусі з Расіяй?" Вынікі наступныя: 31% апытаных не падтрымлівае аб'яднанне Беларусі з Расіяй; 32% падтрымліваюць часткова, а цалкам — толькі 13% апытаных. Кожны чацвёрты рэспандэнт (25%) не змог адказаць на праранаванае пытанне. На пытанне "Якое аб'яднанне, у якім вы глядзіце вы падтрымліваеце або хацелі б бачыць?" 36% апытаных адказалі, што падтрымліваюць "эканамічнае супрацоўніцтва". За поўнае зліццё, "як было пры СССР" выступілі толькі 9% апытаных мінчан. Нямнога. Але ўсё ж думаецца, што гэтыя людзі, якія падтрымліваюць аб'яднанне Беларусі з Расіяй у адну дзяржаву, ці то зусім не глядзяць тэлебачанне пра тое, як жывуць нашы суседзі, ці для іх чым будзе горай нам усім, тым будзе лепш?

БУДАЎНІЦТВА ТЫДНЯ

На праспекце Машэрава нашай сталіцы ў раёне Акадэміі фізічнага выхавання і спорту закладзены першы камень у будаўніцтва "Алімпійскай вёскі". Ідэя стварэння спецыяльнага жылога комплексу для нашых алімпійцаў узнікла падчас Алімпіяды ў Наганэ. І сапраўды, чым мы горшыя за некага? Вось возьмем і арганізуем Алімпію гольні краін СНД і Балтыі. Былі б грошы...

ЗАСНАВАННЕ ТЫДНЯ

Арганізацыя "Детский медиасервис", Адміністрацыя Прэзідэнта і Кіраўніцтва справамі Прэзідэнта РБ сталі заснавальнікамі новай тэлекампаніі "Детский ТВ канал". Мяркуецца, што гэта канал пачне сваю працу ўжо ў лістападзе і будзе трансліраваць на 12 гадзін у суткі інфармацыйныя, музычныя, а таксама забаўляльныя праграмы для падлеткаў. Хочацца спадзявацца, што на гэтым канале будзе хоць на 50% гучаць беларуская мова.

ВАЯЖ ТЫДНЯ

У Вашынгтоне пачаў работу штогадовы сумесны сход Міжнароднага валютнага фонду і Сусветнага банка. Удзельнічае ў гэтым форуме і беларуская дэлегацыя, якую ўзначальвае віцэ-прэм'ер Геннадзь Навіцкі. Як вядома, адносіны беларускіх уладаў з міжнароднымі фінансавымі арганізацыямі няпростыя, аднак, калі дэлегацыя паехала, відаць, яна на нешта спадзяецца. Наперадзе ж зіма...

НАМЕР ТЫДНЯ

Генадзь Карпенка, які з'яўляецца кіраўніком Нацыянальнага выканаўчага камітэта (цэнявога ўрада), мае намер праранавачы прэзідэнту РБ Аляксандру Лукашэнку сустрэцца з апазіцыяй, каб разам абмеркаваць шляхі выхаду з эканамічнага крызісу. Афіцыйны спіс прараноў рыхтуецца і хутка будзе перададзены ў прэзідэнцкую адміністрацыю. Але гэта пакуль што толькі намер...

СПЕКТАКЛЬ ТЫДНЯ

Купалаўскі тэатр сталіцы свой 79-ты тэатральны сезон пачаў "Князем Вітаўтам", чым парушыў сваю традыцыю адкрываць сезон "Паўлінкай", якая будзе падвергнута сур'ёзнай "пластычнай аперацыі". "Паўлінцы" вырашана адвесці ролю своеасаблівага нацыянальнага сувеніра з адпаведнымі касцюмамі і рэквізітамі. Абноўлены спектакль плануецца нават уключыць у экскурсійныя праграмы для інашэцмаў. У гэтай задуме, як кажуць, нешта ёсць.

ФЕСТИВАЛЬ ТЫДНЯ

У Брэсце прайшоў трэці міжнародны тэатральны фестываль "Белая вёжа", у якім удзельнічалі калектывы з Беларусі, Украіны, Расіі, Польшчы, Германіі, Літвы, а таксама артысты з Італіі, Бразіліі і Турцыі. Спецыяльнымі прызамі ўзнагароджаны калектывы Брэсцкага тэатра лялек за пастаноўку спектакля "Сіняя птушка" і Тэатр харэаграфіі з Бона за пастаноўку "Яблычных гульні". Праыз за лепшую ролю сярод лялечнікаў атрымала актрыса Луцкага тэатра лялек Ларыса Гарлінская. Лепшай драматычнай актрысай фестывалю названа брэстаўчанка Алена Ягорава, а лепшым драматычным артыстам — кіяўлянін Віталь Лінецкі. Войцэх Камбжынскі з Беластоцкага тэатра лялек быў прызнаны лепшым рэжысёрам. Гран-пры — Белую вежу (праца мастака М. Кузьміча) і брэсцкія дываны павезлі дадому артысты Мінскага акадэмічнага тэатра імя М. Горкага за спектакль "Ваўкі і авечкі" і Віцебскага тэатра "Лялька" за "Чароўную зброю Кендзо".

БРАВА!

Турнір майстроў

Заўсёднікі сталічнай філармоніі збіраліся 1 кастрычніка наведвацца на першы канцэрт новага сезона і ўяўлялі, як усё будзе. Афіцыйна, урачыста. Годна. У коле тых, каго даўно не бачыў і з кім прыемна добрым слоўкам перакінуцца.

І насамрэч, адкрыццё сезона, традыцыйна прымеркаванае да Міжнароднага дня музыкі, атрымалася ўрачыстым, па-мастацку годным, адзначаным увагай БТ (запіс па трансляцыі быў паказаны той жа ноччу, праўда, без другога аддзялення канцэртнай праграмы). Насамрэч, прыйшлі многія з тых, каго бачыш рэдка. Ды і добрыя сябры-знаёмы маглі ў той вечар так і не спаткацца. Хто ж сабе ўяўляў, што сімфанічны канцэрт у Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі выкліча такі аншлаг! Каб не сказаць ажыятаж, калі нават шануюныя дзеячы айчынай музычнай культуры будуць вымушаныя шукаць прытулку на галёрцы, дзе дазволена слухаць стоячы. Калі хтосьці, не спадобіўшыся запрашэння, палічыць за лепшае не выпрабавуваць свой лёс безбілетніка, здаволіцца тэлепаказам...

Апынуўшыся ў розных кутках залы ці нават па розных бакі экранна, меламаны ды мелазаўцы ўсё ж перакінуліся слоўкам — перамоўіўшыся пасля па тэлефоне. Няцяжка ўявіць прыўзнятую, захопленую палемічную гаворку, прадметам якой стаўся турнір майстроў.

Так, праграма канцэрта адмысловым чынам паяднала сапраўдных рыцараў Музыкі. Яны не змагаліся адно з адным. Яны спаборнічалі так, як могуць спаборнічаць мудрыя досвед і маладое натхненне, шануюная традыцыя і дзёрзка мроя, аксіёма і парадокс, добрае і лепшае, — адценьваючы-

дапаўняючы адно аднаго.

Новы аркестравы твор Уладзіміра Дарохіна "Sempre Maggiore (Alliluja)" (упершыню выконваўся сёлетняй зімой у праграме з'езда беларускіх кампазітараў) прагучаў як сонечны выклік апакаліптычным настроям, якімі працята музыка большасці ягоных калег — і маладзейшых, і равеснікаў. Непераможная радасць жыцця, заўсёды мажор узнёслага духу, хвала стваральніку Сусвету! Апанаваны досыць нязвычайнай для сённяшняга дня мастацкай ідэяй, У. Дарохін з віртуозным майстарствам абмінуў спакуслівыя "эмацыянальныя хмурынкі", амаль пазбегнуўшы ў партытуры мінорных сугучаў.

Потым быў Моцарт, 14-ты Фартэліяны канцэрт. Музыка светлага генія, пераствораная светлым талентам Іосіфа Сяргея — маладога піяніста, чыё майстарства пазначана высокім прафесіяналізмам і духоўнай сталасцю.

І, нарэшце, — Чайкоўскі, рэдка ў сімфанічных праграмах ста-

ронка ягонай спадчыны: "Манфрэд". Самая "не-чайкоўская" з ягоных сімфоній. Казалі потым, што менавіта гэты, "байранаўскі" Чайкоўскі адмыслова пасуе творчаму тэмпературу маэстра Генадзя Праватарава.

Новы галоўны дырыжор Акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларускай Праватараў разам з натхнёнымі музыкантамі годна даказалі ў гэты вечар сваю адданасць, сваё самазабыўнае рыцарскае слугаванне Музыцы.

Заўсёднікі сталічнай філармоніі, згадваючы першы сімфанічны канцэрт сезона, не хаваюць эмоцый, то спрачаюцца, то гавораць ва унісон — чакаюць новых музычных турніраў, на якіх добрае спаборнічае з лепшым...

С. БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: народны артыст Расіі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Г. Праватараў і лаўрэат міжнародных конкурсаў І. Сяргей. Фота К. ДРОБАВА

ДРУК

"Любіць прызначана... лёсам"

паўсядзённым жыццём — проста добры, душэўны і шчодрый чалавек. Дарэчы, дзякуючы У. Ліўшыцу ў Горках ужо выйшла некалькі кніг, у тым ліку і гісторыка-краязнаўчага зместу.

І вось у яго ўзнікла чарговая задума — выдаць кнігу А. Письмянкова. А паколькі пазт родам з Касцюковіцкага раёна (нарадзіўся ў вёсцы Бялынкавічы), дык У. Ліўшыц і пачаў шукаць дабрадзеяў сярод ягоных землякоў. І знайшоў. Прафінансаваць выданне кнігі ўзяліся Касцюковіцкі леспрамгас (дырэктар М. Філіпеня), гандлёвае прадпрыемства "Цэментгандаль" (дырэктар Р. Саўчанка), Касцюковіцкі райспажыўсаюз (дырэктар В. Марозаў). Не застаўся ўбаку і "ўласны" Горацкі гісторыка-этнаграфічны музей.

Адкрываецца зборнік уступным артыкулам "У вёсках нашы карані...", аўтарам якога з'яўляецца дырэктар Касцюковіцкага краязнаўчага музея Людміла Агеева. Яна, у прыватнасці, зазначае, што "пра што б ні пісаў Аляксей Письмянкоў, пазт ніколі не забываў, адкуль ён. Менавіта на касцюковіцкай зямлі, у Прыбаседзі знаходзіцца тая кастальская крыніца, якая сілкуе і жывіць ягоны талент. Пазнаё-

міўшыся з вершамі пазта, чытач мае магчымасць зрабіць падарожжа па нашым краі, пазнаёміцца з вёскамі Бялынкавічы, Калодзіва, Белы Камень, Вялікі Бор. Аб гэтым А. Письмянкоў піша: "Таму й чытаю назвы вёсак, як загаловкі мдурых кніг..."

Любоў да "малой зямлі" — у многіх вершах пазта. А гэта любоў — любоў да Бацькаўшчыны, да Беларусі. Яна і ў новых вершах А. Письмянкова, і ў творах, што ўваходзілі ў яго ранейшыя кнігі "Белы Камень", "Чытаю зоры", "Гланіда" і ў апошняю па часе напісанна са, здавалася б, прастай і разам з тым аб'ёмнай назвай — "Вершы". А свайго роду эпіграфам да зборніка можна паставіць гэтыя радкі: **Любіць высокія аб'екты, Ад гора горкую зямлю... Любіць прызначана мне лёсам. Я не памру, пакуль люблю.**

У задумках У. Ліўшыца — выданне і іншых пазтаў, якія нарадзіліся на Магілёўшчыне.

Чаму не пераніць гэты прыклад і ў іншых рэгіёнах Беларусі? Ёсць над чым задумацца. І ёсць чаму павучыцца.

А. М.

Імёны XXI стагоддзя

(Працяг. Пачатак на стар. 1) удзельнікаў розных мастацкіх акцый. Напрыклад, Аня Раманоўская, студэнтка Беларускай акадэміі мастацтваў, лаўрэатка першай прэміі міжнароднага конкурсу паштовых марак, прысвечанага дню лістоў у Японіі; Вольга Шчарбакова, навучэнка дзіцячай мастацкай школы ў Клімавічах, — дыпламант міжнароднага конкурсу дзіцячага малюнка ў Германіі; Уля Лук'яненка, навучэнка Рэспубліканскага каледжа мастацтваў, мае ўжо 5 персанальных выставаў; Андрэй Бенядзіктовіч, навучэнец Дзяржынскай школы мастацтваў — дыпламант конкурсу "Іерусаліму — 3000 гадоў", прызёр міжнароднага конкурсу "Бітола-96" (Македонія).

У будучым фонд будзе праводзіць у залах Музея сучаснага мастацтва некалькі выстаў у год, па выніках якіх і будуць вызначаны стыпендыяты (бо дагэтуль стыпендыі выдаваліся завочна, па прадстаўленай характарыстыцы).

Самі сябры фонду ўбачылі работы стыпендыятаў толькі на адкрыцці экспазіцыі. Яна будзе прадстаўляць фонд у абласных цэнтрах Беларусі (прэзентацыя фонду адбылася ў Брэсце, плануецца ў Гародні) і за мяжой. Разам з экспазіцыяй у падарожжа могуць скіравацца і дзіцячыя музычныя калектывы.

Выстава стыпендыятаў фонду аказалася сапраўды цікавай. Цікавай хоць бы тым, што пацярджае

сталенне і пеставанне беларускай мастацкай школы. У многіх удзельніках адчуваецца сапраўды пошук формы і колеру (Т. Кандраценка з Мінскай мастацкай вучэльні, Р. Трацюк з дзіцячай мастацкай школы Брэста), пластыкі вырашэння прасторы (О. Станілевіч са Слуцкай дзіцячай мастацкай школы), зварот да класічных вытокаў жывапісу (А. Верасовіч з Гомельскай мастацкай вучэльні, П. Пракапцоў з Рэспубліканскага каледжа мастацтваў), да народнай творчасці (О. Дзенісевіч, выпускніца БДПА).

Якой будзе іх будучыня — на ўрад ці возьмецца хто-небудзь вызначаць гэта сёння. Адно відавочна: імёны іх, названыя тут і неназваныя, — гэта імёны наступнага, XXI стагоддзя.

Н. К.

Фота К. ДРОБАВА

Білет на цягнік у Еўропу

І кастрычніка ўрачыстым сходам у канферэнц-зале бібліятэкі імя Янкі Купалы распачаўся навуцальны год у Беларускай калегіуме. Гэта навуцальная ўстанова ўтварылася ў лістападзе 1997 года з ініцыятывы нацыянальна арыентаваных грамадскіх арганізацый і прыватных асоб. Да рэалізацыі праекта прычыніўся Польскі інстытут у Мінску, выкладчыцкія асяродкі Варшаўскага і Львоўскага ўніверсітэтаў. Беларускай калегіуме незалежны ад дзяржавы і, адпаведна, ад дзяржаўнага фінансавання. Гэта форум для правядзення лекцый і дыскусій, інтэлектуальны асяродак, які яднае літаратараў, філосафаў, мастакоў, навукоўцаў і спрыяе дыялогу з творцамі сярэдняеўрапейскіх і заходніх краін.

Дзейнасць Беларускага калегіума грунтуецца на прынцыпах навуцальнага працэсу і навуковых даследаванняў, што ўжо сцвердзіліся

ў заходне- і сярэдняеўрапейскай культурніцкай практыцы. Калегіуме прапануе бакалаўрскае і магістарскае навуцанне па спецыяльнасцях "Філасофія, літаратура", "Журналістыка", "Найноўшая гісторыя"; практычныя заняткі і ўдзел студэнтаў у даследчых праектах, недзяржаўных арганізацый, стажыроўкі ў заходне- і сярэдняеўрапейскіх універсітэтах.

Цыклы навуцання — тры і чатыры гады. Прымаюцца студэнты старэйшых курсаў гуманітарных спецыяльнасцяў альбо асобы з вышэйшай адукацыяй па выніках сумоўя. У асобных выпадках прымаюцца студэнты малодшых курсаў.

Дыплом калегіума не замяняе сертыфікат аб вышэйшай адукацыі. Лекцыі калегіума з'яўляюцца адкрытымі. Той, хто сістэматычна наведвае лекцыі, рэгіструецца ў якасці вольных слухачоў.

Навуцанне па спецыялізацыях

ажыццяўляюць Цэнтр Еўрапейскага супрацоўніцтва "ЕўраФорум" — філасофія, літаратура; Беларускай гуманітарнай фонд "Наша Ніва", Інстытут Цэнтральна-ўсходняй Еўропы — найноўшая гісторыя; Беларуская асацыяцыя журналістаў — журналістыка.

Куратары калегіума: Генадзь Грушавы, Васіль Быкаў, Ежы Гедройц (Парыж), айцец Аляксандр Надсан (Лондан).

Навукова-экспертная рада: Анатоль Грыцкевіч, Генадзь Цыхун, Адам Мальдзіс, Мікалай Крукоўскі, Уладзімір Конан, Аляксандр Вашкевіч, Жана Літвіна, Сямён Букчын, Карлас Шэрман, Вялянцін Акудовіч, Алесь Анціпенка.

Выканаўчая рада: Алесь Анціпенка, Ігар Бабкоў, Алес Дзярновіч, Вольга Караткевіч, Захар Шыбека.

Заняткі пачаліся 5 кастрычніка.

НАШ КАР.

Мастак і Айчына

У галерэі "Мастацтва" адкрылася выстава "Мастак і айчына" жывапісца Георгія Скрыпнічэнкі. Гэта, як ні дзіўна гучыць, першая персанальная выстава 58-гадовага творцы. Праўда, гады з тры таму галерэя "Жылбел" прадставіла выставу замалевак Мінска (ён зрабіў іх мноства яшчэ ў час навуцання ў сталічнай мастацкай вучэльні) пад прыгожаю назваю "Мінск вачамі Скрыпнічэнкі". Але сам мастак яе згадваць не любіць. Ды і пра сённяшняю невялікую (я б сказала, утульную) экспазіцыю гаворыць без асаблівай радасці. Бо душа яго прасіла нечага іншага — скажам, вытанчанасці, кветак і шампанскага, эстэтычнай прыгажосці ў вялікай экспазіцыянай зале. Нездарма ж Мікола Селяшчук, які вучыўся ў мастацкай вучэльні на пару курсаў пазней за Скрыпнічэнку, згадаў яго крыху піжоністым малым хлопцам у стыльным шэрым плашчы на фоне ратонды ля паранета Свіслачы.

Але дзякуй і гэтай экспазіцыі. Яна дазволіла пазнаёміцца са Скрыпнічэнкам-творцам і сталася нагодай пагутарыць з ім. Ён прызнаўся, што расказваць пра свае работы яму цяжка, чым іх пісаць. Родам Георгій са Слуцка, вучыўся ў адным класе з будучым графікам Уладзімірам Басальгам, разам з ім хадзіў у мастацкую студыю Уладзіміра Садзіна пры мясцовым Палацы піянераў. Сам рускі, з Мурама, Садзін любіў дзяцей, вазіў іх на экскурсіі ў Крым, Карпаты, Маскву, Калугу. Ён меў вялікую калекцыю работ сучасных расійскіх мастакоў (Жукава, Ромаса, Чуікова, прадстаўнікоў сацыялістычна-рэалістычнай школы), на прыкладзе

якой вучыў "хлпачкоў адкрываць свет мастацтва. Зрэшты, ён проста вучыў, як класці фарбы на палатно, вучачыся гэтакімі разам з дзецьмі. Можна, таму Г. Скрыпнічэнка і цяпер аддае перавагу рускай школе жывапісу, але больш — рускаму авангарду пачатку стагоддзя (Малевіч, Кандзінскі, Захар Іванова, Хлебнікова, пра якіх ён можа гаварыць доўга, ёміста і захоплена — не ў прыклад гаворыць пра сябе).

А ў вучэльні, куды ён паступіў з трэцяга разу, але затое ўжо бліскуча, нечакана для сяброў і нават для самога сябе праявіўся як "фармаліст". Нават цяпер, згадваючы тыя гады, ён не можа назваць штуршок, які павярнуў яго на шлях, што не прызнаваўся тады ў мастацтве. А гэта ж былі 60-я, ён быў усяго навуцэнцам, альбом Пікаса быў толькі ў дырэктара вучэльні Краснеўскага, які строга забараніў паказваць яго падлеткам. Час ад часу ўдавалася "выкрасці" ілюстрацыю якогасці Філава з "Огонька", але гэта ж сапраўды кропля для зацікаўленага хлопца. А, можа, паўдзвэйнічала тое, што трапіў ён на адзіны ў гісторыі вучэльні курс манументальнага мастацтва? Мысленне аб'ёмамі, незацкаванасць дакладнымі формамі і тэмамі? Як бы то ні было, малады Г. Скрыпнічэнка "тачыў" сваіх "дзівакоў", за што два разы з вучэльні "вылітаў". Але ўсё ж скончыў, і за гэта шчыра дзякуе Л. Шчамялёву і А. Малішэўскаму. Дыпломам стала апошняй ў яго творчым жыцці манументальная праца — мазаіка для інтэрната тэхнікума будматэрыялаў.

У Тэатральна-мастацкі інстытут не цягнула. Тады здавалася, што вольна, дарога мастака, адкрытая, толькі ідзі. Тым больш хутка з'явілася майстэрня, няхай і нягледзя па ўмовах, але свая. Уступіў у Саюз мастакоў. Знайшоў працу — у Інстытуце эстэтыкі маляваў зыкеткі да вермутаў і каньякоў: карміць жа сям'ю трэба. А паміж гэтымі "заняткамі" — маляваў. Гэта цяпер зразумела, як важна мець "школу". І сам ён прызнаецца шчыра, што часам менавіта "школы" яму і не хапае. "Мастацтва — гэта прыдуманасць, трошкі фантазіі, трошкі

ілюзіі, — разважае Г. Скрыпнічэнка. — Калі мастак не здольны па-сапраўднаму маляваць, ён выкарыстае свае хітрукі: там — падклеіць, там — зафарбуе, там — падмалюе... І нібыта і не было памылак, ёсць толькі арыгінальная і непаўторная аўтарская імпрэсія. Але ўсё гэта залежыць ад майстэрства мастака. Не сцвердзішы сябе прафесіяналам, і падфарбаваць як след не здолееш".

На выставе — і тыпова "скрыпнічэнкаўскія" фантазіі, у якіх перамешаны вобразы прыгожых жанчын, ён сам і ўвесь свет ў хаосе сюррэалістычнага ўспрымання ("Чарнобыльскія дзяўчаты", "Сын нарадзіўся"), і цалкам нетыповыя для мастака спакойныя пейзажы без звыклых для яго крыклівых колераў ("Мілы кут", "Спевы роднага краю", "Наваградчына"). Магчыма, гэта парушае цэласнасць экспазіцыі, затое дадае новых эмоцый да ўспрымання яго творчасці. Мастак не ідзе зведаным для сябе шляхам, ён ускладняе творчую задачу — да прамалінейных параўнанняў, калажных варыянтаў дадае натуралістычныя прыродныя замалеўкі, вобразы з беларускага фальклору. Атрымліваецца — цікава.

Выставу рыхтавала і прадставіла Беларуская акадэмія выяўленчага мастацтва. Званне акадэміка жывапісу БелАВМ, атрыманае мастаком у мінулым годзе, — першае ганаровае званне Георгія Скрыпнічэнкі. БелАВМ вылучыла яго на атрыманне ў гэтым годзе Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь. На жаль, сёння лаўрэатства залежыць не толькі ад аб'ектыўнай ацэнкі творчасці. Ды, зрэшты, галоўнае прызнанне для Георгія Скрыпнічэнкі — шчырая зацікаўленасць гледачоў. А гэтага ў сваёй творчасці ён дасягнуў.

Наталля ШАРАНГОВІЧ
Фота К. ДРОБАВА

"Белавежская осень"

Хоцімску — 600 гадоў

Два дні святкаваў свой слаўны юбілей старажытны Хоцімск, апавіты цудоўнай легендай аб кароўнай князеўне Хадзіме, у памяць якой было названа паселішча на рацэ Бясядз. Падзяліць радасць жыхароў райцэнтра прыехалі суседзі — дэлегацыі Ершыцкага раёна Смаленскай, Кляцнянскага і Суражскага — Бранскай і Касцюковіцкага і Клімавіцкага — Магілёўскай абласцей.

25 верасня пасля ўскладання кветак да помніка воінам-вызваліцелям у кінатэатры адбыўся ўрачысты сход, прысвечаны юбілею. 26 верасня свята перайшло ў парк і працягвалася да позняга вечара. Два дні ў Хоцімску гучалі музыка, песні, кружыліся танцы. Юбілей райцэнтра супаў з другім светлым святам — 55-годдзем вызвалення раёна ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Дарэчы, з Хоцімшчыны, з яе вёсак Вялікая і Малыя Ліпаўкі 26 верасня 1943 года пачалося выгнанне гітлераўцаў з нашай Беларусі.

У любоніцкай "Спадчыны" песні матчыны

Жыве ў вёсцы Любонічы, што ў Кіраўскім раёне, цікавы чалавек Іван Адамавіч Салановіч. Ён — заўзятая аматар нацыянальнай этнаграфіі і фальклору. У свой час Салановіч цяжка захварэў, быў прыкуты хваробай да ложка некалькі гадоў. Паднялі яго на ногі, як сведчыць сам Іван Адамавіч, гармонік і народная песня. У 1984 годзе ён стварыў у мясцовым Доме культуры фальклорна-этнографічны ансамбль "Спадчына". Яму прысвоена званне "народны". У клубе

дзеінічае і гурт "Маладая спадчына", у якім займаюцца дзеці.

Члены "Спадчыны" запісваюць аўтэнтычны мясцовы фальклор, збіраюць ручнікі і іншыя прадметы мясцовага побыту. А свае песні яны спяваюць акапальна і пад гармонік свайго мастацкага кіраўніка І. Салановіча. "Спадчына" паспяхова выступала на абласных фестывалях "Таленты Прыдняпроўя", "Сузор'е талентаў" і двойчы на Беларускай тэлебачанні ў праграме "Запрашаем на Вячоркі".

Пярсцёнак не з чужой рукі

Ніну Віленчык у Бабруйску ведаюць не толькі як клапатлівага дырэктара клуба дабрачыннага таварыства. Яна і таленавітая актрыса, якая стварыла шэраг цікавых вобразаў на сцэне народнага тэатра Бабруйскага гарадскога цэнтра культуры.

Апошнім часам Ніна Віленчык выступае і як драматург. Першая яе ўдалая п'еса — "Ляці, запаветны пярсцёнак", напісаная па матывах казкі А. Адоеўскага "Мароз Іванавіч". Твор Н. Віленчык — самабытны, яе пярсцёнак не з чужой рукі. П'еса прынятая да пастаноўкі ў народным тэатры.

Н. Віленчык напісала таксама п'есы "Казка пад Новы Год", "Свабоду каралю!" і іншыя. Неўзабаве зборнік яе твораў выйде ў абласным цэнтры народнай творчасці.

Іван ПЕХЦЕРАЎ

Сустрэча праз дванаццаць гадоў

Праз дванаццаць гадоў растання наведваў Гомель вядомы гісторык, аўтар кніг "Айчыну сваю баронячы", "Невядомая вайна", рэдактар аднаго з аўтарытэтных гістарычных часопісаў Генадзь Сагановіч.

Сустрэчы з ім, наладжаныя маладзёжным цэнтрам "Гарт", гомельскай філіяй ТБМ і арганізацыяй

"Грамадзянскі форум", прайшлі на гістарычным і філалагічным факультэтах Гомельскага дзяржуніверсітэта імя Скарыны, на лекторыі па беларускай гісторыі для грамадзян горада і ў школе-ліцэі N 56.

Генадзь Сагановіч даў таксама інтэрв'ю гарадской тэлекампаніі "Нірэз".

Андрэй МЕЛЬНІКАЎ

Юбілей акварэліста

Споўнілася 60 гадоў з дня нараджэння вядомага гомельскага мастака Уладзіміра Кароткага. Яго павіншаваў прэзідыум Саюза беларускіх мастакоў, а таксама калегі па творчай працы. Уладзімір Пятровіч з'яўляецца адным з вядучых акварэлістаў рэспублікі, удалянікам буйнейшых выстаў у Беларусі, Маскве, у краінах дальняга замежжа. На нядаўняй выставе "Зямля Палесся, якая працавала ў мінскім Палацы мастацтваў, экспанавалася чатыры карціны майстра. У Кароткі стварыў таксама вялікую серыю работ пра Чарнобыль. Пасля катастрофы на ЧАЭС ён пабываў у Брагінскім, Хойніцкім, Веткаўскім, Чачэрскім раёнах. Цяпер мастак падрыхтаваў персанальную выставу, якая будзе экспанавана ў Гомелі і Мінску.

Галерэя ў бальніцы

У вёсцы Старыя Дзятлавічы, што ў Гомельскім раёне, знаходзіцца славуная бальніца, галоўны ўрач якой — Аляксандр Ефімовіч. Тут не толькі лечаць хворых, у якіх няма родных і блізкіх, а даюць прытулак на доўгія месяцы. У трохпавярховым корпусе ёсць фае. У ім вядомы жывапісец, член Саюза маста-

коў рэспублікі Пётр Мураўчук зрабіў манументальны роспіс "Урачыстасць жыцця" і адкрыў экспазіцыю сваіх твораў, якая ўключыла 190 работ. Першымі наведвальнікамі своеасаблівай галерэі сталі старшыня мясцовага Савета М. Мартыненка і школьнікі мясцовай школы.

Аляксей ШНЫПАРКОВ

"Паўднёвая пальміра"

Так называецца Міжнародны фестываль-конкурс харавой музыкі, які ўжо ў пяты раз праходзіў у Адэсе з 10 па 22 верасня. Нашу краіну прадстаўляла народная харавая капэла Палаца культуры чыгуначнікаў Брэста. Берасцейскі калектыў стаў дыпламантам конкурсу і атрымаў спецыяльны дыплом журы за высокае выканаўчае майстэрства духоўнай музыкі.

Уладзімір ТАРАСЮК

ШАНОЎНАЯ РЕДАКЦЫЯ!

Прашу праз Вашу газету выказаць шчырую падзяку за віншаванні з маім 85-годдзем усім-усім чытачам і прыхільнікам маёй працы і жадаць ім доўгага і шчаслівага веку.

Сяргей ГРАХОЎСКИ

Пачатку новага навучальнага года прывечаны зварот галоўнага рэдактара "Роднага слова" М. Шавыркiна "Звіні, школыны званок!" і выступленне М. Гіля "Думаць, мамы, думаць! Рэха з 1997 года". Змешчаны артыкул У. Мархеля "Ад балады да гавэндзі" (да 175-годдзя з дня нараджэння У. Сыракомлі), "Свята знутры" А. Рагулі (да 60-годдзя Л. Левановіча), "Камедыі з мяшчэнскага жыцця" У. Ковеля (станавленне Ф. Аляхновіча як драматурга), "Рамантызм у беларускай літаратуры" Л. Тарасюк, "Пачуццё шырых слова" А. Андруковіча (вершы і песні Л. Пранчака), "Думкі міжволі гаманілі ў сненні хлопчыку аб школе" Г. Дашкевіч (духоўны воблік дзіцяці ў лірыцы Я. Коласа), "Было б на свеце толькі — чалавечна..." З. Драздовай (заканчэнне літаратурнага партрэта А. Грачанікава), "Дэкларацыйны ці дэкларатывны?" П. Сцяцко, "Тэкставае апытанне як сродка аператывнага кантролю на ўроках беларускай мовы і літаратуры", І. Босага, "...Пракляцце таму, хто паліць і разбурае" М. Мішчанчука (творы К. Чорнага ваеннай пары), "Матыў вады ў паэме Якуба Коласа "Новая зямля" і ў нямецкай паэзіі" В. Выхоты, "Найвялікшая асалода — мысліць..." Е. Лявовай (эпічны тэатр Б. Брэхта), "Міфалагічнае самавызначэнне беларусаў" С. Кавалёва (заканчэнне), "Сейбіт" У. Содаля (у сувязі з 80-годдзем з дня нараджэння Ф. Янкускага), "Мудры настаўнік — Алесь Белакоз" В. Юбка і Т. Фаменкі (да 70-годдзя), "Калі рэха засталася вечна..." М. Мікуліча (невядомыя вершы М. Танка), А. Карлюкевіч рэцэнзуе кнігу А. Марціновіча "Свята чароўнага літарыка" ("Новы падручнік па беларускай дзіцячай літаратуры"). Апублікавана заканчэнне артыкула І. Крэнь пра "пенталогію" А. Яскевіч ("З пачуццём моўнай радзімы"). Да 85-годдзя С. Грахоўскага прапануюцца вершы юбіляра. М. Скобла ў рубрыцы "Літаратурны ветразь" прадстаўляе творы І. Пракаповіча. Сярод іншых матэрыялаў — "Купальскае валакобіцтва і абыход палеткаў" В. Якімовіч, вершы У. Сыракомлі, А. Грачанікава, М. Танка, "Каляндар знамянальных дат і падзей на 1998 год", складзены Я. Саламевічам...

Загінуў ва Усходняй Прусіі

Лёс адмераў Алесю Мілюцю кароткі век — нарадзіўся 6 кастрычніка 1908 года, загінуў на фронце ва Усходняй Прусіі 26 кастрычніка 1944-га. Родам з вёскі Скорчы цяперашняга Караліцкага раёна. Скончыў два класы пачатковай школы, потым займаўся самаадукацыяй. Друкавацца пачаў з 1928 года ў прагрэсіўных заходнебеларускіх газетах і часопісах, а пасля ўз'яднання Беларусі — у Стаўбцоўскай раённай газеце. Асобныя вершы А. Мілюця змешчаны ў калектывных зборніках "Мы іх не забудзем", "Сцягі і паходні", "Крывёю сэрца" і "Ростані волі".

...І запісы ўдзельнікаў вайны

Аператар, дыспетчар станцыі Казань, старшы памочнік начальніка станцыі ў Калінкавічах, бібліятэкар, выкладчык рускай мовы і літаратуры, раз'язны карэспандэнт газеты "Калгасная праўда" (цяпер "Белорусская нива"), рэдактар на Беларускім радыё, карэспандэнт часопіса "Беларусь", літкансультант часопіса "Нёман" — асноўныя жыццёвыя шляхі Аляксея Кейзарава (нарадзіўся 4 кастрычніка 1928 года ў вёсцы Бронніца Буда-Кашалёўскага раёна, памёр 22 лістапада 1994-га). Упершыню ў друку выступіў з вершамі ў 1953 годзе. У 1957 годзе надрукаваў першае апавяданне. Проза стала прызначэннем. Выйшлі кнігі "Нас было семеро", "Не знаючай покоя", "Эхо на Полесье", для дзіцяці — "Хитрый гвоздик", "Первый разведзвод", "У нас в Тополевке", "Возвратятся журавли". Шмат зрабіў А. Кейзараў запісваючы ўспаміны актыўных удзельнікаў вайны, у выніку пабачылі свет кнігі Э. Лаўрыновіча, М. Дзімітрыева, А. Мазанік, М. Фядотава і іншых, а таксама М. Грыловіча "Дальва — сястра Хатыні".

Пачатак усіх пачаткаў

14 КАСТРЫЧНІКА — ДЗЕНЬ МАЦІ

Як ні горка пра гэта гаварыць, але — многія праблемы ў грамадстве, народжаныя сацыяльна-эканамічным крызісам, традыцыйна вырашаюцца за кошт жанчын. Каго хутчэй скароцяць ці не прымуць на працу? Жанчыну, прытым найперш жанчыну-маці, у якой малалетнія дзеці. Яна, маўляў, можа "заседзецца" і на бальнічным, ёй і дзіцячы садок падавай, і лготы ўсялякія! А каму гэта, каб хто спытаў, патрэбна? Дзеля чаго лішні клопат? Як кажуць, далей ад грэху: лепш альбо зусім не браць на работу такую працаўніцу, а калі яна аказалася ў штаце, дык — скараціць яе. Вось і аказваецца жанчына ў ліку беспрацоўных — часцей за ўсё, першай. Добра той, хто мае магчымасць сядзець у мужа "на шыі". А калі няма тае "шыі"? Можна шмат пра гэта гаварыць, аднак жа выснова адназначная: сярод беспрацоўных — большасць жанчын, як і сярод тых, што заняты на некваліфікаванай, нізкааплачальнай рабоце. У грамадскай думцы ўсё больш жорстка акрэсліваецца кола кампетэнцыі жанчыны: неналаджаны, неўладкаваны сямейны быт ці нізкастатусная работа.

А між тым жанчыны ў большасці сваёй — выдатныя выканаўцы: працавітыя, дысцыплінаваныя, абавязкова-бездармоўныя, бо прывыклі, народжаны быць у адказе не толькі за работу сваю, але і за сям'ю, за мужа, за дзяцей, за старых бацькоў.

Сёння зноў нямаюць гаворыцца пра эмансипацыю жанчын. Але да чаго зводзяцца гэтыя гаворкі? Ды, бадай, да таго, што жанчына на працы — гэта распад сям'і і нізкая нараджальнасць. Вось бы вярнуць маму — дзецям, жонку — мужу, а зарплату жанчыны аддаць у выглядзе прыплаты мужчыне, карацей кажучы, прывязаць жанчыну — рублём, кавалкам хлеба — да сям'і — і ніякіх праблем!

І не заўважаюць такія непрымальнікі жаночай эмансипацыі таго відавочнага факта, што ў цывілізаваным свеце надзвычай рэзка ўзраста колькасць жанчын, якія ўсё больш актыўна працягваюць сябе не толькі ў навуцы, скажам, ці ў літаратуры і мастацтве, але і ў палітыцы, у бізнесе, на вытворчасці. Поўная рэалізацыя задаткаў полу — пачуцця мацёрнасці, надзейнасці, абвостранай здольнасці суперажываць і спачуваць — не толькі не адрывае таленавітую, працавітую жанчыну ад дзелавой нівы, але і стымулюе яе: напаўняе яе розум, душу жыватворнымі сокамі, надае мужнасці і упэўненасці ў сабе. А што да інтлекту, дык гэта ўжо аднака індывідуума, а не полу. Ёсць, вядома, жанчыны, якія па-сапраўднаму жывуць толькі сям'ёй і час "на службе" адбываюць (як ёсць і мужчыны, што цалкам рэалізуюць сябе ў хатнім быце), але ёсць і такія жанчыны (і іх нямаюць!), для якіх немагчыма рэалізаваць сябе ў прафесійнай ці грамадскай дзейнасці — трагедыя.

Хоць, вядома, не менш падстаў гаварыць і пра іншае. Пра тое, што ў сённяшнім да краінасці спалітызаваным, эканамічна нестабільным і псіхалагічна няўстойлівым свеце многія жанчыны проста сталі забываць пра звычайнае чалавечае шчасце, пазбаўлены яго. Бясконцыя праблемы і штохвілінныя стрэсы — не толькі ў знешнім сацыяльна-грамадскім жыцці, але і дома. Усю горч жыццёвай неўладкаванасці, незадаволенасці заробкам і цэнавай нестабільнасцю жанчына нясе ў дом, у сям'ю і "скідае" на галовы сваіх блізкіх, якім і без таго нялёгка, як і ёй самой...

Вось такія варункі сённяшняга жыцця, якія

найперш і найбалучай закранаюць акурат жанчыну, актывізоўваюць, на шчасце, і сам жаночы рух, падштурхоўваюць яго прыхільніц, падказваюць ім новыя кірункі пошукаў. Акурат у такіх варунках апошніх гадоў у Беларускім саюзе жанчын — незалежнай, неўрадавай грамадскай арганізацыі — нарадзілася ідэя стварыць Цэнтр сацыяльнай падтрымкі жанчын, пра які і пойдзе гаворка.

Адкрыццё яго адбылося два гады назад — 14 кастрычніка 1996 года. Сімвалічна, што адкрыўся ён менавіта ў гэты дзень, двойчы святочны. Па-першае, 14 кастрычніка — гэта Дзень маці. Нарэшце з'явілася ў нас такое свята — не рэвалюцыйны міжнародны жаночы дзень 8 сакавіка, а — сціплы і светлы Дзень маці. Упершыню ён быў праведзены ў Мінску акурат 14 кастрычніка ў 1994 годзе з ініцыятывы Мінскага гарадскога савета жанчын. А ў наступным, 1995 годзе па ініцыятыве БСЖ прайшоў ужо рэспубліканскі Дзень маці, які быў аформлены, так бы мовіць, заканадаўча, які афіцыйнае свята, на дзяржаўным узроўні, указам прэзідэнта.

А другое свята, якое прыпадае на гэты дзень, — праваслаўнае свята Пакрова прасвятой уладаркі нашай Багародзіцы і вечна-дзевы Марыі. Толькі маці, пачатак усіх пачаткаў, можа ўратаваць, захаваць, зберагчы свет і ўсіх нас, дзяцей сваіх. У трапныя свята Пакрова Прасвятой Багародзіцы ёсць такія словы: "Сёння мы, дабраверныя людзі, светла святкуем, ахінаемся тваім, Богамаці, прышчэцём, і на твай глядзячы прачысты вобраз, замілавана гаворым: пакрый нас пачэсным тваім пакровам і захайвай нас ад усялякага зла, просячы Сына твайго, Хрыста, Бога нашага, каб збавіў душы нашы".

Хочацца спадзявацца, што з цягам часу Дзень маці будзе адзначацца не толькі ў дабрачынных арганізацыях ды ў тых ці іншых дзяржаўных структурах, а стане святам у кожным доме, у кожнай сям'і.

Але вернемся да Цэнтра сацыяльнай падтрымкі жанчын. Часу з дня яго адкрыцця прамінула няшмат, але ён паспеў досыць рэальна заявіць аб сабе і штодня запрашае да сабе ўсіх "прыніжаных і зняважаных", усіх, хто мае патрэбу ў парадзе і дапамозе.

Тацяна Камароўская, дырэктар цэнтра, гаворыць:

— Мы не памыліліся, калі прыйшлі да думкі адчыніць такую ўстанову. Занадта шмат жанчын сёння трапляе ў цяжкае становішча, зведваюць матэрыяльныя цяжкасці, не вытрымліваюць жыццёвых нагрузак, трацяць перспектыву і губляюць надзею на выйсце. У выніку яны збіваюцца на сцяжыну п'янства, наркаманіі, забываючыся на самае святае — на дзяцей. Ім трэба дапамагчы вырвацца з гэтага замкнёнага кола, падтрымаць маральна, псіхалагічна, урэшце матэрыяльна. Галоўная задача Цэнтра — садзейнічаць ўмацаванню сям'і і яе аўтарытату ў грамадстве, аказанне дапамогі жанчынам, якія апынуліся ў складаным становішчы, у якіх рэзка знізіўся сацыяльны статус. Якім чынам? Найперш стварэннем рабочых месцаў і працаўладкаваннем. А гэта вельмі і вельмі нялёгка пры сённяшняй эканамічнай сітуацыі.

У цэнтры створаны магчымасці для пераключэння на народна-прыкладныя віды творчасці — тут можна навучыцца вязанню, рабоце з саломкай, фларыстыцы, макраме, тут працуюць курсы масажу, цырульніцкай справы, адкрыта школа крою і шыцця.

Праводзяцца ў цэнтры выставы работ, дабрачынныя вечары, у БСЖ раздаецца

дзіцячае адзенне і харчаванне для самых малазабяспечаных сем'яў. На жаль, апошнім часам гэта стала рабіць цяжэй, бо паток гуманітарнай дапамогі значна зменшыўся.

Усе мерапрыемствы цэнтра маюць, само сабою, сацыяльную скіраванасць. Працуе кабінет маці і дзіцяці, дзе вучаць маладыя сем'і, як выхоўваць дзяцей, як паводзіць сябе з дзецьмі, дзеля чаго запрашаюцца самыя розныя спецыялісты — ад педыятраў да псіхалагаў.

Асветніцкія кансультацыйныя паслугі цэнтра — скажам, юрыдычныя кансультацыі, парады псіхалагаў і ўрачоў — бясплатныя.

З лістапада 1996 года на базе цэнтра пачаў працаваць клуб "Новае мысленне", у якім жанчын вучаць запаважаць і палюбіць сябе, каб праз гэтую самапавагу і самалюб'оў палюбіць блізкіх, каб жанчына несла ў дом, у сям'ю не стрэсы, раздражнёнасць і злосць, а лагоду, цеплыню і ласку, каб усім, хто побач з ёю, было добра і ўтульна. На псіхалагічных трэнінгах жанчын вучаць пераадоўваць розныя так званыя комплексы, вырашаць псіхалагічныя праблемы ў працэсе росту жанчыны як асобы, бо ад псіхічнага здароўя маці перш за ўсё залежыць мір, парадак і дабрабыт у сям'і, выхаванне дзяцей.

Мая субседаўніца расказала і яшчэ пра адзін цікавы праект, які ажыццяўляецца зараз сумесна з Брандэнбургскім адукацыйным таварыствам з Германіі. Гэта адукацыйныя курсы для жанчын з вышэйшай адукацыяй, якія па розных прычынах страцілі працу. На курсах займаецца 90 жанчын. Яны вучаюць маркетынг, менеджмент, англійскую мову, беларускае і еўрапейскае права, мытнае права, асновы бухгалтарскага ўліку, камп'ютэрную граматы і інш. Пасля заканчэння курсаў, якія працягваюць па сістэме еўраасістэнтаў, жанчына зможа працаваць не толькі ў той ці іншай фірме, але й на любым буйным прадпрыемстве, прытым не толькі ў якасці сакратаркі — узровень яе падрыхтоўкі дазваляе ёй заняць куды больш высокую і адказную пасаду.

Спадарыня Тацяна, апавядаючы пра гэтыя адукацыйныя курсы, выказала, дарчы, пажаданне, каб на іх чыталіся лекцыі па гісторыі Беларусі і пра ролі ў ёй жанчыны, пра вобраз жанчыны ў летапісах, у беларускай літаратуры. Яна выказала надзею, што сярод нашых літаратараў і гісторыкаў знойдуцца энтузіясты, якія адгукнуцца на прапанову расправесці курсісткам пра гэта...

Вопыт работы сталічнага Цэнтра сацыяльнай падтрымкі жанчын, няхай сабе пакуль што і невялікі, паказвае, што ёсць рэальная неабходнасць стварэння іх ва ўсіх рэгіёнах краіны, што з іх дапамогай можна вырашаць шматлікія праблемы, народжаныя ў нашым грамадстве сацыяльна-эканамічным крызісам. У многіх краінах свету падобныя арганізацыі існуюць даўно і аказваюць жанчынам, якія апынуліся ў складаных сітуацыях, рэальную і надзейную неабходную ім дапамогу, змякчаюць сацыяльную напружанасць у грамадстве, садзейнічаюць стварэнню нармальнага умоў жыцця ў сям'і. А сям'я пачынаецца з Маці, пачатку ўсіх пачаткаў. І клопат аб ёй, усебакавая ўвага і падтрымка яе — найнярвейшы абавязак усіх нас і кожнага паасобку.

Хацелася нагадаць пра гэта налярададні нашага новага, пакуль што не абцяжаранага традыцыямі, але ўсё ж і не прыдуманага на пустым месцы, свята — Дня маці.

Марыя МІХАЙЛАВА

МУЗЫКА

Выграненка грае Баха

Асабліва ярка гэта выявілася ў такіх цыклічных творах, як Прэлюдыя і фуга сі мінор, Прэлюдыя і фуга з Арганнай імшы, таката рз Мінор.

Не менш значная здольнасць выканаўцы тонка ствараць пэўны псіхалагічны стан, працягла ўтрымліваць у ім слухача, засяроджвацца на ўнутраным жыцці бахаўскага вобраза. Гэта харал "Ісус Хрыстос, наш Збаўца", апрацаваны ў архаічнай манеры, узнёсла, пранікнёны харал "Чалавек, які аплкавае свой грэх вялікі", фантазія на харал "Прыйдзі ж, паганцаў збаўца", ахопленая глыбокім задумнем.

Асабліва ўразіла выкананне Прэлюдыі і фугі з Арганнай імшы. У трактоўцы Р. Выграненкі прэлюдыя ў духу французскай уверцюры пазбаўлена строгай стрыманасці і напоўнілася рамантычнай прыўзнятасцю, святонасцю. Арганіст іграў дынамічна, захопліваючы слухачоў няспыннасцю руху і кантрастна-рэгістраў. Прыемным сюрпрызам для публікі было выкананне вядомай Такаты рз мінор, якая ўваходзіць у рэпертуар многіх знакамітых арганістаў. Інтэрпрэтацыя Расціслава

падалася спробай паглядзець на гэты твор па-новаму, пераасэнсаваць па-свойму традыцыю выканання гэтай музыкі. Ён іграў так, быццам бы сам стварыў яе, аб'яднаўшы логіку пабудовы вялікай кампазіцыі з імправізацыйнай свабодой выказання.

Акрамя опусаў І.-С. Баха, Р. Выграненка мае ў рэпертуары творы Дж. Фрэскабальдзі, Ф. Куперэна, Л. Маршана, А. Рэзона, І. Кунаў, І. Пахельбеля, Д. Букстэхудэ, Ф. Ліста, Ф. Мендэльсона, С. Франка. Яго ім яшчэ вядомае за межамі рэспублікі. Вучань сваёй маці Наталлі Выграненкі і заслужанага артыста Беларусі Канстанціна Шаравы, ён пачаў публічна выступаць з 1991 года як арганіст, клавесніст, піяніст. З таго часу даў два дзесяткі сольных канцэртаў у розных гарадах Беларусі, Польшчы, Чэхіі, Італіі. Летас атрымаў дыплом на першым Міжнародным арганым конкурсе ў Варшаве.

Расціслаў Выграненка яшчэ зусім малады, яму — 20. Ён марыць пра новыя выступленні і ўжо рыхтуе сваеасаблівы канцэрт з твораў "юбіляраў", якім сёлета спяўняецца 450, 400, 350, 300 (і г.д.) гадоў. Але здзяйсненне яго мары залежыць цалкам ад філармоніі — для выступлення арганісту патрэбна канцэртная зала...

Ірына БЕЛАВУС, студэнтка БАМ

А МНЕ УЯЎЛЯЕЦЦА НЕ Вавілонская, а Беларуская Бібліятэка, на доўгіх ды шмат'ярусных стэлажах якой ёсць усё: Рэнесанс і дакаданс, рэалізм і сацрэалізм. У картатэцы вы знойдзеце імяны ўсіх аўтараў — адраджэнцаў і выраджэнцаў, нонканфармістаў і сервілістаў, традыцыяналістаў і авангардыстаў, "транслагістаў" і "шызарэалістаў", графманаў і эпігонаў, проста пісьменнікаў. Тут — усё. Бо гэта — Беларуская Бібліятэка, незалежна ад партыйнай прыналежнасці, сацыяльнага статусу і шостае графы.

Менавіта Бібліятэка, хаця хацелася б вымавіць "Беларуская Літаратура". Але архетып Літаратуры перайшоў ва ўласнасць навукоўцаў, выкладчыкаў і студэнтаў, а ў бягучай крытыцы ён расплывіўся, аброс ідэалагемамі і страціў, такім чынам, сваю цэласнасць. Бо сёння кажучы "беларуская літаратура", "беларуская савецкая літаратура",

ця туды, дзе яму належыць быць, — на гістарычны сметнік. Але не настаў, пэўна, час.

Беларусы, як і раней, пачуваюцца самай багатай і, адпаведна, шчодрай у свеце нацыяй. Ці не надта вялікія кавалкі адлятаюць ад беларускага стала?

На хвалі новаадраджэнскіх працэсаў вярнулася з Каша не толькі спадчына рэпрэсаваных, але й эміграцыйных літаратараў. На нейкі момант падалося, што два берагі літаратуры вось-вось сыдуцца. І мы ўявім сабе цэласны мацярык беларускае літаратуры, без падзелу на "нашых" і "нянашых".

Масей Сяднёў, Наталля Арсеньева, Ларыса Геніюш з'яўляюцца не толькі ў друку, але і ў школьных праграмах. Каб сваім вярнутым існаваннем давесці: Беларуская Бібліятэка — не толькі беларуская савецкая літаратура.

Адпаведна ледзве не падаюць з паліц тамы бэзэсэраўскіх класікаў, узоры бела-

на, з лепшымі намерамі, міжволі спрыяюць такой, з дазволу сказаць, чыстцы. Дзеля чаго? Дзеля імкнення перамагчы апанентаў, здабыць Абсалютную Ісціну (якую ў зямных умовах усё адно не здабудзе)?

Не адно пакаленне чытачоў укленьчыць яшчэ перад шаноўным навукоўцам, які, без перабольшвання, вярнуў на паліцы Беларускай Бібліятэкі Алесь Гаруна. Нават калі, згодна з легендай, міністэрскі чыноўнік папярэджваў, седзячы ў высокім крэсле: "Толькі цераз мой труп!" Абышлося, дзякаваць Богу, без трупай, і "Матчын дар" годна займае сваё месца на паліцы. Так бы заўсёды!

Што здарылася? Дзеля чаго вельмішаноўны навуковец з ранейшым імплэтам, вартым, казаў той, лепшага ўжытку, спрабуе сёння скінуць з паліцы... аўтара, які казаў "Люблю Беларусь"? Які звяртаўся да беларускіх мужчын па-свойску "дзэцокі!", клікаў на змаганне і падараваў ім "Мужыцкую праўду" і пісаны

грубый моўны памылкі.

Дык, можа, не трэба? Можа, будзем шанаваць і "тарашкевіцу", і "наркомаўку"? Працэс зліцця, арганічнага сінтэзу двух правапісаў пачаўся быў — з камплетэтнага і паярковага абгаварэння, і пры спрыяльных абставінах мог бы спраўдзіцца.

Не спраўдзіўся. Як не спраўдзілася канчатковае зліццё двух берагоў беларускае літаратуры — дыяспары і метраполіі.

А яно павінна быць. На якой падставе? Вяртаюся да Купалавай формулы "Людзьмі звацца!". Гэта ж заклік да апошняй магчымасці з'яднацца. Калі нацыянальныя, рэлігійныя, моўныя чыннікі не з'ядноўваюць, а падзяляюць.

Адзінае, што можа паяднаць нашчадкаў крывічоў, — крэўнасць.

Хай Бог крые ад таго, каб гэта была крэўнасць, замаяшаная на чалавечай крыві.

Крэўнасць — у сэнсе людскасці, як яе разуменьне беларусы.

І тады мы шмат што адзін аднаму даруем. Непадабенства не толькі ў мове. Або ў звычайнага жанацца.

Іначай — хай Бог беражэ нас ад гэтага! — усіх чакае напайпусты яшчэ Кош для смецця. Бо ён для ўсіх падрыхтаваны. Для праведнікаў і яшчэ большых праведнікаў. Для беларусаў, "тожа беларусаў" і звышбеларусаў. Для аматараў "наркомаўкі", "тарашкевіцы" і аматараў "ваабшчэ" беларускай літаратуры.

Аднойчы беларуская літаратура амаль цалкам, за выключэннем двух-трох напалоханных да мядзведжае хваробы творцаў, ужо апынулася ў гэтым Кашы. Што яе вывела адтуль — у кожным выпадку, не ўласная інтэнцыя. Ізноў Божая рука.

Наступнага разу рука можа й не працягнуцца.

Наступным разам у Кашы для смецця апынуцца ўсе.

Каб вы ведалі: ужо шчыруюць глыбакадумныя тэарэтыкі, дасведчанія ў "навуках вызваленых", для якіх Беларусь і ўсё беларускае — гістарычны казус, прыдумка бальшавікоў або Сталіна. Што Скарына быў рускі, бо пісаў па-руску, Адам Міцкевіч таксама, і ўсе мы гэтаксама рускія. За выключэннем рускіх, папсаваўных пальшчызнаў. Яшчэ крок — і пачнецца "выпраўленне" гістарычнага казусу.

І што "беларуская нацыянальная ідэя" — гэта руская імперская ідэя. А гэта мы чулі на сустрэчы ў Акадэміі навук — з вуснаў асобных прадстаўнікоў расійскай пісьменніцкай арганізацыі.

Мы чулі, што хто не з імі, той супраць іх. І што ў беларускай пісьменніцкай арганізацыі завяліся ворагі, з якімі належыць змагацца.

Тое, чаму мы ўсімхаемся як недарэчнасці, дзівацтва, вось-вось гатовая стацца падмуркам новай нацыянальнай ідэалогіі для беларусаў. Яна ўжо варыцца, нібы вядзьмарская поліўка ў сагане, у нечых мазгах. А нішто так хораша не знішчае літаратуру, не скідае яе ў кош для смецця назаўжды, як змена ідэалогіі.

Пасля не будзе каму высвятляць, хто першы, а хто апошні трапіў у Кош для смецця.

...Я не казаў пра ўнутрырэзавыя сваркі, валтузано паміж асобнымі амбітнымі літаратарамі сталага і маладога веку за месца на паліцы. У гэтых выпадках Беларуская Бібліятэка пачынае нагадваць вялікае зязюльчына гняздо, у якім тузаюцца падгадаваныя зязюльчаняты, выпіхваючы адно аднаго долу. І таго не заўважаюць, што час выкідання з гнязда мінуў. Што іншыя птушкі даўно аперыліся і лётаюць.

Нагадаю і пра тое, што зязюльчына гняздо ў пераносным сэнсе, як лічаць ангельцы, — адменнік вар'ятні, ці то псіхушкі. Дык не ператворым гняздо літаратуры ў вар'ятню, каб не ўмерлі...

Пятро ВАСЮЧЭНКА

Кош для смецця

"літаратура Беларусі", а маюць на ўвазе нелітаратурныя ідэалагічныя схемы.

Беларуская Бібліятэка — іншая рэч. Тут павінна знаходзіцца ўсё.

Нават Гамер, Шэкспір і Гётэ, якія не пісалі па-беларуску, але размаўляюць з намі як беларусы. Бо ім дапамагаюць перакладчыкі Тарашкевіч, Дубоўка і Сёмуха.

Нават Лукаш Бэндэ, які беларускай літаратуры не ствараў, а, наадварот, знішчаў беларускіх літаратараў, маральна і фізічна. Але і ён здабыў сабе мясцінку на паліцы Беларускай Бібліятэкі. Вось ён вызірае адтуль, са свае нішы, як сын, і быццам хоча сказаць, як тады, на абедзе ў Купаліхі: "Я ўжо не той, я харошы..." А нехта адказвае яму голасам Уладзіслава Францаўна: "Стой ужо... Сабака быў, сабака й застаўся... Але ўсё адно, стой..."

Але так сталася, што Беларуская Бібліятэка ва ўсе эпохі была для палітыкаў ды ўладаў стратэгічна важным аб'ектам. Як тэлеграф і тэлестудыя.

Яе захоплівалі натоўпы неспакойных тутэйшых вандалаў ды, не гартуючы, скідвалі цэлыя тамы і стосы кніг долу.

Цягам часу працэс выкідання кніг упарадкаваўся. Да Бібліятэкі, такім чынам, прыліплася не менш стратэгічна важная прыбудова — Кош для смецця.

Трапіць у Кош для смецця можна было любому літаратару і любой кнізе. Але не быў зачынены і шлях назад, на паліцу. Так, у свой час у Кашы пабывалі Гарун і Багдановіч, Ластоўскі і Гарэцкі, Пушча і Мрый. Былі там Купалавы "Тутэйшыя" і "Даве душы" Гарэцкага.

Часамі Кош перапаўняўся з копурама, а ягонае змесціва па аб'ёме перавышала фонд самой Бібліятэкі і скажам, у трыццатыя гады гэтага стагоддзя.

Часы вялікіх сацыяльных стрэсаў мінаюцца — або паўтараюцца ў іншых гістарычных версіях. А існаванне Кашы для смецця пры Беларускай Бібліятэцы стаецца прыкрай, тыпова беларускай з'явай.

Чаму так? Можа, беларусы ёсць самай багатай духоўна нацыяй? Бо ж даравалі суседнім народам геніяў і нават не прасілі чагось або кагось узамен? "Ды не трэба нам гэта, бо яно не наша..."

Зусім нядаўна ўсім падалося, што беларусы вось-вось закінуць свой Кош для смец-

рускага літаратурнага сервілізму. Тое, што ў цывілізаваных грамадствах ёсць аб'ектам увагі не толькі псіхалагаў, сацыяльных паталагаанатамаў, але і культуралагаў, эстэтыкаў.

У большасці краін, што перахварэлі на таталітарызм, узоры мастацтва тае эпохі будуць сумным сведчаннем хваробы, яе сімптомам, адбіткам, эстэтычным знакам. Але, самакаштоўнае само па сабе, мастацтва і тых часоў будзе выклікаць цікаўнасць і ўвагу. Нават пачварнае ў ім... У рэшце рэшт, пачварнае таксама ёсць катэгорыяй эстэтыкі, адваротным бокам красы, а, значыць, звязанай з красой правай.

У нас яно, адрывае мастацтва, мусіць апынуцца на самым дне Кашы для смецця. Добра, калі падбярэ якасць міласэрнага "Крыніца" і надрукуе хаця б вершаваны ліст "Вялікаму Сталіну ад беларускага народа" — адмысловы шэдэўр сервільнага пісьменства.

Памяненні "ружовы туман" (прыгожа гучыць!) — таксама эстэтычна з'ява. Бэзэсэраўская літаратура — літаратура, і ёй ёсць месца на паліцах Беларускай Бібліятэкі. Павінна заставацца чытанка і для таго кліента Бібліятэкі, што настальгуе па школьных часах, калі чыталі (не без задавальнення) і "Трывожнае шчасце", і "Трэцяе пакаленне.

Не трэба абражаць людзей і творцаў савецкай (або, як кажучы — "саўковай") ментальнасці. Не трэба лічыць іх пераможцамі. Па-свойму яны прайгралі. У тых, хто "прайграў", застанецца ў любых варунках унутранага прастора — прастора вольнае творчасці. Што застанецца ў тых, хто "выйграў"?

Адзінае жаданне, геніяльна адгаданае Купалам: "Людзьмі звацца!"

Па-за тым ажыятажам, які быў узняты "Ружовым туманам", крытыкі амаль не заўважылі, што Кош для смецця ў чарговы раз памяняў змесціва. Што нашым дарагім савецкім класікам ужо не пагражаюць. Што ў Кош паляцелі — са школьных праграм, з шырокага літаратурнага ўжытку ўсё тыя ж шматпакутныя тэксты Арсеньевай, Сяднёва, Геніюш.

Нехта ўсё яшчэ ваюе... Нехта пахаджвае паміж стэлажамі Беларускай Бібліятэкі з гумовым друкком або з сотовым тэлефонам, па якім аддаюцца загады: "Гэта — у кош... І гэта..."

Як часта шаноўныя літаратары, безумоў-

кравей сэрца "Ліст з-пад шыбеніцы".

Няўжо для таго выкідаецца з Беларускай Бібліятэкі Каліноўскі, каб на ёй прастарней ды камфортней памясціўся Алесь Гарун? А што б на тое сказаў апошні?

Вакол імянаў такіх, як Каліноўскі, у іншых культурах складаюцца міфы, яны робяцца рэліквіямі, духоўнымі светачамі нацыі. Доля нашых прарокаў — усімі сіламі не прызнавацца, выштурхоўвацца ў Кош для смецця.

Следам за незаўгоднымі творцамі скідаюцца з паліц літаратурныя творы, ды і мова, якой тыя творы напісаныя.

Як і ў сумныя трыццатыя, ужо абвешчаецца крамоўным, варожым і шкодным Тарашкевічаў правапіс. Як быццам не на ім былі напісаны лепшыя творы Купалаў, Коляса, Гарэцкага за савецкім часам! Ад "Дзюво душ" да перакладу "Інтэрнацыяналу"...

І вось пачынаецца новае вялікае паляванне на мяккі знак, яно перарастае ў кафкаўскі "Працэс" з прыцягненнем юрыстаў і экспертаў "двух правапісаў"... Божа мой, няўжо ў краіне няма каго больш судзіць?

Досыць рызыкаўна маніпуляваць у гэтым усебеларускім "працэсе" з такім паняццем, як "агульнапрынятая норма". "Агульнавядома", што сапраўднае творчасць, наватарства — заўжды ёсць пэўным адхіленнем ад агульнапрынятага. Шаноўны прафесар можа разважаць пра тое, што нідзе ў свеце няма "двух правапісаў", другі запярэчыць: краіны з такімі моўнымі сітуацыямі ёсць. Самае прыкрае ў іншым: у імкненні запхнуць у Кош для смецця ўсё, што "не адпавядае агульнапрынятай норме".

Па вялікім рахунку, правапісаў столькі ж, колькі творчых асоб, бо ёсць паняцце аўтарскага правапісу, пунктуацыі. Мы зайшлі б надта далёка, калі б пазабаранялі ўсё, што не адпавядае "агульнапрынятым" нормам. Гэтак мы дазабараняем да таго, што скінем у сметніцу верлібры Максіма Танка без рыфмы і метра, квантэмы Рэзанава без знакаў прыпынку, прозу Маркеса, не падзеленую на абзацы і сказы, як "агульнапрынята", вершы Хлебніківа, напісаныя "для дваццаці першага стагоддзя", не кажучы ўжо пра літаратурныя практыкаванні "бумбамлітаўцаў". Я маўчу пра адпаведнасць нормам арфаэпіі і граматыкі некаторых афіцыйных сродкаў масавай інфармацыі — яны перадусім падлягаюць пакаранню Кашом за шматлікія і

Марцін КОЎЗКІ

Доля праўды

Пакрыўдзіў словам ці параніў фразай? Нішто гэта перад іншай заразай, калі захлынаюцца ад салодкіх слоў ці співаюцца ад "бывай здароў!"

атр". Тэатраў не ўзлёт, а дэградацыя — колькі ненапісаных дысертацый.

— Станцыя "Інстытут культуры", поезд далей не ідзе... Шматзначнае супадзенне на Мінскім метрапалітэне. Культура ў нас у загоне, і "калі ласка, пакіньце вагоны". Не мае ніякага значэння паяздоў абарачэнне — да былой плошчы Леніна і далей на "Усход". Мастацтва "абірае" грамадства, і калі яшчэ тое мастацтва пачне прыносіць даход. А пакуль "Інстытут культуры", аніякае кан'юнктуры...

Час, якога мы не маем, — мінулае, час, які нам нешта абяцае, — будучае, а рэальны час, той, што працякае цераз нас, — як мы яго не заўважаем, як паасобку і агулам перамолваем у мінулае? З марамі пра светлую прышласць? А як яна з'явіцца на Свіслач?

З Расіі прыйшла завядзёнка: спачатку расстрэл, а тады — чырвоная старонка, ці, наадварот, усё чын чынам, а тады — вон з дамавіны... Настаў мой час паміраць, мне б яго век не відаць, але калі вы нешта абяцаеце, дык няхай будзе так — страляйце!

— Усё вяртаецца ў савецкі час, — бурчэла бабка Праскоўя, — у

магазінах тое ж счарнелае мяса, ды шчэ большая дарагоўля. — Што ты, — адказала баба Клава, — не ўсё па-ранейшаму робіцца — раней даходы ішлі дзяржаве, а цяпер прыватным асобам.

Спрабуюць апраўдаць Фадзея Булгарына: быў ён не даносчыкам, а ахвяраю, рабіў усё пад прымусам, а паходзіў з беларусаў... Не ведаю асалоды вастрыжай, чым згледзець земляка ў мнагалюддзі, ды ці стане наш народ багацейшы за кошт такога паскуды?

Лаканічнага падкузьміла нешматслоўе. Прынцыпова гаварыў "медыцына" замест "ахова здароўя". Ды калі прыйшоў нялёгкі час, выявілася, што ўсё нестабільна: і

ахова здароўя падводзіць нас, і медыцына бяссільная.

Мала, кажучы, надрукавацца, важная чытка спадбацца. Калі ты яшчэ будзеш пісьменнікам, а ўжо трэба адзенне, салідна недзе выдацца, хутчэй з даўгоў выдрацца, займець свой голас у гомане, зачараваць знаёмых і незнаёмых, сказаць сваё слова ў мастацтве, у сабе нежк разабрацца... Падумаі добра, летуценнік, раней чым падацца ў пісьменнікі.

Часам мяне дакараюць: аднастайна спяваеш. А я, як той дэханан, што бачу, пра тое спяваю. Не дакарае ж вы пустыню, што яна такая.

Ушанаванне юбіляра

Урачыстае віншаванне Сяргея Грахоўскага з 85-годдзем прайшло ў Таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, дзе наш старэйшы паэт бывае даволі часта, прымаючы актыўны ўдзел у розных мерапрыемствах.

Ушанаваць юбіляра прыйшлі як яго сябры па пяры, так і ўдзячныя чытачы, прадстаўнікі ўлад. У прыватнасці, Сяргею Іванавічу доўгіх гадоў жыцця, новых творчых поспехаў жадалі намеснік кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь І. Пашкевіч, намеснік міністра культуры В. Гедройц, намеснік старшыні Мінскага аблвыканкама С. Паўлюкевіч, старшыня прэзідыума Беларускага таварыства дружбы А. Ваніцкі...

І, зразумела, пісьменнікі — народны паэт Беларусі Н. Гілевіч, намеснік старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў В. Іпатава, М. Аўрамчык, Н. Гальпяровіч, А. Вярцінскі, А. Карлюкевіч, У. Ліпскі і іншыя.

Прыязныя словы юбіляру сказалі дырэктар Купалаўскага музея Ж. Даклюнас, дырэктар Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва Г. Залартыка.

Знайшлося месца і паэзіі Сяргея Іванавіча, якая ў яго па-ранейшаму глыбока-змястоўная, публіцыстычна-вострая і разам з тым лірычна-светлая, пранікнёная.

Восеньскімі днямі грамадскасць Беларусі адзначае юбілей Сяргея Грахоўскага — знакамітага паэта, перакладчыка, публіцыста, грамадзяніна. Яму — 85!

У нас, у Мінскім дзяржаўным педагагічным каледжы, да свята была падрыхтавана выстава кніг Сяргея Іванавіча і навуковых прац пра яго творчасць. У групах праводзіліся спецыяльныя класныя гадзіны, прысвечаныя творчасці юбіляра.

Мы, група навучэнцаў педкаледжа, з вялікім задавальненнем прынялі запрашэнне Літаратурнага музея Якуба Коласа прыняць удзел ва ўрачыстасцях, прысвечаных юбілею С. Грахоўскага. У Коласаў дом быў запрошаны сам юбіляр і яго блізкія сябры. Было сказана шмат шчырых, цёплых слоў у адрас паэта. Выступалі Генрых Далідовіч — рэдактар часопіса "Маладосць" (ён і вёў вечарыну), Мікола Аўрамчык, які, па словах юбіляра, быў пасляваенным першадрукаром вершаў Сяргея Іванавіча. Ібрагім Канапацкі і Рэзалія Александровіч — татары па нацыянальнасці — выказалі сваю глыбокую павагу да творчасці Сяргея Грахоўскага, ды і не дзіва: слухаючы іх мову, правільную, мілагучную, можна было ўпэўніцца, што яны сапраўды паважаюць беларускі народ і шануюць нашу родную мову.

Шчыра віталі юбіляра Уладзімір Скарынін — перакладчык, паэт, Міхась Пратасевіч — супрацоўнік Літаратурнага музея Петруся Броўкі, сын Якуба Коласа — доктар тэхнічных навук Міхась Міцкевіч, унучка Якуба Коласа Марыя Міцкевіч, выкладчыца нашага каледжа Валянціна Раманцавіч. Прысутныя з замілаваннем слухалі вершы юбіляра ў выкананні артысткі Марыі Захарэвіч і навучэнкі педкаледжа Наталлі Канаш.

Добры падарунак Сяргею Іванавічу падрыхтавалі прадстаўнікі са Стаўбцоўшчыны: вялікі каравай і цудоўны канцэрт.

Напрыканцы вечарыны слова ўзяў і сам юбіляр, прачытаў свае вершы, расказаў пра цікавыя выпадкі з жыцця.

Вольга БУШМАКІНА,
навучэнка каледжа
Фота У. ГУЗОЎСКАГА

Вяртанне мастацкага эпасу

НАД СТАРОНКАМІ РАМАНА "КРЫЖ МІЛАСЭРНАСЦІ"

Валянціна Коўтун пачала свой раман "Крыж міласэрнасці" ў 1982 годзе, а закончыла праз пятнаццаць гадоў. Сучасныя графаманы з камп'ютэрам за гэты час паспелі б выдаць пятнаццаць тоўстых "вострасюжэтных" кніжак, наладзіць свой бізнес на паперы. У кантэксце гэтай горшай з горшых маскультур Валянціна "не сучасны" пісьменнік. Затое яе інтэлектуальны твор добра глядзіцца ў кантэксце класічнай літаратурнай традыцыі — нацыянальнай і агульнаеўрапейскай. Мастацкі эпас пра жыццё, пакуты, смерць і ўваскрэсенне нашага духоўнага рыцара ў жаночай іпастасі, сапраўднай Цёткі новай беларускай літаратуры Алаізы Пашкевіч. А праз яе духоўны свет праходзіць цэлая эпоха беларускага культурна-нацыянальнага адраджэння.

Праца над раманам пачалася ў перыяд росквіту гэтага жанру ў былым СССР (70 — першай палове 80-х гадоў), працягвалася ў час яго ўпадку, і сёння напісаны твор працуе на вяртанне жанру рамана ў літаратуру. Першая частка (кніга) "Крыж міласэрнасці" пісалася на ўзлёце нашай раманыстыкі 1970-х гадоў.

Не толькі ў нацыянальнай, айчынай, але і ў сусветнай літаратуры не часта сустрачэнне раман, у аснове якога было б жыццё выдатнага пісьменніка. Часцей пішуць на гэтую тэму дакументальныя аповесці, дзе дастаткова надаць белетрызаваную форму вядомым з гісторыі падзеям і фактам, да якіх аўтар у лепшым выпадку дадае новыя факты, здабытыя яго ўласнымі архіўнымі ці краязнаўчымі пошукамі. Наогул жа, як здаецца, дакументальная аповесць апошнім часам выцяняецца навукова-публіцыстычным нарысам. Таленавітай літаратурнай публіцыстыцы звычайна ўдаецца раскрыць пэўныя рысы характара пісьменніка; аднак жа выявіць цэласнасць яго асобы як дзеяча гісторыі і нацыянальнай культуры, здаецца, пад сілу толькі мастацкай інтуіцыі. Тут патрэбна душэўная сумяшчальнасць паміж аўтарам і аб'ектам яго мастацкага выяўлення, больш таго, іх пэўная асабістая адпаведнасць. Кожны, хто далучаўся да свету Алаізы Пашкевіч, змог пераканацца, што яна была паэтам ва ўсіх праявах свайго жыцця, а не толькі ў літаратурнай творчасці.

Зусім невыпадкова, што за стварэнне эпічнага твора пра яе жыццё ўзялася Валянціна Коўтун — паэт і навуковец. Захаваўшы вернасць паэзіі, яна разам з тым набыла вялікі вопыт як празаік, даследчык літаратуры і фальклору. У паэме "На зломе маланкі" (1979 г.) (па кампазіцыі, рытмічнай інтанацыі, меладыйнасці і кантрастнай вобразнасці гэты твор нагадвае санату для скрыпкі — пазычана алузія на "Скрыпачку беларускую" Цёткі) В. Коўтун узнавіла пазычаны вобраз Алаізы і яе Радзімы. Драматычная паэма "Суд Алаізы" (1985 г.) можа разглядацца як своеасаблівае прэлюдыя да будучага рамана, бо тут ужо вызначыліся контуры некаторых раманных герояў і іх антаганістаў.

Апошнім часам пачаліся атакі на традыцыйную плынь беларускай прозы, моцнай не займалі фэбулай і не меладраматычнымі падзеямі, а слоўным жывапанамем шматграннасці народнага быцця. Мне бацацца ў гэтай тэндэнцыі сур'ёзныя хібы ў мастацкім гусце, які ў рэшце рэшт у нас не вытрымаў напору масавай культуры. У друк усё часцей трапляюць аповесці і раманы, разлічаныя на "лёгкае" ўспрыманне сучаснага "раз'язнога" чытача, новага "цывілізаванага качэўніка". Тут не было б ніякай бяды, каб займальная літаратура, асабліва на сюжэты з айчынай гісторыі, не страчвала нешта істотнае ў сэнсе мастацкай меры і вышыні эстэтычнага густу. Аднак меры і густу якраз не стае, што, на жаль, яшчэ не вельмі хвалюе нашу крытыку. Яшчэ горш, калі сёння за раман выдае сябе белетрызаваная аўтабіяграфія яго аўтара.

Аўтар "Крыжа міласэрнасці" пайшла па нялёгкім шляху стварэння інтэлектуальна-філасофскага рамана. Шматграннасць, дыялагічнасць і антынамічнасць ісціны ці праўды жыцця раскрываюцца ў ім праз умутраны, лірычны свет гераіні, а таксама праз сістэму ўзаемазвязаных фэбул навелістычнага тыпу, дзе значную змястоўную нагрукку нясуць на сабе пластычна выпісаныя вобра-

зы, падзеі і ўчынкi, якія, апрача свайго чыста сюжэтнага значэння, маюць яшчэ апас-родкаваны, сімвалічны сэнс.

Поспех ці няўдача мастацкай рэчы шмат у чым прадвызначаюцца яе экспазіцыяй, "дэбютнай часткай". У рамане В. Коўтун яна нечым нагадвае пачатак санатнай музычнай кампазіцыі. Уяўляецца беларускі драўляны горад 1900-га года на беразе ракі Піны, што як быццам бы прымоўіцца ў раннім сутонні, калі цемра ночы паволі адыходзіць, а дзень яшчэ не настаў. Размытыя абрысы ўсяго наваколля — воднай стужкі ракі, яе берагоў, гмахаў гарадской плошчы — напярэральны, сатканыя з быцця і небыцця. А ў цэнтры гэтага акварэльнага пейзажу — тонкая постаць дзяўчыны-пілігрымкі: "Нечаканы боль, што верацянно, рэзка кальнуў вастрыём знутры, з самай сярэдзіны грудзей, ажно перахапіла дыханне. Мігальвая зорка, успыхнуўшы ў вачах, тут жа разляцелася чырвонымі кропкамі, пачала нечакана і часта пульсаваць".

Намаганнем волі Алаіза вяртаецца ў рэальнасць. Жыццё павятовага гарадка на беразе Піны шматгалосна і шматфарбна разгортваецца перад вачыма адукаванай сялянскай дзяўчыны. Яна пералыніла вучобу на апошнім курсе віленскай прыватнай гімназіі, дзе разам з ведамі набыла цяжкую хваробу лёгкіх, і цяпер вяртаецца ў вёску, каб прынікнуць да роднай зямлі, наладзіць школку для сялянскіх дзетак, сустрэцца з бацькамі і сябрамі дзяцінства.

Трагічны матыў гэтай уверцоры да "сімфоніі жыцця" будучага выдатнага паэта і грамадскага дзеяча ў вобліку міласэрнай жанчыны змяняецца жанравай карцінай у стылі жывапісу Брэйгеля Мужыцкага: Алаіза назірае, як гандлёвая плошча на беразе Піны напанаўняецца шумам-гомнам летняга кірмашу з яго характарыстычнымі, часам амаль гратэскавымі постацямі сялян і местачкоўцаў, што паводзяць сябе вольна і раскавана — як на карнавалі. Побыт і мастацтва не толькі суседнічаюць, але і перамешаны ў агульнай плыні жыцця: на прыбярэжжы віруе кірмаш, і ў гэты ж час за прыстань зачэплілася баржа, а на ёй — артысты-аматары наладзілі спектакль — паказваюць "Пінскую шляхту" В. Дуніна-Марцінкевіча, звяртаюцца да кірмашовай публікі на палескай гаворцы. Тут упершыню пачула Алаіза, як гучыць беларускі верш са сцэны вандруйнага тэатра.

У душы Алаізы міжвольна ўзнікаюць прывідныя малюнкi роднай вёскі, абліччы блізкіх і далёкіх людзей. Яны адразу ж загаварылі — усё разам і гучна — "Цэлая залава розных слоў". Губы шпэчучь рытмічныя радкі — пазычана імправізацыя. Пазней гэтыя радкі ўплываюць у вянok, якім пазтка ўпрыгожыць гадоўку беларускай сялянскай дзяўчынкi Касі ў вершы-карціне "Лета". Воблік аднаго з вандруўных артыстаў нагадаў Алаізе стогадовага Сцяпана з яе вёскі Стара Двор, які пазней стаў героем яе шчыліва-элегічнага апавядання "Асенняя лісты". Там крыж сімвалізуе пакутлівыя жыццёвыя дарогі духоўна багатых натур з народнай гушчыні. Там жа, у роднай вёсцы, упершыню захацелася спагядлівай дзяўчыны ўзяць на свае малява плечы часцінку гэтага цяжару жыцця.

На пінскай прыстані Алаіза сустрэла арцельшычкі. Сярод іх — сябра дзяцінства Костусь Каранец сiрата, які шэсць гадоў таму прыехаў да свайго дзядзькі Міхайлы Гмырака, арандатара на зямлі Алаізінага бацькі Пашкевіча Сцяпана. Роднага сына Андрэя Міхайла адправіў да сваякоў у Пецярбург на вучобу, а Костусь наняўся да Пашкевічаў пастухом. І цяпер на шчацз хлопца заўважыла Алаіза шрам ад пугі, якой пачаставаў арандатар былога пастушка. Костусь быў адным з тых, каго ратавала ад знявагі Алаіза.

Плывучы на баржы разам з арцельшычкі і вандруўнымі артыстамі, яна наноў перажыла тую шчаслівую пару жыцця ў бацькавай хаце перад ад'ездам у Вільню. За шэсць гадоў сябры яе змяніліся: Андрэй забыў дарогу да роднай вёскі, а Костусь, надзелены ад прыроды талентам мастака, растрачае яго марна, мкнецца "выбіцца ў людзі" з свайго парабкоўскага стану.

Пад ціхам плюхаценне баржы Алаізіна памяць узнавіла яркія карціны сядзібнага

побыту, каларытныя вобразы вясцоўцаў. Вясковае "інтэрмеца" — адзін з лепшых фрагментаў рамана: аўтару ўдалося перадаць духоўнае адзінства працаўніка-сяляніна з зямлёю, сядзібай з няхітрымі, але дасканалымі і прыгожымі ў сваёй прастаце хлебаробскімі прыладамі працы. Лізанька атрымала ад бацькоў лепшыя рысы народнага характару — працавітасць, сялянскую цягавітасць, таленавітую і спагядлівую душу, урэшце, яшчэ і сціплыя сродкі, каб вучыцца ў прыватнай гімназіі. Найбольш каларытны тут вобраз старэйшага з Гмыракаў — дзед Гаўры, удзельнік паўстання 1863 года. Гадоў дзесяць таму назад вярнуўся ён з муравёўскага астрога і царскай сілкі, страціўшы маёмасць, шляхецкае званне і нават павагу з боку сваіх мітуслівых сына і ўнучка. Вось ад гэтага "кінжальшычка" і касінера, каго да машыны лічылі былі, як правіла, шматдзетнымі, трымаліся на сялянскай цягавітасці, памножанай на хлебаробчы талент іх гаспадароў. З асяроддзя такіх "фальваркавых" сялян і дробнай шляхты выйшлі першыя беларускія пісьменнікі-адраджэнцы.

Творчасць Цёткі, як вядома, вызначаецца дынамічнай рытмікай, яе фэбулы, вобразы і сюжэты рухомыя, кантрастныя, і ў гэтым бачыцца прыкмета новага мастацкага мыслення дваццатага стагоддзя. Вечнай пілігрымкай была і сама пазтка, яна ніколі доўга не засяджвалася на адным месцы з таго часу, як семнаццацігадовай дзяўчынай пакінула бацькоўскую хату.

І ў рамане "Крыж міласэрнасці" мы найчасцей сустраем Алаізу ў дарозе: на баржы, у цягніку, на дрогкім сялянскім возе, на шырокіх "лініях" Пецярбурга або ціхіх вулках Вільні. Разварушанае жыццё пачатку нашага стагоддзя В. Коўтун найчасцей падае праз успрыманне ці ўспамінаў сваёй гераіні. Гэта, па сутнасці, пазычаны, лірычны метаадлюстравання рэальнасці, і ён прыносіць тут добры плён.

Прыкметы сучаснай рэалістычнай прозы — незавершанасць паасобных сцэн і эпизодаў, выкарыстанне прыёму "кінематаграфічнага мантажу", імкненне зафіксаваць "плынь свядомасці" герояў — прысутнічаюць у гэтым творы. Аўтар працягвае традыцыі псіхалагічнай прозы, заснаваныя ў беларускай літаратуры М. Гарэцкім, Кузьмой Чорным, і прадоўжыла нашымі таленавітымі празаікамі 60—70-х гадоў.

Псіхалагізм дазволіў аўтару пазбегнуць аднамернасці ў абмалёўцы антаганістаў гераіні, альбо "нейтральных" персанажаў. Жандар Генісарэцкі — тыповы кар'ерыст, які роднага бацьку прадаць за трыццаць сярэбранікаў, калі толькі яму паабяцаць службовы поспех і адпаведныя матэрыяльныя дабрабыты. І ў той жа час захоўвае вонкавае лоск і адукаванасць напанаўскага дэлеганта. Створаны пісьменніцай вобраз цікавы ў якасці люстэрка для "дзеячаў", апантаных "комплексам янычара". Выбіўшыся "ў людзі" з асяроддзя простага народа, яны выракаюцца сваіх бацькоў, братоў і сясцёр, а разам з тым — роднае мовы і нацыянальнай культуры. Але і гэтага ім мала: трэба яшчэ вызваліцца ад рэштak сумлення, дзеля чаго янычары заўсёды "палілі масты", каб выпадкова не спатыкнуцца на парозе матчынай хаты, якая часам можа стаць перашкодай на дарозе да кар'еры. Ім патрэбна не толькі вырачыцца ўсяго свайго, "хатняга", бацькоўскага, стаць чужынцамі ў некалі родным краі, але яшчэ ўзвесці паклёп на яго, абкрасці гісторыю свайго народа, пазбавіць мінуўшчыні і будучыні, адвучыць яго дзяцей ад роднай мовы, ад матчынай песні.

Жандарскі ротмістр Генісарэцкі ва ўсіх эпизодах рамана паводзіць сябе вольна

такой "логікі" янычара, дэманструючы пэўную паслядоўнасць характару, вытрымку і калектыўны вопыт тайнай паліцыі.

На іншым квасе замешаны, інакш спечаны Андрэй Гмырак. Ён тыповы "блудны сын" беларускай вёскі: там сябраваў ён з Алаісай, там паміж імі зарадзілася рамантычнае каханне, яму прысвяціла таленавітая дзяўчынка свае першыя вершыкі. Ён — нашчадак паўстанца 1863 года, сын былога шляхціца. А ў сталічным універсітэце Андрэй вучыўся за кошт тытулаванага сваякоў, і спачатку яны, а пасля лупцоўкі ў Петрапаўлаўскай цытадэлі (рамантык-студэнт удзельнічаў у сутычцы з паліцыяй) царскія жандары "замыслілі" і "перапаклі" яго на новы від і лад. І вось перад намі больш прыземлены, чым герой аповесці М. Гарэцкага, тып чалавека, асобу якога цягнуць у супрацьлеглыя бакі "дзве душы". Адмовіўшыся ад чалавечага гонару, пагадзіўшыся на хлусню і змову з тымі, хто яго катаваў, Гмырак прыняў пасаду ў віленскім акружным судзе. Ён думаў абхітрыць паліцэйска-чыноўніцкую машыну — захаваць ранейшыя сувязі з нацыянальным студэнцтвам. На справе ж яго самога лёгка абхітрылі, непрыкметна зрабілі нявольным правакатарам у стане нацыянальна-вызваленчага руху.

Асноўная фабула першай часткі рамана і большасць яго эпизодаў "прывязваюцца" да віленскага і пецябарбурскага перыядаў вучобы Алаізы: васемнаццацігадовай дзяўчынай яна прыехала ў Вільню, а праз дзесяць гадоў закончыла, у 1904 годзе, курсы Лесгафта ў Пецябарбурзе, экстрэмна дзала экзамены ў Александрэўскай жаночай гімназіі, каб атрымаць права вучыцца ва універсітэце. У гэты ж час геранія рамана прайшла універсітэцкае жыццё і палітычнай барацьбы, якая пачалася тады якраз з радыкальнага студэнцкага руху. Вобразы прафесараў Лесгафта і Юхневіча, эпизод сустрэчы Алаізы Пашкевіч з Элісай Ажэшкай, сяброўства і супрацоўніцтва з Вацакам Іваноўскім, археолагам Януком Луцкевічам і іншымі студэнтамі, будучымі дзеячамі беларускага культурна-нацыянальнага руху, належаць да бяспрэчных удач аўтара. Тут, як гэта ўжо не раз было, мастацкая літаратура абганяла навуку. У гісторыкаў усё яшчэ пануюць штампы, калі гутарка заходзіць пра пачынальнікаў беларускага культурна-палітычнага руху і заснавальнікаў нацыянальнага друку. Іх доўга замочвалі ў мастацтвазнаўстве і ў гісторыі літаратуры, толькі некаторым знайшлося сціплае месца ў апошніх беларускіх энцыклапедычных выданнях.

У рамане В. Коўтун ёсць навела, якая, на маю думку, у сваім родзе невялікі шэдэўр. Гутарка ідзе пра паездку Алаізы пасля маўклівага разрыву з Андрэем у калонію для пракажонных, дзе яна хацела папрацаваць настаўніцай. Фрагмент гэты сімвалічны, ключ да назвы рамана, бо якраз тут геранія ўпершыню прымерала крыж да сваіх худзенкіх жаночых плячэй. Гэта, здаецца, — чыста мастацкі факт, ён не мае рэальнага "правобраза" ў вядомай біяграфіі Цёткі, аднак жа вельмі тыповы для яе самахварнай натуры і чалавечкалюбівай душы. Ёй было мала любові да людзей наогул, да Беларусі, роднай мовы, хацелася дапамагачь жывым людзям, ратаваць канкрэтнага чалавека, стаць любячай маці і Цёткай для сялянскіх дзетак. Калонію ўзначальвае падзвіжнік айцец Павел, пасля смерці жонкі яму дапамагае семнаццацігадовая дачка Алена. Усе трое — прыгожыя людзі, узніслыя непасрэднай "звычайнасцю" сваёй дабрыні. Але іх "крыжы", на думку аўтара, былі ў чым не сумяшчальныя. Алаіза інтуітыўна адчула прыхаваны страх свяцэнніка, боязь таго, каб таленавітая настаўніца сваім "умяшаннем у кола вялікага пакутніцтва", не разбурыла свет яго штодзённага подзвігу. Баюся ён і таго, каб Алаіза не павяла за сабой Алену ў свет больш шырокай за калонію, туды, дзе патрэбна ратаваць цэлы народ, у якога ўкралі мову і радзіму.

У рэшце рэшт і крыж Алаізы таго ж самага гатунку, што і пакутніцкія крыжы Паўла і яго дачкі. Бо і Алаіза на апошнім этапе свайго надвоўгага жыцця вярнулася ў родную вёску, каб ратаваць людзей ад эпідэміі. Там яна і ўпала пад цяжарам свайго крыжа.

Кніга "Крыж міласэрнасці" не ёсць белетрызаваная біяграфія Алаізы Пашкевічанкі, як гэта здалася некаторым рэцэнзентам. І не публіцыстычны раман-эсэ, як, напрыклад, "Францыск Скарына", альбо "Сонца маладзікоў" Алега Лойкі. Спадарыня Валянціна задумала (і дзейсніла, хоць такое здзяйсненне ўзяло ад яе шмат творчага часу) традыцыйны раман у класічным значэнні гэтага жанру, дзе акцэнт перанесены з сацыяльных роляў і прафесіянальных арыентацый героя (селянін, дваранін, чыноўнік, разначынёц, пісьменнік, палітык і да т.п.) на яго экзістэнцыю, быццё ў кантэксце сваёй эпохі і нацыянальнай культуры. Непадрыхтаваны

чытач, які не жыве ў кантэксце беларускай культуры альбо "выпаў" з яго, не знойдзе ў гэтым рамане адказаў на школьныя пытанні: што, дзе і калі напісала Цётка, у якіх выданнях надрукавала свае творы і які іх змест. Калі ён гэта не ведае, то яму прыйдзеца чытаць падручнікі, эсэ, белетрызаваную біяграфію Цёткі.

Здаецца, раман "Крыж міласэрнасці" пакуль што застаецца унікальным у сучаснай літаратуры. Хоць яго аўтару прыйшлося працаваць не менш, мабыць, нават больш, чым таму, хто задумаў бы напісаць манаграфію, фундаментальную біяграфію паэткі, альбо доктарскую дысертацыю пра жыццё і творчы шлях Алаізы Пашкевіч. Валянціна Коўтун зрэдку нават прыводзіць цытаты з архіваў, паліцэйска-жандарскай перапіскі, газетнай і судовай хронікі. Але ж гэта толькі фрагменты, яны паслужылі элементамі выяўленчых сродкаў. Мастак-раманіст умее паводле гэтых фрагментаў, аскепкаў жыцця ўваскрэсіць мінулае, вярнуць яму паўнату непаўторнага, асабовага перажывання свайго часу.

Тэарэтык літаратуры эпохі позняга Рэнесансу, новалацінскі паэт Мацей-Казімір Сарбейскі сказаў бы, што мастак-паэт, як нейкі Дэміург, стварае жывы свет з нічога, уваскрашае яго з мёртвых "касцей" — эмпірычных фактаў. Альбо як у працоўце Іезекііла: "Была на мне рука Госпада, і Госпад прывёў мяне духам і паставіў мяне пасярэдзіне поля, і яно было поўна касцей (...). І я вымавіў працоўтва, як сказаана было мне, і вот пачаўся рух, і сталі збліжацца косці, косць з косцю сваёю. І ўбачыў я, і вот, жылы былі на іх, і плоць нарасла, і скура пакрыла іх, зверху, але духу не было ў іх. Тады сказаў Ён мне: гавары, сын чалавечы, і скажы духу: Так гаворыць Госпад Бог: ад чатырох вятроў прыйдзі, дух, і дыхні на гэтых забітых, і яны ажывуць. І сказаў я працоўтва, як Ён прыказаў мне, і ўвайшоў у іх дух, і яны ажылі, і сталі на ногі свае — вельмі, вельмі вялікі натоўп".

Герой рамана, што мелі блізкае, далёкае альбо эпизаднае дачыненне да юнай Лізанькі, пазней слаўнай Алаізы, — яе бацькі Стэфан і Ганна Пашкевічы, браты і сёстры, тры пакаленні Гмыракаў — паўстанец 1863 года Гаўра, яго сын Міхайла ("галоўны Пашкевічаў арандатар") і ўнук Андрэй — драматычны герой рамана, жандарскі афіцэр Генісарэцкі, банкір дэ Броэль-Плятар, Магдалена Радзівілава, Эліза Ажэшка, Вацлаў Іваноўскі, Янук Луцкевіч, Сцяпан Кайрыс, Вітак Чыж (вядомы ў літаратуры пад псеўданімам Алгерд Бульба), Іларыён Сванціці, граф С. Вітэ, ікананісец Гразноў са сваёй казачкай Ізабэлай, Стэфа Залуская, будучы мастак і грамадскі дзеяч А. Ахола-Вало. Усе яны вярнулі да жыцця творчай інтэнцыяй аўтара рамана, перажываюць свае драмы і трагедыі, у рэшце рэшт "упісваюць" незабыўныя святыя вобразы Алаізы ў гісторыю пакутніцы Беларусі.

Дарэчы, пакутніцаў шмат у рамане, гэта адпавядае нашай трагічнай гісторыі. Памерла адзіная дзяўчынка ў Лізінай беларускай школе — маленькая Лёдзя, што выконвала ролю чаплі ў інсцэніроўцы яе апавядання. Немаўляткам памірае дачка Лізавай аднакурніцы Волечка. Паводле народных легендаў, бязгрэшныя дзеткі пасля смерці лётаюць анёлкамі. Ёсць у рамане знойдзеныя ў газетных хроніках правобразы двойнікоў герояў Дастаеўскага — свой Раскольнікаў, выпадковы ўдзельнік забойства Ромак Малечкі, і свой Верхавенскі, прафесійны тэарыст Вінклер. Аднак яны — антыгероі эпизадныя, баласт геранічнай гісторыі, трыкстэры, што адцяняюць святое падзвіжніцтва Алаізы і яе сяброў па беларускім Адраджэнні.

У другой частцы свайго твора Валянціна Коўтун пашырыла геаграфію раманаўнай фабулы, узмацніла яго займальнасці, часам авантурны аспект. Але захавала акцэнт інтэлектуальнага рамана. У фінале яна даравала надзею на несмяротнасць не толькі геранічнай Алаізе, але і яе былому сябру Андрэю Гмыраку. Гэты няўдачнік, ахвяра гістарычных абставін, усё ж аказаўся здольным памерці верным рыцарам.

Ёсць падставы казаць пра творчую распрацоўку традыцый рускіх Івана Тургенева і яго нага "антаганіста" Фёдора Дастаеўскага, беларускіх Кузьмы Чорнага, Міхася Зарэцкага і асабліва Максіма Гарэцкага ў рамане "Крыж міласэрнасці", на маю думку, адным з лепшых твораў мастацкай прозы апошняй чвэрці стагоддзя. Захаваўшы набыты "літаратурны традыцыі", аўтар узабагаціла яе наватарскімі знаходкамі. Ёсць у рамане свая рытміка прыяўнай арытмічнасці, як быццам бы кампазіцыйнай "раскіданасці": яна — у цыклічным адзінстве мноства фабулаў навілістычнага тыпу, аб'яднаных светам галоўнай герані. Твор для няспешнага чытання, для заглыблення ў гэты чароўны, драматычны свет чалавека творчага, пераадакрывальніка духоўных каштоўнасцяў народа.

Уладзімір КОНАН

Карабель наш па імені "Тазік"...

Сёння ў рубрыцы "Бліц-крытыка" абмяркуваецца зборнік твораў сяброў літаб'яднання, калі можна гэтае ўтварэнне назваць такім банальным словам — "Бумбамліт". Зборнік мае назву "Тазік беларускі", бо менавіта згаданы арыбут стаўся своеасаблівым сімвалам "Бумбамліта" і абавязкова прысутнічае на іх імпрэзах. "Бумбамлітаўцы" дэкларуюць сваю адданасць постмадэрнізму, а тэарэтычную базу для стварэння і функцыянавання аб'яднання ўзводзіць філосаф Валянцін Акудовіч. Менавіта яго артыкулам адкрываецца "Тазік беларускі".

Стаўленне да творчасці "Бумбамлітаўцаў", якая, згодна постмадэрнісцкай тэорыі, не абмяжоўваецца стварэннем тэкстаў, неадназначнае. Гэта відаць і па выніках "бліц-крытычнага" апытання. У ім бралі ўдзел: Алесь Бадак, Пятро Васючэнка, Галіна Дубянецкая, Людка Сільнова, Юры Станкевіч, Андрэй Федарэнка, Ірына Шаўлякова.

Нагадаем, што пералік прозвішчаў даецца ў алфавітным парадку, які не супадае з парадкам друкавання адказаў.

У часы, калі эстраду запаланілі электраінструменты (у тым ліку і электрычныя барабаны), гучанне тазіка падаецца цікавым і нават крыху лашчыць вуха. Але, з другога боку, у тазіку можна плыць па змялелай рэчцы (ці хаця б рабіць выгляд, што плывеш), але ў ім вельмі небяспечна адпраўляцца ў падарожжа па акіяне.

Артадаксальны літаратурны працэс у нашых умовах хіба што прымусіць усіх нас пайсці ў адстаўку ад нашага ж народа, што ўжо ў нейкай ступені і адбываецца. Самая ж мабільная частка народа, а менавіта моладзь, будзе ўступаць у постіндустрыяльнае грамадства і век інтэрнета, гучна ляпаючы дзвярыма. Ці ў якія "тазікі"? Так было зусёды. Бо моладзь прагне хуткасці і не баіцца нічога, нават СНІДу. "Яго проста няма, а зрэд па-ангельску — гэта хуткасць", скажа табе які новы малады інтэлектуал. "Хуткасінікі" ствараюць сваю культуру, артадоксы песцяць сваю. Адны апяваюць марыхуану і Эрвіна Уэлша, другія апісваюць пейзажы і лаці. Але літаратурны працэс павінен непазбежна мець і сваіх "хуткіх", інакш, без адпаведных адхіленняў, маятнік спыніцца і сам працэс будзе проста правінцыяльнай лужынай.

Шкада, што "Тазік" так і не стаўся "міскаю". Але ж беларускі! Запоўнілася маленькая экалагічная ніша, каліва прасторы, якую маглі асвоіць адно "Бумбамлітаўцы" і ніхто іншы.

Па-бацькоўску паблажлівы да *слупоў і слупкоў* ББЛ патэнцыяльны авангардыст Акудовіч В.В.,

надзвычай закліпачаны афіцыйным прызнаннем плёну роднай кентаўрападобнай (псеўдаабэрыўцтва + квазідадаізм) музы Вішнеў Зм.,

абцяжараны ўласным інтэлектуалізмам (у наяўнасці ды празмернасці якога ўсё больш пераконваюць рэдкія водгукі шматлікіх папличнікаў) Туровіч А.,

цікавы найперш сваімі "небэбэлаўскімі" вершамі — *праваламі ў традыцыю* ваяўнічы штатны блазан Бахарэвіч А.,

заняты размеркаваннем шызы паміж насельніцтвам Чаргі стратэг-практык Барысевіч Ю.,

абазнаны паліндраміст — міжвольны заложнік уласных "Рогаў..." Жыбуль В.,

спецыфічна-іранічны аматар стылізацыі (што вырашыў узяць на сябе клопат аб прапагандзе духоўных здабыткаў колішняга гегемона) Гарачка Ус.,

фіктыўны нябожчык, якога ўсё аніяк не можа даканаць прага творчага самавыражэння, Сін І. —

пералічаная *вьюнашы* ажыццявілі чарговы дзёрзкі выхад з-за печкі. Натуральна, наступствы згаданай акцыі ні ўва што іншае, акрамя "Тазіка...", *выліцца* не маглі.

В. Акудовічу: Да чаго дакаціўся!

"Рэаліст" Андрэй Федарэнка жагнаецца пры слове "постмадэрніст", — напісана ў гэтым зборніку. Пратэстую, як казаў кот з булгаўскага рамана; ні пры якіх пост- і іншых мадэрністах я не жагнаюся. А на кнігу, напрыклад, бумбамлітаўца Алесь Туровіч "Корпус" нават напісаў жартаўлівую вершаваную рэцэнзію:

*Туровіч, сябра, — тваім вершам
Стаяць, пакуль стаіць зямля,
Ты не апошні і не першы
Хто ставіць кропкі замест "бя",
Каму звычайны "Корпус" тэкстаў
Няйменш — "астральная гульня".
Па "эліпсоідных арбітах"
Ганяй більярд туманіных слоў,
І на руінах бум-бам-літа
Узвыся, славаю абліты
На блізкім стыку двух вякоў!*

Вось некалькі радкоў і вольных асацыяцый. Алесь Туровіч: "Ты ляцеў ты помніў легенды..." Рух "Бум-Бам-Літ" уяўляецца мне вялікай міфічнай птушкай "Рух", якую галоўны герой у час палёту вымушаны быў карміць сваім уласным мясам. Усёвалад Гарачка: "А яна хацела мяса, і не болей".

А калі на яе паселі дзевяць міфалагічных герояў, дзевяць аўтараў гэтай "адлётнай" кнігі? Дык і месца болей!.. Птушка Рух — гэта найноўшая тэхналогія "паблік-рылейшанз", магутны канвеер па вырабе поп-зорак і г.д.

Сяржук Мінскевіч: "Хуткасць не рознічыш... Але гэта нічога, гэта нават прыемна самому палётаць".

У наступнай рубрыцы "Бліц-крытыка" для абмеркавання прапаноўваецца артыкулы і эсэ Валянціна Акудовіча, сабраныя ў зборніку "Мяне няма".

Выказаць сваё меркаванне можна рэдактару аддзела крытыкі Людміле Рублеўскай па тэл. 284-79-85.

На свята ў Любань — з медалём!

Яшчэ адной узнагародай папоўніўся “ўзнагародны запас” ветэрана вайны і працы, старэйшага дзіцячага паэта Івана Муравейкі, які жыве ў Любані, — медалём Васіля Віткі. Ён устаноўлены рэдакцыяй часопіса “Вясёлка”. І медаль гэты пазначаны N 1.

Пачалося з таго, што ў 1996 годзе, калі не стала першага рэдактара “Вясёлкі”, нашага выдатнага паэта-казачніка і педагога Васіля Віткі, рэдакцыя ўшанавала яго памяць прэміяй, надаўшы ёй імя гэтага цудоўнага пісьменніка і чалавека. Прэмія будзе прысуджацца паэтам, празаікам, мастакам, кампазітарам за лепшы твор года, змешчаны на старонках часопіса. Было створана журы, якое ўзначаліў паэт Артур Вольскі, адзін з тых, хто працаваў попалеч з ім, стаў ля вытокаў “Вясёлкі”. Менавіта журы тайным галасаваннем і вызначыла самага першага лаўрэата прэміі імя Васіля Віткі за 1996 год. Ім стаў Іван Муравейка.

Ганаровы дыплом і грашовая ўзнагарода былі ўручаны Івану Андрэвічу яшчэ летась, у красавіку, на свяце “Вясёлкі” ў Мінску. А вось з медалём выйшла затрымка. Надта ж доўга “чараваў” над ім скульптар Уладзімір Лятун, які ўзяўся выканаць заказ рэдакцыі. Але ў рэшце рэшт усё атрымалася найлепшым чынам: і партрэтная выява Цімоха Васільевіча, і яго факсімільны роспіс на медалі вельмі дакладныя.

З выпадку ўручэння памятнай узнагароды адбылося яшчэ адно свята для дзяцей. На гэты раз на радзіме лаўрэата ў Любані, і ў школе N 1, дзе вучыўся Іван Муравейка да вайны. Вышэйшую літаратурную ўзнагароду часопіса пад гарацьня воплескі школьнай залы Івану Андрэвічу ўручыў цяперашні рэдактар “Вясёлкі” пісьменнік Уладзімір Ліпскі. “Заслужаная ўзнагарода нарэшце знайшла свайго героя”, — пажартаваў ён. А сам расчулены лаўрэат не прамінуў зазначыць: “З усіх маіх узнагарод гэтая для мяне самая даражэйшая, бо носіць імя чалавека, з якім сябраваў, якога любіў і паважаў за яго цудоўныя творы”.

Потым Іван Андрэвіч прачытаў школьнікам вершы са сваёй новай кніжкі “Сем унукаў, сем дзядоў”, якую выдала “Вясёлка”. І гэта таксама навінка: творы ўсіх лаўрэатаў прэміі імя Васіля Віткі будуць выходзіць асобнымі кніжкамі. Іх падпісчыкі і чытачы “Вясёлкі” будуць атрымліваць у канцы кожнага года, замест 12 нумара.

А ў Любані гасцямі школьнікаў у той дзень былі яшчэ два супрацоўнікі “Вясёлкі” — паэты Мікола Маляўка і Мікола Чарняўскі. Яны цёпла павіншавалі лаўрэата, прачыталі свае вершы.

Шчыра, прачула пра свайго знакамітага земляка, пра даўнюю дружбу Івана Муравейкі са школьнікамі настаўнікамі і бібліятэкарамі раёна гаварылі на той сустрэчы дырэктар школы Аляксандр Аляксандравіч Шулякоўскі, дырэктар цэнтральнай раённай бібліятэкі Таццяна Іванаўна Астрэйка, загадчыца метадычнага кабінета Валяціна Васільеўна Брагінец: “Іван Андрэвіч — як палачка-выручалачка для нас. Ніколі ні ў чым не адмовіць, заўсёды нешта падкажа, параіць, напіша, дзякуй яму за гэта...”

Мікола СІВЕЦ

“Польмя”, N 8

У нумары змешчаны эсэ В. Кармазава “Жавараночкам бласлаўленае” і У. Мехава “Ва ўсмешцы сандалавай неферціці” і “Заканамернасць”, вершы М. Мятліцкага, А. Зкава, П. Саковіча, А. Майсеенкі, апавяданні А. Кірвеля “Чырвоная рука з белымі пяльцэмі”, “Крыўда”, “Глыбіня”, жарты з аўцоўскага фестывалю У. Ліпскага “Смех зубны не лупіць...”, працяг дзённікаў П. Панчанкі “Думаю, думаю...”

У перакладзе К. Паўтаржыцкага прапануецца раздзел з паэмы-эпапеі чэшскага паэта С. Чэха “Пад засенню ліпы” (“Аповед арганіста”). У раздзеле “Публіцыстыка” — роздум У. Содала “Беларускія думкі” і ўрывкі з кнігі Н. Цыпіса “Хабза”, у якой расказваецца пра жыццё навучэнцаў прафесійна-тэхнічных вучылішчаў. Т. Лапкоўская знаёміць з перапіскай Зоські Верас і М. Забэйды-Суміцкага. Элементы ахоўнай магіі ў вясельным абрадзе разглядае ў артыкуле “Як нечысьць адрэчыць...” З. Дрозд. М. Мішчанчук (“Любіць Радзіму”) разважае аб творчасці У. Клішэвіча. Д. Бугаёў рэцэнзуе кнігу літаратурна-крытычных артыкулаў С. Андраюка “Пісьменнікі. Кнігі” (“Густа замешаная крытычная проза”), А. Марціновіч дзеліцца ўражаннямі ад кнігі А. Мельнікава “Кірыл, епіскап Тураўскі. Жыццё. Спадчына. Светапогляд” (“Залатавуст з Турава”).

ВІНШУЕМ!

Доўгае, яркае і цікавае жыццё ў Эдзі Сямёнаўны. І багатае на падзеі, а яшчэ, вядома, на творы, кнігі, бо працавала і працуе Э. Агняцёт натхнёна, мэтанакрэвана. Прытым у розных галінах. Найперш — у дзіцячай літаратуры. У розны час для маленькіх і дзяцей больш старэйшага ўзросту выйшлі яе зборнікі “Васількі”, “Ля піянерскага кастра”, “Твае таварышы”, “Госць з далёкай зямлі”, “Незвычайныя канікулы”, “Мы сур’ёзныя, мы вясёлыя”, “Доктар Смех”, “Хто пачынае дзень” і іншыя. Аб высокім майстэрстве Эдзі Сямёнаўны яскрава сведчыць тое, што яе кніга вершаў і перакладаў для дзяцей “На двары алімпіады” адзначана такой прэстыжнай узнагародай, якой з’яўляецца Ганаровы дыплом імя Х.-К. Андэрсена. Важкія набыткі Э. Агняцёт і ў “дарослай паэзіі”, у галіне перакладу: Яна з’яўляецца аўтарам лібрэта опер для дзяцей “Джанат” і “Марынка”.

Віншуючы Эдзі Сямёнаўну са слаўным юбілеем, жадаем ёй здароўя, доўгіх год жыцця, новых твораў!

Эдзі АГНЯЦЕВ

І перадумаць,
перасніць,
І перажыць,
ператужыць...
Якая б ні сціскала скруха, —

Не падаць духам!
І не губляць надзей,
Бо людзі для цябе,
А ты — дзеля людзей!

Ты называў мяне...

У час той пакутны,
Да ложка прыкуты,
Ты называў мяне зоркай
І светлаю хмаркай...
Ды не!

Не была я ні зоркай,
Ні весняю хмаркай,
А толькі бяссоннай
Тваёй санітаркай...

Зайздрасць

Я не зайздросчу рыначным абновам
І розным новаз’яўленым панам.
Я не зайздросчу званям ганаровым
І ганарлівым іх уладарам.

І толькі ўсё ж адну я зайздрасць маю —
Да тых,
хто ў свет прыйшоў
пасля вайны

І зайздрасці маёй няма цаны —
Вайну ў пакутах зведала сама я.
І веру —
найшчаслівых з людзей
Яшчэ пазней народзяцца.

Беларускім мастакам

Хто не палюбіць нашых мастакоў,
Народжаных прыродай Беларусі?
Гляджу на нарочанскіх рыбакоў —
На мужных, як само жыццё, дзіўлюся.

І вось паклікаў іншы далагляд,
Які даўно шукала і шукала:
Там кожны ўзорак
Над Дзвіною рад
Займець святло
Ад колераў Шагала.

А Вязынка зялёнаю красой
Усю маю душу запаланіла.
Тут зелена ад песні маладой,
Што некалі і я спявала з мілым.

А ў полі варба...

Малое хтосьці незнаёмы свет —
Пустэльні,
Караваны,
Акіяны.

А мой мастак —
зямлі маёй паэт
У родны кут навечна закаханы.
Ён ведае не толькі цішыню.
Ёсць фарбы ашалелья ад болю —
Чарнобыльскага, морнага агню,
Сіроцага аголенага поля.

Хай след бяды загіне ў горкіх снах!
Ёсць у мастацтва добрыя законы —

І будучыню нашу на руках
Калышуць Беларуска мадоны.

Смех Ганны Рыжковай

Калі ўсміхалася Рыжкова —
Адказаў рогат, быццам гром.
Адно жывое скажа слова —
Нібывта апячэ агнём.

І помніцца яе прызнанне:
“Мой боль смяецца і крычыць!”
Яна ў жыцці знайшла прызвание
Па-свойму хворага лячыць.

І вострым беларускім жартам
Лячыла весела і упарта.

Ніколі сіл не шкадавала,
Не ўмела марнаваць хвілін.
Душа імклівая гукала
То Брэст, то Крым, то Сахалін.

Там гасцяю была жаданай:
Дзень добры, Ганна! —
І фарбы роднае зямлі
На вопратцы яе цвілі.

Дарыла людзям летуценні
І смех, і слёзы — усё да дна!
“Напэўна, я памру на сцэне”, —
Казала родзічам яна.

Смех! Ён не падладны чыну
І не шукае нагарод.
Сваю адважную жанчыну
Назваў народнай сам народ.

Дзіця не помніць калыханак

Жыве дзіўчынка ў інтэрнаце.
Тут ежа, гульні і цяпло.
І толькі маці, толькі маці
Няма і быццам не было.

Дзіця не помніць калыханкі.
Здаюцца самым страшным сном
У хаце п’яных гулянку
І хрыплы рогат пад акном...

І потым знікла ўсё на свеце.
Ёсць толькі цётка з табой.
Бо для яе чужыя дзеці —
Сваёй становяцца раднёй.

А як жа з той, што нарадзіла,
Што можна маткаю назваць?
Ці прыйдзе час, ці будучы сілы
Яе знайсці і дараваць?

Калі ў далёкім адчужэнні
Яе замучыць неспакой,
Ці стане тая на калені
Перад пакінутай дачкой?

Жыць спадзяваннямі

Шукаю незабруджанай паляны
І жаўранкаў, якія цешаць слых.
Рамантыкаў шукаю маладых —
Не ад гарэлі — ад кахання п’яных.

Шукаю шчасця для маіх паэтаў —
Трывогаю народжаных паэм,
Бо нельга ж вечна захлынацца свету
Ад рыначных адносін і праблем!

Спагада будзе ў чалавечым родзе:
Хай кожны мае свой куток, пакой,
Каб не стаў ніколі ў пераходзе
Стары жабрак з працягнутай рукой!

Зямлю не перамога бездарожжа.
Бязвер’я ў сэрцы стомленым няма.
Калі радок мой людзям дапаможа,
Дык, значыцца, жыць я недарма.

Тлост за будучыню

Хай цемру закрэсліць светлая мроя,
Зярнятам — прысніцца жніўныя сны,
Хай ластаўкам сніцца гуканне вясны,
А хлапчукам — паламаная зброя.

ПРОЗА

МЕСЦА

У перапоўненым тралейбусе вызваляецца адно месца. На яго пнуцца тры бабулькі. Перамагае спрытнейшая.

Так і чыноўнікі пнуцца на вольнае месца. Тут перамагае хітрэйшы.

ЗАДАЧА

Якая задача стаіць перад літаратураю, мастацтвам? Думаецца, ніякай. Проста, гэта выяўленне душы народа. А зрэшты, пытанне такое ж вечнае, як і тое — у чым сэнс жыцця чалавека?

ВАЖАКІ

Важакі камуністаў так гарача адстойваюць свае ідэалы не таму, што моцна вераць у іх, а таму, што для іх гэта адзіны спосаб быць навіду, дарвацца да ўлады, якую страцілі. Яны дураць, як і некалі дурылі, простых людзей.

ГІСТОРЫЯ

Адзін наш пісьменнік быў такі ўпэўнены ў вялікім значэнні сваіх твораў для гісторыі, для нашчадкаў, што загадзя збіраў экспанаты для свайго будучага музея. Складаў самапіскі ў пудэлачак, а на паперках занатоўваў: гэтаю ручкаю напісаны такі-та твор, а гэтаю — такі-та.

З часам аказалася, што не толькі тыя самапіскі, але і творы нікому непатрэбныя.

ТУРМА

Арыштанта сядзіць у турме, яго так альбо іначай кормяць (вядома, кепска), даюць казённую апратку, яму ні пра што не трэба думаць, ні пра што клапаціцца. Але вось яго выпускаюць на волю, і перад ім расхінаюцца праблемы — трэба недзе працаваць, недзе жыць, у нешта апранацца — трэба думаць, думаць, думаць. І ён міжволі пачынае сумаваць па турме, дзе яму жылося гэтак спакойна.

Пры савецкай уладзе нас таксама так-сяк кармілі, за нас думалі, а цяпер выкінулі на свабоду — як хочаш, так і жыві, клапаціся пра сябе сам. Нездарма шмат хто засумаваў па той несвабодзе.

СПАДЧЫНА

Раней усе беды жыцця трумачылі спадчынаю капіталізму. Цяпер усе беды жыцця тлумачаць спадчынаю сацыялізму.

ГОРА

У важнага чыноўніка, прыбліжанага да ўладных структур, памерла жонка. Шмат якія арганізацыі, асобы прysłалі тэлеграмы спачування. Але ён чакаў спачування ад прэзідэнта. Спацування ад прэзідэнта не прыйшло, і гэта напшмат павялічыла гора чыноўніка.

РУКІ

Кабета, абвешаная цяжкімі сумкамі, жалілася:
— Жанчыне трэба мець не дзве рукі, а хаця б чатыры, бо гэтыя дзве ўжо абвіслі да каленяў.

АГУРКІ

Маскоўскія журналісты абазвалі Беларусь краінаю агуркоў. Якая ж гэта краіна агуркоў, калі, бывае, апельсіны ды бананы тут дзешавейшыя, чым агуркі? Хутчэй сённяшняя Беларусь — бананавая рэспубліка.

ТРАВІНКА

Мы тысячы разоў бачым каласок на полі, травінку на лузе і раўнадушна іх міняем. Але вось мастак спыніў іх на сваім палатне, намалюваў на фоне бялуткіх аблокаў альбо сіняга неба, і мы ўбачылі пуд, харакство, прыгажосць той травінкі, таго каласка, убачылі той пуд вокам творцы.

ДЗЕНЬ

Мы часам пражывалі дзень і не разумелі, што то быў дзень ідэяў, што талды варта было сказаць: імгненне, затрымайся! — хоць яно ўсё роўна не затрымалася б, а знікла б у чорным космасе, і як шкада, што мы талды не дадалі яму яшчэ больш пчырасці і любові.

ХТО ВЕДАЕ?

Ён нарадзіўся ў вельмі беднай сям’і, змалку зведаў голад, падрос, звязануся з кепскаю кампаніяй і пачаў красці. Трапіў у турму. Адтуль выйшаў яшчэ больш адчайным, шмат піў, пабіўся з міліцыянерам і зноў трапіў у турму, ужо як рэ-

цыдывіст. І вельмі рана памёр. То, можа, гэтаму чалавеку трэба лепш было б зусім на свет не нарадзіцца?

Але ж і яму перападалі дарункі жыцця — сіняе неба, яркае сонца, зялёная трава... То, можа, дзеля іх варта было памучыцца на гэтым свеце?

ЗА СПІНОЮ

Гаспадар правіў паяльную лямпу, вастрыў швайку, а парсюк у хляве дабрадушна рохкаў, не ведаючы, што гэта яму рыхтуюць смерць.

Так, часам, і чалавек. Жыве ў святым няведанні, што за яго спіною стаіць ужо з касою тая баба.

ГЕРАІНЯ

Тусналобава-Марчанка, Зінаіда Міхайлаўна, медыцынская сястрычка, пад час вайны была вельмі цяжка паранена, ёй ампутавалі рукі і ногі. Ці можа быць для чалавека цяперашчае большае? А пра

ТОЛЬКІ АДЗІН

Нядзеля. Едзем доўгаю вясковаю вуліцаю. Узбоч акуратныя дамкі, на лавачках сядзяць мужчыны, кабеты. Валзіцель, ён жа старшыня калгаса, кажа:

— З усёй гэтай вуліцы толькі адзін чалавек ходзіць на работу ў калгас. Усе астатнія — пенсіянеры.

ПЛАНЕТА ЗЯМЛЯ

Нішто з планеты Зямля не знікае, нішто не адрываецца ад яе і не ляціць у іншую галактыку. Як у велізарным млыне, ідзе тут бясконцы перамол матэрыі, энергіі, адно ператвараецца ў другое, знікаюць расліны, рыбы, звяры, людзі, дзяржавы, старое перамолаецца ў новае і новае ў старое. І так з веку ў век...

САЛІДАРНАСЦЬ

Беларускі дзяржаўны сцяг узяў сабе чачэнскі зялёны колер. А чачэнскі дзяр-

кія хвоі, нібы трубы велізарнага аргана, стаіць усцяж дарогі, здаецца, вось-вось пачуецца музыка. За вёскаю шырока расхінаецца зялёная далеч, па сінім небе з далёкага краю ў далёкі край бясконца плывуць густыя белыя аблогі. І нідзе так далеч не расхінаецца, і нідзе так не плывуць аблогі. Тут велічна заходзіць за лес сонца. Тут асаблівае, празрыстае паветра, тут лёгка, добра дыхаецца і спакойна спіцца. Радзіма...

ХЛЕБ

Толькі з гадамі дазналася, што існуе цэлая навука харчавання. Тое можна есці, тое не вельмі, а іншае наогул шкодна. Мы, пакаленне вайны, не ведалі такога клопату, нам было хоць крышку, абы чым спатоліць голад. Мая знаёмая зусім не есць хлеба, ад хлеба, маўляў, таўсеюць. А я памятаю, як для нас кавылак хлеба быў заветнаю мараю.

Лідзія АРАБЕЙ

КАЛЕЙДАСКОП

НАВЕЛЫ-КАРАЦЕЛКІ

яе пісалі, гаварылі толькі як пра гераіню і ніхто шчыра не паспачуваў яе бядзе, ніхто не заплакаў над яе доляю. Дзяржаве патрэбны былі не пакутнікі, а героі.

КАЛЯНДАР

Кожны вечар я адрываю лісток календара. І раблю гэта, чамусьці, з задавальненнем. А чаго, уласна, радавацца? Кожны адарваны лісток набліжае да перасялення ў іншы свет.

ПІЯНІНА

Маці доўга збірала грошы і купіла дачку піяніна, каб тая вучылася іграць. Але дзяўчынка іграць не хацела, яна зненавідзела тое піяніна, як магла, ад яго ўцякала. І матка біла сваю дзесяцігадовую дачку, за вушы, за валасы цягнула да інструмента. Хіба ж магла яна дапусціць, каб дарма прапалі такія вялікія грошы?

ШКАДА ЧАЛАВЕКА

Не магу зразумець людзей, што, займаючы высокія пасады, маючы высокія зарплаты, махлярствам, штуркарствам набіваюць свае кішэні доларамі, хапаюць іх, грабуюць пад сябе — тысячы, мільёны долараў. У іх хапае розуму так моцна разбагацець, але не хапае розуму прадбачыць вынікі свайго махлярства. І вось такі багачэй трапляе за краты і замест ананасаў сёрбае баланду, замест Канарскіх астравоў трапляе ў мясіны, дзе не так цёпла і ўтульна. Шкада чалавека...

НЕ РАЗГЛЕДЗЕЛА

Удава слухала, як на юбілей ўшаноўвалі памяць яе мужа-нябожчыка, і ёй не верылася, што людзі гавораць пра таго чалавека, з якім яна пражыла сорак гадоў. Яна ведала яго і сварлівага, і грубага, і бездапаможнага, і дробязнага, а з выстуленняў паўставаў таленавіты, прычэповы, вельмі сэрэдчны чалавек. Як жа яна сама ў ім гэтага не разгледзела?

КРОК УЛЕВА,

КРОК УПРАВА...

Жыццё... Крок улева, крок управа — і можа змяніцца і твой лёс, і лёс тваіх дзяцей, і тваіх унукаў.

ТРОШКА

Беларускі хлопец Павел ажаніўся з рускаю дзяўчынкаю. Прывёз яе ў сваю вёску. А там маці — добрая, спагадлівая, але надта закручаная ў рабоце. Сын папросіць яе чаго-небудзь, а яна яму:

— Пачакай трохка...

І раз, і другі:

— Пачакай трохка...

Руская жонка слухала, слухала і пытаецца ў мужа:

— Чога же ты мне не сказаў, што тебя зовут Трошка, а прадставіўся Павлом?

жаўны сцяг прышпіліў да свайго зялёнага беларускі бел-чырвона-белы. Вось якая дзяржаўная салідарнасць!

ПАМІНКІ

Тры дачкі на памінках гаварылі пра сваё вялікае гора — смерць маці. А мала хто ведаў, як пры жыцці той мацеры яны ледзь не біліся — спрачаліся — каму даглядаць старую хворую і як усе тры хапелі, каб яна скарэй памерла.

АСОБА

Масквічы раптам незалюбілі асоб каўказскай нацыянальнасці. А ці даўно славілі яны асобу каўказскай нацыянальнасці на ўсё свет? Ды і цяпер яшчэ шмат хто трымае партрэты той асобы на мідынггах.

СЛАВА

Твор аднаго нашага пісьменніка пакрытыкавалі ў газеце. Ён сказаў: — Няхай славіць, няхай крытыкуюць, абы пісалі пра мяне, абы маё прозвішча было на слыху.

Здаецца, некаторыя палітыкі трымаюцца такой самай думкі: учыняюць скандалы, абы пра іх гаварылі, абы іх твары красаваліся на экранях тэлевізараў.

МУЖЧЫНЫ

Раніцою ў тралейбусах, у метро мужчыны едуць свежаныкі, чысенькія і ад іх пахне адэкалонам — нядаўна пагаліліся.

Вечарамі мужчыны едуць расхрыстаныя, спацелыя і ад іх пахне гарэлкаю.

САКРЭТ

Ніколі не раскажывайце сваіх сакрэтаў, нават пад вялікім сакрэтам і нават самаму блізкаму сябру, бо ўсё роўна пра яго будзе ведаць цэлы свет.

Трымайце свой сакрэт у сакрэце.

НЕ БУДЗЬ КРАСІВАЙ...

Яна была вельмі прыгожая, ніводзін мужчына не мог прайсці паўз яе, не зачэпіўшыся вокам за яе прыгажосць. Яна выйшла замуж за вядомага ў краіне чалавека, прыгожага і таленавітага. Але, пражыўшы з ёю некалькі гадоў, ён пакінуў яе і яна засталася адна гадаваць дваіх дзяцей. І больш не выйшла замуж.

А колькі пачвар пчаславіа жывуць са сваімі дурнымі мужыкамі...

Нездарма кажучь: не будзь красівай, а будзь пчаславівай...

РАДЗІМА

Уздзеншчына. Мінаю мяжу раёна і трапляю ў царства, дзе жывуць духі продкаў. Яны пазіраюць на мяне адусюль, і я пазіраю на ўсё ўжо іхнімі вачмі. Стром-

КРЫЎДА

Найбольшая пакута сэрцу, калі крыўдзіць цябе несправядліва.

А калі ты адчуваеш, што заслужыў пакаранне — трымаць яго будзе лягчэй, чым тую несправядлівую крыўду.

ДЫСПУТЫ

Калі я сёння слухаю дыспуты на рэлігійныя тэмы — аб новым прыходзе Хрыста, аб канцы свету і іншых, — яны нагадваюць мне дыспуты сярэднявекі ў на тэму — колькі чарцей можа змясціцца на канцы іголки. Няўжо чалавецтва так недалёка адыхло ад той пары? Альбо вяртаецца ў сярэднявекі?

ДАБРАТА

Добры чалавек — не прафесія, — з пагардаю гавораць тыя, што лічаць сябе таленавітымі.

Але добры чалавек — з'ява куды больш рэдкая, чым талент.

ПРЫГНЁТ

У сталінскія часы Расію будавалі мільёны гулагаўпаў — дармова рабочая сіла. Відаць, без яе нельга абысціся ў Расіі і сёння — ізноў мільёны працуюць за дарма — без зарплаты.

Іначай Расію будаваць не ўмеюць.

ВЕРА

Для яе вышэй за ўсё была вера ў Бога. Яна хацела, каб тая вера служыла ўсім. І мэтай свайго жыцця паставіла — аднавіць царкву ў роднай вёсцы. Яна хадзіла па людзях, збірала рублі. Але тых рублёў не хапала. Яна прадала сваю кватэру ў горадзе, грошы аддала на царкву, сама пайшла ў манастыр. Але і тых грошай не хапіла.

Гісторыя не прыдуманая.

ВАЛАСЫ

Некалі амаль дысідэнтамі лічыліся хлопцы з доўгімі валасамі, яны сваімі кудламі быццам выказвалі пратэст, іх баяліся.

Сёння баяцца хлопцаў з нагола стрыжанымі галовамі, у іх людзі бачаць сабе небяспеку.

КНІГІ

Перапісвала кнігі на прадмет завяшчання, іначай натарыяльная кантора такога дакумента не афармляе. Колькі ж у мяне збораў твораў! І некаторыя з іх нават не разгортваліся. Купляліся кнігі, каб чытанні хапіла на ўсё жыццё. Аднак не хапіла жыцця, каб прачытаць усё, што стаіць на паліцах.

ЗВЫЧАЙ

Па старым вясковым звычаі дзеці ўсё

жыццё называлі матку на "вы". Адночы дачка, ужо зусім дарослая, загаварыла:

— От, мама, вы ж нам самы блізкі, самы дарагі чалавек, мы павінны кажаць вам "ты", а мы ўсё "выкаем".

Маці нахмурылася, падумала і сказала:

— Ну, калі вы ўжо такія разумныя, то "тыкайце".

Больш дачка на гэту тэму не загаварыла.

КАЛЕКА

Дружна жывуць муж і жонка шмат гадоў і ўжо нібы зрасліся між сабою. Што баліць яму, баліць і ёй, што цяжка ёй — цяжка і яму. Ды вось адзін адыходзіць у іншы свет, і другі застаецца калекам — амярцвела частка яго самога.

ТАК БЫЛО

З Ядвігай Бяганскай схапі аўтобусам з Варшавы ў Кракаў. Па дарозе вырашылі заехаць у Паронін, дзе нейкі час жыў Ленін — Бяганская стварала сваю дзіцячую ленініяну. Пасажыры адразу пазналі ў нас "рускіх", і калі мы пачалі пратіскацца да выхаду, здзекліва загаманілі:

— Ім Ленін трэба!..

— Яны без Леніна не могуць!..

— Камуністкі, камуністкі!..

Аўтобус праводзіў нас нядобразычлівым гулам.

З ТОЙ ЖА ПАЕЗДКІ

Не магла зразумець, чаму палякі так кепска ставяцца да нас, савецкіх. Адна кабетка гаварыла:

— Нам што немцы, што саветы — усё роўна.

— Ну як вы можаце раўняць нас з немцамі, — спрачалася я. — У іх жа былі канцлагеры!

— І ў вас былі канцлагеры, — заявіла полька.

Яны пра нас ведалі больш, чым мы самі...

МАТКА І СЫН

Свякруха з нявесткаю пасварыліся па тэлефоне, і свякруха ў злосці сказала нявестцы: каб ты здохла!

Неўзабаве нявестка памерла, і сын вырашыў, што гэта матка пракляла яго жонку. І болей ні разу не адведаў матку, і нават на яе пахаванне не прыйшоў.

ВЯЛІКІЯ І МАЛЫЯ

Вялікія дзяржавы выступаюць міратворцамі там, дзе малыя дзяржавы ваююць. Але каб тыя самыя вялікія дзяржавы не прадавалі тым самым малым дзяржавам вялікай колькасці зброі, то і тых войнаў не было б. Няхай бы біліся там кіямі ды камянямі. А так падобна на тое, каб нехта сам учыніў пажар, а потым бег бы яго тушыць.

ЗА ЖЫЦЦЁ

Чалавек за сваё жыццё некалькі разоў мяняецца, некалькі разоў робіцца іншым чалавекам і разам з тым застаецца такім самым, якім нарадзіўся.

АПОРА

Расія спрадвеку шукае апоры — на чым стаць, на што абаперціся, каб утрымацца, каб спыніць развал, каб запанавала справядліваць. Шукалі апоры ў цара і ў Бога, але цара застрэлілі, а Бога аплявалі. Шукалі ў камунізме, у дэмакратыі, але рушылася глеба пад нагамі. Цяпер зноў хочучы абаперціся на крыж, на Бога. Але можна з верніка зрабіць атэіста, але нельга з атэіста зрабіць шчырага верніка.

ВЫГНАЛІ

Хаджу па былым будынку Саюза пісьменнікаў, як па цёмным лесе. Які дзверы ні адчыніш — незнаёмыя, чужыя людзі. Дзе літфонд? Дзе бухгалтэрыя саюза? Не знойдзеш, а калі спытаеш тых чужынцаў, робяць вялікія вочы. Які літфонд і што гэта такое?

Выціснулі, выгналі пісьменнікаў. І праўда — а навошта яны ўладзе, якая беларускіх кніжак не чытае. А можа, і ніякіх не чытае...

ГОНАР

Дзе б і калі б ні выступаў паэт Андрэй Вазнясенскі, ён не праміне пахваліцца, як некалі Хрушчоў трос у яго бок кулаком.

Ці прадбачыў тады Хрушчоў, што Андрэй Вазнясенскі будзе гэтым так гаварыцца?

(Працяг на стар. 12)

У Белдзяржфілармоніі адбыўся канцэрт аатарскага камернага хору "Модум" з Нарвегіі. Беларускія аматары класічных харавых спеваў здолелі пазнаёміцца з духоўнымі і старадаўнімі песнапеснямі гэтага паўночнага горада, з мелодыямі Эдварда Грыга, са старажытнымі гімнамі Нарвегіі. Невытлумачальна, але ў Нарвегіі — амаль 90 працэнтаў насельніцтва нараджаецца з абсалютным сляхам (!!!). Відаць, таму спевы — любімае хобі нарвежцаў. Бо ў кожным самым маленькім гарадку гэтай краіны (яны называюцца камунамі) ёсць свой хор, а часам і не адзін. У іх, як і ў хоры "Модум", спяваюць адвакаты і гандляры, настаўнікі і менеджэры, банкіры і муляры, хатнія гаспадыні і чыгуначнікі, студэнты і навучэнцы. Высокая спявацкая культура нарвежскага народа была бліскуча прадэманстравана невялікім камерным хорам з горада Модум і аркестрам Бег-бенд з гэтага ж горада, выступленне якога адбылося ў другім аддзяленні канцэрта. Самы гарачы прымь аказалі глядачы абодвум калектывам. Без ведання мовы, без высокіх слоў пра палітыку, музыку, выканаўчае майстэрства нарвежцаў і цэпльна, разуменне, эмацыянальнасць беларускіх глядачоў злучылі сэрцы. Нарвежцы, не хаваючы слёз, плакалі, а кіраўнік хору Оген Норман Аймерстэн сказаў у заключэнне канцэрта, што гэта быў самы шчаслівы дзень у ягоным жыцці. Нарвежцы прыехалі ў Мінск упершыню. Іх запрасілі з адказным візітам вядомыя самадзейныя калектывы Белдзяржуніверсітэта "Неруш" і "Родніца". Уражанне гасцей ад нашай сталіцы і яе жыхароў, як адначасна кіраўнік дэлегацыі Харольд Бахе, — казачнае. "А цэпльна, з якой прымалі іх калегі з БДУ і сельскія жыхары Уздзенскага раёна, дзе нарвежцы таксама выступілі з канцэрта, будзе доўга саграваць іх сэрцы ў халодныя зімовыя вечары ў роднай Нарвегіі". "Музыка і дружба" — сталі галоўным матывам стасункаў нарвежцаў і беларусаў, матывам напоўнілі сэрцы гасцей любоўю да Беларусі, што дае надзею на новыя творчыя сустрэчы.

Святлана СІМАНОВА

На здымку: на сцэне Белдзяржфілармоніі хор "Модум". За раялем мастацкі кіраўнік Оген Норман Аймерстэн.
Фота Мікалая ПЯТРОВА, БЕЛТА

Майстра пачуццёвасці і адкрытасці

7 кастрычніка беларускаму жываліску Ізраілю Басаву споўнілася 80 год. Да гэтай даты ў Нацыянальнай мастацкай галерэі адкрылася рэспектыўная выстава яго твораў, сабраўшы надзіва вялікае кола яго прыхільнікаў і сяброў. Басав многія называюць унікальным па манеры жывалісу і каларыце. І пры жыцці ён выклікаў жывую зацікаўленасць у глядачоў і прафесійных мастакоў, хача выстаўляўся рэдка. Спачатку гэта было звязана з непрыкрытым супрацьлеўнем выстаўкамаў, а пасля ўжо ён сам не імкнуўся да ўдзелу ў калектыўных выставах, мабыць, чакваючы магчымасці нарэшце выставіцца персанальна. Калі яго творы яшчэ пры "савецкім" часе трапілі ў экспазіцыю выставы "Дыяспара" ў Маскве, вядомы маскоўскі мастацтвазнаўца Аляксандр Марозаў быў літаральна шакараваны такім яркім адкрыццём мастака (1918 года нараджэння), захопленнага пошукам заходняга мастацтва. Паралелі яго твораў можна вышукваць у Лежэ, Руо, Пікаса, нават у Сезана, але цалкам яго творчасць не мае прамых каранёў і аналогій. Мастак жыў у сваім унутраным свеце, знарок альбо не, але не цікавіўся палітычнымі і сацыяльнымі з'явамі. Ён проста многа працаваў, услаўляючы ў сваіх палатнах свой горад, каханне, мацярынства — так як адчуваў, ярка, каларытна і надзвычай адухоўлена. І як бы ні ламала яго жыццё, калі прыходзілася выставаць экспазіцыі "заваёўваць штурман", ён не згубіў свайго прызна-пачуццёвага стаўлення да свету і людзей. Стэндаль пісаў, што з часам мыслы людзей будзе больш, чым тых, якія кіруюцца пачуццямі. І Басав быў акурат з апошніх, і на яго пасмяротнай выставе менавіта такім мы яго і бачым.

Жанчыны з Краіны глухіх

Дагэтуль з пісьменніцай Р. Літвінавай у кіно супрацоўнічала толькі К. Муратава. Геранія яе знакамітых "Трох гісторый" забойца Афелія (Р. Літвінава) кажа па ўласным сцэнарыі: "Я ненавіджу мужчын, я ненавіджу жанчын, я ненавіджу дзяцей..." Слова адной з галоўных гераній новага фільма В. Тадароўскага "Краіна глухіх" гучаць з той жа інтанацыяй: "Я ненавіджу ўсіх мужчын. Усе подлыя. Жыць трэба для сябе. У сабе". Гэта ўжо пачырк: Р. Літвінава — прыхільніца вялікіх дыстанцый паміж людзьмі.

Сцэнарыі да "Краіны глухіх" В. Тадароўскі і Ю.Кораткаў напісалі па аповесці Р. Літвінавай "Належыць і валодаць". Рызыкнুলі. Атрымалася неардынарная і вельмі эмацыянальная карціна. Тэматычны працяг двух папярэдніх фільмаў Тадароўскага — "Каханне" і "Падмаскоўныя вечары". Бо героі "Краіны глухіх" зноў спрачаюцца паміж сабой, ёсць каханне альбо не.

Эксперыментальнасць карціны Тадароўскага пачынаецца з герояў: амаль усе яны — глухія. Большасць з дзялогаў "Краіны глухіх" — гэта альбо "размова рукамі", альбо гугнявае выгаворванне глухімі героямі сваіх маналогаў. Некаторыя з іх — філасофскія. "Людзі чуюць мільёны непатрэбных гукаў. Калі б я ўсё чуў, то звар'яеў бы. Не хачу чуць!" — з распачку кажа глухі мафіёзі па мянушцы Свіння (М. Суханаў). У фільме ёсць эпізод, калі глухая геранія спрабуе навучыць сяброўку, у якой добры слых, чуць, як чуць глухія — толькі шум мора. Аднак стук абцасаў, гул людскіх галасоў, машын, тыя "мільёны непатрэбных гукаў" перашкаджаюць пачуць самае галоўнае — стук уласнага сэрца. "У адной са сцэн мы заглушылі вулічны хаос гукаў шумам мора, каб падкрэсліць: чалавек заўсёды павінен мець нешта сваё ў душы", — кажа В. Тадароўскі (дарэчы, асабліваю атмасферу ў "Краіне глухіх" стварае музыка С. Айгі). Толькі на хвіліну спыняе рэжысёр музыку гукаў. А потым зноў — какафонія вуліцы, дзе ніхто нікога не чуе. І не жадае чуць.

Глухіх і тых, хто мае слых, Тадароўскі так і называе — вырадкі і людзі (назва новага

фільма А. Балабанова "Пра вырадкаў і людзей" — прыдатны эпіграф да "Краіны глухіх"). "Не люблю вырадкаў. Люблю ўсе прыгожае", — разважае Свіння. Аднак у карціне Тадароўскага, як і ў жыцці, адбываюцца цікавыя метамарфозы: пад маскай людзей хаваюцца вырадкі (Алеша), а пад маскамі вырадкаў — сапраўдныя людзі (Свіння), здольныя кахаць і марыць. Наогул вырадкі — гэты тыповы герой новага расійскага кіно сёння на экране выклікае сімпатыю і спачуванне (вядома, толькі ў таленавітых рэжысёраў). Балабанавскі кілер Даніла Багроў ("Брат") ці глухая Яя з "Краіны глухіх" — гэта эмацыянальныя каталізатары, якія вымушаюць іншых герояў дзейнічаць, адчуваць, вырашаць.

Галоўным гераніям "Краіны глухіх" — эксцэнтрычнай Яі (Д. Корзун) і падобнай на анёла Рыце (Ч. Хаматава) сімвалічна адпавядаюць супрацьлеглыя колеры. "Ты — чорная, а я — белая", — кажа Рыта. У далёкай Краіне глухіх, дзе марыць апынуцца Яя, ёсць усё: і сонца, і мора, і пальмы, і нават грошы ("ты глухая — табе даюць"). Няма толькі мужчын. Геранія выключае іх са свайго жыцця. Па словах Тадароўскага, Р. Літвінава доўгі час сябрала з глухімі людзьмі і менавіта ў іх навучылася сваёй дзіўнай пластыцы, сваёй манеры існавання. Несумненна, Яя — экранны двойнік Р. Літвінавай.

Нягледзячы на слых, наўная Рыта быццам "не чуе" сваёй эмансціпаванай сяброўкі: "Ты злая, бяалітасная, нікога не любіш. Усё — толькі сабе". Сэнс яе жыцця — Алеша (М. Цюнін). Кажуць, жанчынамі не нараджаюцца, жанчынамі робяцца. Паступова, крок за крокам робяцца паслухмянымі, даверлівымі дурніцамі. Неразборлівія, але шчырыя словы Яі "я хачу, каб ты была шчаслівая" ўраз знікаюць у пшчотным шэпце Алешыных вуснаў. Дарэчы, Рыта і Алеша нагадваюць Германа і Лізу з "Пікавай дамы" (некаторыя бачаць у іх Сонечку Мармеладаву і Раскольнікава). Алеша — азартны гулец і ён таксама пакідае Рыту: яго раздражняе яе чысціня і самаахвярнасць. Улюбёным трохкутніку Тадароўскага лішні — мужчына.

Лішні ў жыцці Рыты, якая ўсё больш "размаўляе рукамі" і нарэшце траціць слых.

Некаторыя крытыкі бачаць у Яі і Рыце лесбіўскую пару. Асабіста я ўбачыла жанчын, якія, нягледзячы на супрацьлеглы характары, вучацца жыць разам. Вучацца разумець адна другую. Так бывае ў жыцці. А слабыя мужчыны — героі не толькі прозы Р. Літвінавай (пісьменніцу раздражняе слабасць). І ў новым фільме В. Абдраштытава "Час танцора", і ў новай карціне англійскага рэжысёра М. Лі "Самастойныя жанчыны", сюжэт якога нагадвае "Краіну глухіх", усе мужчынскія персанажы — разгубленыя, слабыя, вінаватыя. Час дыктуе сваё: адносіны паміж жанчынамі і мужчынамі ўсё больш разглядаюць з боку пэўных колераў. В. Тадароўскі ахвотна іранізуе. Над часам. У адным з эпізодаў фільма Яя і Рыта ўспамінаюць, як у дзяцінстве спалі на адным ложку з дзяўчынкамі. "У інтэрнаце холадна было", — тлумачыць Яя. "Дык няўжо мы з табой — лесбіянікі?" — робяць смяхотную выснову дзяўчаты.

Фільм расійскага рэжысёра В. Тадароўскага "Краіна глухіх", напэўна, самы ўдалы малабюджэтны праект студыі імя Горкага. Пасля прагляду карціны ў памяці занатаваліся твары маладых акцёраў, дыялогі, музыка. У выбары акцёраў В. Тадароўскі нагадвае каўказца, які патрабуе абавязковай цягліваасці ад нявесты. Гэта ён павінен зрабіць акцёра зоркай. У "Краіне глухіх" маладая мхатаўская актрыса Д. Корзун сыграла сваю першую ролю ў кіно. "Зорную" ролю. А вось Ч. Хаматаву першым знайшоў В. Абдраштытаў. Маладая актрыса дэбютвала цяпер ужо ў лепшым фільме 1997 года "Час танцора", дзе сыграла моцную і самастойную жанчыну. Аднак і В. Тадароўскі, і Б. Худайназараў, у фільме якога цяпер здымаецца Ч. Хаматава, і нават вядомы тэатральны рэжысёр П. Штайн бачаць у Чулпан наўную і бязвольную геранію.

Прэм'ера "Краіны глухіх" адбылася на Берлінскім кінафэсце ў лютым. Фэстывальная эстафета фільма працягваецца...

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА

Ні дня без пэндзля

Сустрэча з творчым чалавекам, якая б яна ні была — выпадковая ці заплаваная — заўсёды нясе ў сабе цікавую інфармацыю. З Тэадэзіяй Іосіфаўнай Царык давялося пабачыцца пры адкрыцці выстаўкі твораў народных умельцаў Пухавіцкага раёна. А другі раз — ужо сам шукаў сустрэчы. Адсюль і гэтыя нататкі.

Сівенькая, трохі прыгорбленая гадамі, з вясёлымі і ласкавымі вачамі, яна на чыста украінскай мове каратка расказала пра сябе, падзякавала арганізатарам выстаўкі за тое, што далі ёй магчымасць дэманстраваць свае карціны.

Пры аглядзе пухавіцкіх экспанатаў асабліва ўразілі работы, напісаныя акварэллю і алеем. Да гэтага ўражання пазней дадалося яшчэ адно: аўтарка па-сапраўднаму і натхнёна занялася маляваннем толькі пасля выхаду на пенсію. Чаму так здарылася — гэта, напэўна, і ёсць адна з таямніц, адна з найскладанейшых загадак творчай натуры.

Шчыра кажучы, першапачаткова не было ў жанчыны часу і, самае галоўнае, — упэўненасці ў сваіх сілах, каб пісаць карціны. Праўда, выкрывала гадзіну-другую, каб хадзіць на спеўкі невялікага царкоўнага хору. Пасля замужога пасыпалася дзеткі: адразу хлопчыкі-двайняты, затым дзяўчынка і яшчэ адзін хлопчык.

А як дзеці трохі падраслі пайшла працаваць паварам у дзіцячы сад. Гэта лічылася, што ў дзіцячым садзе, а напраўдзе, то трэба было карміць і станічнікаў, хто хацелі пакарыстацца паслугамі грамадскага харчавання. А ў пару сьнебу, сенакосы ці ўборкі даводзілася тройчы на дзень вазіць гарачую траву ў стэпавы стан. Ці ж да малявання та было!

Ішлі гады, сталелі дзеці. А рука нейк сама-сабой пачала цягнуцца да пэндзля, да фарбаў. Адкуль ішоў гэты імпульс, Тэадэзія Іосіфаўна не задумвалася. А калі б і задумалася, то, пэўна, прыйшла б да высновы,

што за гэтым крыецца, як цяпер прынята гаварыць, генетычны покліч. Бацька займаўся шывтом, умеў падкаваць каня, цясларуў, плёў кошыкі і, як вянец усяго, займаўся разьбой па дрэве. Маці, акрамя вядзення дамашняй гаспадаркі, лоўка вышывала, распісвала сцены мазанкі маляўнічымі кветкамі. Яна нават мела свой прафесійны сакрэт: фарбы — для большай трываласці — разводзіла на малаце.

Дык вось адкуль браўся пачатак той неадоўнай прагі трымаць пэндзаль у руках!..

Першую вялікую карціну Т. Царык напісала нешта за 2 ці 3 гады да выхаду на пенсію. На палатне блкітам іграе возера, над вадой схілілася ніца вярба. На берэзе стаіць дзяўчынка і, нібы зачараваная, глядзіць на заход сонца.

Нейк гэтая карціна трапіла на вочы дзецям, бо жылі яны цяпер асобнымі сем'ямі. Для іх не было таямніцай, навіной ці адкрыццём тое, што іх матуля ўмее маляваць. Яны бачылі партрэт свайго бацькі, выкананы каляровымі алоўкамі.

Сыны і дачка ў адзін голас выказалі шкадаванне, што адносна нядаўна даведліся пра матчыны здольнасці. Калі б раней, то дапамаглі б падвучыцца. Ды і цяпер яшчэ не позна...

Аднойчы суседка-настаўніца прыйшла наведваць хворую-Тэадэзію і прынесла паштоўку з партрэтама Раксаланы. Пры гэтым растлумачыла, што пажадана было б яго павялічыць, каб мог служыць наглядным дапаможнікам на ўроку гісторыі Украіны.

Хто ж такая Раксалана? Нарадзілася яна ў горадзе Рагацін цяперашняй Івана-Франкоўскай вобласці. У 1520 годзе, калі на горад напалі крымскія татары, Насці Лісоўскай (так тады яшчэ звалі яе) было 15 год. Дзяўчынку разам з многімі сялянамі захапілі ў палон і прадалі ў султанскі гарэм. Там яна атрымала турэцкае імя Раксалана. Які сведчылі сучаснікі, яна вылучалася незвычай-

най прыгажосцю, розумам, музычным талентам. Стаўшы жонкай турэцкага султана Сулеймана I, мела вялікі ўплыў на палітычнае жыццё Турэччыны 20—30-х гадоў XVI ст.

Партрэт Раксаланы, выкананы ў духу італьянскага Адраджэння, з'яўляецца адным з першых станковых партрэтаў, створаных на Украіне. А ўкраінскі кампазітар Д. В. Січыньскі ў 1908—1909 гг. у гонар зямлячкі напісаў оперу "Раксалана"...

Вядома ж, такая інтрыгуючая гісторыя не магла не натхніць Т. Царык на "творчы подвиг". І копія атрымалася на славу!

З цягам часу давялося адмовіцца ад уласнай гаспадаркі, а потым наогул прадаць дом на Украіне і перабрацца ў Мар'іну Горку, дзе на ваеннай службе знаходзіўся зяць.

Незнаёмая Беларусь сустрэла і прыняла вельмі цёпла. Не думала, не гадала Тэадэзія Іосіфаўна, што на старасці год, па яе словах, "Заглянэ сонечко й у мое ваконечко, бо дужэ людзіны гарны і чудовы".

І цяпер, нягледзячы на хваробу, Т. Царык штодня ўстае ў шостага гадзіне, пранікнёна моліцца Богу і да сьнедання малюе. Звычайна малюе па памяці. Толькі ж ёсць тут адна творча-індыўдуальная асаблівасць. Спачатку акварэллю ствараецца невялікіх памераў карціна, а потым — з адпаведнымі змяненнямі і дадаткамі — значна большая і алеем. Шкада, што сёння вочы маюць "не той зір".

А часам находзіць такое, што ні ахвоты, ні настрою няма брацца за маляванне. Тады ўспамінаецца маладосць, успамінаюцца песні, што даўным-даўно спявала ці ў хоры ці проста так з дзяўчатамі.

...Выстава прайшла з поспехам. Сярод мноства запісаў, пакінутых наведвальнікамі, запамніўся вось гэты: "Царик Теодэзія, дай Вам Бог здарова!" Поўнасьцю пагаджаюся з аўтарам пажадання.

Валянцін ЛЯШЧЫНСКІ

“Мы ствараем не тэатр, а спектаклі”

Рэклама ў эфіры радыё “Бі-Эй”, “Мир”, на экране “Восьмага канала”, маляўнічыя афішы, аб’явы нават у вагоне метро... Мабыць, зараз ніводны тэатр Мінска не праводзіць такой прадуманай і шырокай рэкламнай кампаніі сваёй дзейнасці, як гэта робіць новы тэатральны праект “Віртуозы сцэны”.

Па праўдзе кажучы, такая гучная назва спачатку выклікае недавер і жаданне ўпэўніцца: ці сапраўды гэта віртуозы? Але тыя, хто прыходзіць у памяшканне клуба імя Дзяржынскага, дзе ўладкаваўся праект, могуць запэўніць, што ён так называецца па праву. Тут іграюць вядомыя акцёры з Тэатра-студыі кінаакцёра, Рускага тэатра імя Горкага, Нацыянальнага імя Янкі Купалы, Тэатра нацыянальнай драматургіі. Гэта Аляксандр Бяспалы, Анатоль Кот, Вольга Сізова, Таццяна Булгакава і іншыя. Паспех “Віртуозам” забяспечвае і выбар драматургічнага матэрыялу. Пакуль у іх афішы толькі два спектаклі: камедыі “Дурацкае каханне” Дамітрыя Псафаса і “Сублімацыя кахання” Альда дэ Бенедзеці. Не так ужо і мала для тэатра, што не праіснаваў яшчэ і года. Як бачна, у абедзвюх назвах ёсць агульнае — каханне. І як кажа прадюсер праекта

Уладзімір Ушакоў, гэта невыпадкова:

— Зараз у тэатры можна рабіць дзве рэчы: паказаць камедыю і размаўляць аб каханні. Няма сэнсу абмяркоўваць нешта іншае, бо само жыццё падае такія крызісныя і нечаканыя сітуацыі, што на сцэне кожнаму з нас хочацца пабачыць прыгожыя, кранальныя пачуцці і пасмяяцца ад душы.

Здаецца, Уладзімір не памыляецца, бо амаль кожнае прадстаўленне “Віртуозаў” збірае аншлаг, а ўдзячныя глядачы падоўгу не адпускаюць сваіх улюбёнцаў са сцэны. “Віртуозы” здольныя смяшыць, не ўпадаючы ў пошласць і не эксплуатаючы сексуальную тэматыку. Гумар у абедзвюх камедыях — менавіта добры гумар, бліскучая гульня розуму.

Рэжысёрам спектакляў выступіў масквіч Яўген Валабоў, які курыруе творчую частку праекта і з’яўляецца галоўным рэжысёрам калектыву. “Сублімацыя кахання” была створана ў снежні мінулага года, прэм’ера “Дурацкага кахання” (гэтую п’есу прапанаваў праекту Яўген Валабоў) адбылася ў канцы красавіка. Спектакль быў сыграны толькі тры разы, так што паводле тэатральных законаў да першага дзесятка прагонаў ён яшчэ з’яў-

ляецца прэм’ерай. За лета ён быў “даведзены да розуму”, падцягнуліся лепшыя акцёрскія сілы. Галоўную ролю ў гэтым спектаклі ўдала сыграў Уладзімір Ушакоў. Сыграў, дзякуючы настойлівасці рэжысёра, які прыклаў усе намаганні, каб вярнуць яго да акцёрскай працы пасля дзесяцігадовага перапынку.

“Віртуозы сцэны” — адзін з антрэпрызных праектаў, якія зараз набываюць усё большую палупярнасць. Аб эфектыўнасці і зручнасці такой формы арганізацыі тэатральнай дзейнасці сведчаць створаныя практычна адначасова праекты “Прыватнай антрэпрызы” са спектаклем “Пяць вечароў” і антрэпрызы па сутнасці “Арт” Малога тэатра, які ўвогуле стаў самай моднай пастаноўкай сезона. Вось што распавядае аб “Віртуозах” іх стваральнік Уладзімір Ушакоў:

— Сама ідэя такога праекта мусіравалася даўно. Мы вырашылі стварыць калектыв, які, на наш погляд, вельмі неабходны сёння. “Віртуозы сцэны” — аб’яднанне акцёраў, якія або мала, або ўвогуле не рэалізуюць сябе ва ўласных тэатрах. Мы праводзім адбор і запрашаем лепшых. Нам патрэбна сапраўды класная каманда. Іншай мы папросту не мо-

жам сабе дазволіць, бо тады не выжывем. Пастаяннай трупы ў нас не было і не будзе — гэта наш прынцып. Але ёсць акцёры (Анатоль Кот, Аляксандр Бяспалы), якія іграюць у абодвух нашых спектаклях, з пэўным колам людзей мы будзем супрацоўнічаць і далей, бо я ні ў якім разе не супраць адчування каманды. Мы ствараем не тэатр, а канкрэтныя спектаклі. Пакуль будзе да іх цікавасць — будзем працаваць, а не будзе яе... Мы не хочам займацца гвалтаваннем рэпертуару.

Праект “Віртуозы сцэны” — глабальны і, акрамя беларускай антрэпрызы, працуе, як агенцтва, з шэрагам мастакоўскім тэатраў. Амаль усе іх леташнія гастролі праходзілі праз яго: Тэатра сатыры, МХАТа... У кастрычніку з дапамогай “Віртуозаў” мы зможам убачыць расійскіх суперзорак з Ленкома Аляксандра Абдулава і Аляксандра Збруева, прычым не толькі ў Мінску, але і ў Гомелі, Магілёве.

Летась сумесна з Міністэрствам культуры і Нацыянальным Купалаўскім тэатрам “Віртуозы” правялі конкурс “Прызнанне ў каханні”, на якім перамогу атрымала пара, якую рыхтаваў Яўген Валабоў: Анатоль Кот і Людміла Сідаркевіч, акцёры з Тэатра нацыянальнай драматургіі.

Так што энергія і жадання зрабіць тэатральнае жыццё Мінска больш цікавым “Віртуозам” не займаецца.

Юлія ПАЛАЧАНІНА

Уражваюць вытанчанасцю, буйствам фантазіі і каларыстыкі

З Беларусі імігруюць, на жаль, многія. З’яжджаюць па розных прычынах. І зрэдку варочаюцца на пару дзён, каб пабачыць знаёмыя мясціны. Людміла Кальмаева вярнулася з Галандыі, дзе стала жыве апошні час, каб не толькі пабачыцца з роднымі, але і паказаць дома тое, што зроблена ёю за апошнія сем год. У Нацыянальнай мастацкай галерэі пры Саюзе мастакоў Беларусі працавала выстава яе новых жывалісных твораў.

Людміла нарадзілася ў Мінску, з сямі год займалася ў студыі С. Каткова. У 1964-68 гадах вучылася на аддзяленні тэкстылію і моды Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута. Яе кіраўніком быў вядомы мастак, прафесар П. Масленнікаў. З 1968 года па 1973-ці правяла ў Эстоніі, навучаючыся на аддзяленні графікі Акадэміі мастацтваў Эстонскай ССР пад кіраўніцтвам прафесара П. Лухтэйна. На саюзным фоне прыбалтыйскія мастакі заўжды былі наватарамі. Справа тут не ў сістэме мастацкага навучання — яна была распрацавана для ўсіх рэспублік сталічнымі мастацкімі вузамі. Тут панавала разняволенасць мыслення, развітая лёгкая прамысловасць дала працу мадэльерам, мастакам дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва, тут шанавалі проста традыцыі творчасці — народнай ці прафесійнай. Усё гэта дапамагала прыбалтыйскім мастакам працаваць і тварыць з не жорстка абмежаванымі канонамі. Такое асяроддзе і выпеставала Л. Кальмаеву. Яна стала мастаком, неардыннарным і цікавым. Вельмі хутка да яе прыйшла вядомасць. За 20 гадоў (1970-91) яна зрабіла больш за 200 праектаў плакатаў, з якіх амаль усе надрукаваны. Яе плакаты экспанаваліся па ўсім свеце, а сама Людміла жыла ў Мінску, працавала ў Акадэміі мастацтваў і ніводнага разу не выязджала за мяжу. Яна стала сябрам Саюза мастакоў Беларусі, атрымала ў 1986 годзе медаль “За трудовое отличие” — за поспехі ў творчай і выкладчыцкай дзейнасці, стала лаўрэатам усеаюзных і рэспубліканскіх конкурсаў плакатаў. А ў 1991 годзе яна выйшла замуж і апынулася ў горадзе Міддэлбург у Нідэрландах, і вось другі раз наведла радзіму.

Я пагутарыла з ёю падчас яе апошняга прыезду ў Мінск. Памятала яе па ранейшых нашых сустрэчах, калі яна выкладала ў Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытуце, вывозіла студэнтаў на практыку. Спакойная, шчырая, яна падабалася мне. І цяпер, на выставе, я назірала, як да яе падыходзілі былія вучні, радаваліся сустрэчы, дзяліліся не толькі сваімі поспехамі, але і складанасцямі. І зноў, як у выкладчыцы, прасілі парад.

Дарэчы, у асобе Л. Кальмаевай наша мастацкая адукацыя страціла вельмі таленавітага выкладчыка. Яна стварыла сваю метадыку выкладання акварэлі, з дапамогай якой можна навучыць карыстацца гэтай мастацкай тэхнікай кожнага чалавека. У аснове яе — калаж, выразаня маленечкіх кавалачкі рознакаляровай паперы, якія складаюць усе магчымыя адценні колераў. Спачатку складаеш з іх простыя малюнак, падобны да таго, што ўжо ляжыць перад табою, з кожным разам ускладняючы яго, набіраючыся тэхнікі і вопыту. У Галандыі яна мае прыватных вучняў, простых жамчын ва ўзросце, якія ніколі не займаліся маляваннем. Ды пасля

пэўнай колькасці заняткаў яны захаляюцца акварэллю і, галоўнае, у іх атрымліваецца. Людміла, на жаль, не паспела выдаць на Беларусі сваю метадыку, каб замацаваць для навучання гэты ўнікальны метады і аўтарскія правы на яго распрацоўку. Магчыма, яна ўсё ж выйдзе, але ўжо — як здабытак Галандыі, а не Беларусі.

Жыве Людміла, як я ўжо казала, ў невялікім гарадку Міддэлбургу. Яе сённяшняе жыццё, распавядае мастачка, адрозніваецца ад жыцця на Беларусі. Так, яна сумуе. Асабліва сумавала ў першыя гады жыцця за мяжою. Сумавала па выкладчыцкай рабоце, па атмасферы акадэміі, па сябрах. Жыццё ў Галандыі — больш размеранае і спакойнае. Нават калі прыходзіць рэдкія госці, не прынята пытацца пра мастакоўскую працу, напрошвацца ў майстэрню, разважаць пра творчасць. Аднак будзе аднолькавы: усё пабачыць на выставе. Як тут не згадаць традыцыйны для нас зборні ў майстэрнях, бясконцыя гаворкі і спрэчкі, развагі ля ненапісаных палотнаў. Натуральна, яна прызычалася да таго, што галандцы больш бавяць час перад тэлевізарам, чым за размовамі з сябрамі, мала ездзяць нават у Амстэрдам, не гаворачы пра замежжа, а паход у тэатр — вялікая рэдкасць з-за недаступна вялікіх коштаў білетаў. Нездарма муж мастачкі, некаг наведваюшы радзіму жонкі, дзівіўся такім частым і нескладаным для нас паходам у Нацыянальны тэатр оперы і балета.

Ёсць у галандцаў і цікавая нацыянальная адметнасць — нястомная прага вучыцца ў любым узросце і любому рамяству. У кожным больш-менш знатным горадзе любой універсітэты створаны так званыя народныя універсітэты — муніцыпальныя структуры, дзе чытаюцца невялікія курсы па самых розных тэмах: ад філасофіі кітайцаў альбо старажытнаяпонскіх садзікаў да прыгатавання ежы. Збіраецца 20-25 чалавек, плаціць невялікую суму грошай і слухаюць курс, які дае пачатковыя веды. Людміла таксама вяла ў такім універсітэце курс. Які б, вы думалі — акварэлі, жывапісу? Не, патрабавалася нешта зусім арыгінальнае — так з’явіўся курс ікананічнай тэхнікі. “Калі толькі пераехала ў Галандыю, я ганарылася тым, што мастачка, і думала, што гэта будзе мець вагу ў тым грамадстве. Але мне казалі — вось каб ты была бухгалтарам... А мастак — гэта не так ужо пацэсна, гэтае званне не аплачваецца вялікімі грашамі, наадварот — мастакі амаль заўжды людзі з мінімальным даходам, большасць з іх жывуць на дзяржаўную мізэрную дапамогу і павінны даказваць неабходнасць яе выдання штомесяц. Акрамя таго, за кожную прададзеную работу мастакі мусяць плаціць немалыя падаткі. А калі сума прададзеных твораў раптам перавысіць дзяржаўную дапамогу, могуць яе пазбавіцца. Ну, а галандцы па характары людзі сумленныя і ўтойваць ад дзяржавы свае заробкі звычкі не маюць. Першыя гады жыцця ў Галандыі мяне не прызнавалі, не прымалі ні ў якія аб’яднанні, я не мела па сутнасці аніякага заробку. Пасля ўзнікла ідэя стварыць свае курсы ў народным універсітэце. Дарэчы, маім вучням справа ікананісу спадабалася. Але на другі год мае курсы зліваюцца, таму што зменшылася колькасць жадаючых. Я была вымушана заняцца прыватнымі заняткамі —

Людміла Кальмаева.

спачатку ікананісу, а пасля і акварэлі”.

Людміла Кальмаева ўсё ж заваявала сваё месца ў мастацкім свеце гэтай краіны. Як мастак, яна мае для Галандыі надзвычайную адукацыю. Яна валодае тэхнікай жывапісу, станковай графікі, малявання, піша акварэллю, алеем, акрылам, тэмперай, алоўкам, пастэллю, працуе тушшю і пяром, стварае калажы і плакаты. Наша мастацкая адукацыя ўжо не ўпершыню сцвярджаецца як надзвычай разнастайная і, галоўнае, вельмі прафесійная. Людміла магла яшчэ тут, на Беларусі, парадаваць глядачоў магчымаасцямі рэалістычнага нацюрморту пейзажа ці партрэта альбо заняцца віртуознай свабоднай імпрэвізацыяй. Але заваяваць прызнанне ў чужой краіне ёй было цяжка, бо ў кола мастацкіх аб’яднанняў трапляюць звычайна “свае”. Прабіцца на выставу ў галерэю эмігранту вельмі складана. Так, дзяржава падтрымлівае мастацтва — згадаем тую ж дапамогу па беспрацоўю, якую могуць плаціць неабмежавана доўга. Да таго ж, у вялікім горадзе заўжды існуе савет па культуры, працуе начальнік аддзела культуры. Ён мае права распараджацца часткай муніцыпальных сродкаў на правядзенне выстаў. Пад выставачныя залы выкарыстоўваюцца пустыючыя дамы, альбо, напрыклад, воданалорная вежа. Але ўсё гэта скарыстоўваецца на падтрымку менавіта канцэптуальнага мастацтва, якое ніколі нікім не купляецца...

Нядаўна Людміла, нарэшце, была прынята ў калектыв мастакоў, разам з якімі атрымала магчымаць выстаўляцца ў вялікіх галерэях. Гэта і танней, і, галоўнае, гэта тое самае прызнанне, якога мастачка дабівалася ўсе сем год жыцця ў Галандыі. Трэба сказаць, што яна выглядае на іх фоне сапраўдным прафесіяналам, бо большасць галандскіх мастакоў класічнай адукацыі не валодаюць. Яна і зараз спрабуе вынаходзіць нешта сваё, новае, напрыклад, новую графічную

“Ягня”.

“Цырк”.

тэхніку, адзіна магчыму ва ўмовах адсутнасці стацыянарнага друкарскага станка. Ва ўсякім разе, мне падалося, што яе новыя работы, прывезеныя на Беларусь, — своеасабліва справаздача аб яе мастацкім жыцці ў замежжы. Яны уражваюць яшчэ большай, чым раней, вытанчанасцю, вельмі багатай каларыстыкай (мастачка не баіцца ўводзіць яркія і нават супрацьлеглыя колеры), буйствам фантазіі і вобразным багаццем, пачэрпнутым з народнай творчасці. Мастачка звяртаецца да сур’ёзных тэм і каларовых дэкарацыяў, яна ўглядаецца ў асновы жывапісу і спрабуе перадаць вібрацыі і нюансы свету...

Наталля ШАРАНГОВІЧ

Фота К. ДРОБАВА

зачараваная

ЛЮБОВІ ФІЛІМОНАВАЙ — 50

Нарадзілася Любоў Філімонава ў знакамітай мінскай сям'і — яе бацька Герой Савецкага Саюза А. Філімонаў. Цікаваць да літаратуры праявіла яшчэ ў школьным узросце, марыла стаць пісьменніцай. Любоў да літаратуры і прывяла яе на аддзяленне мастацкага перакладу Літаратурнага інстытута імя М. Горькага, які скончыла ў 1972 годзе. Спачатку працавала на Омскім абласным тэлебачанні, а ў 1972 годзе вярнулася ў Мінск, восьм гадоў была малодшым рэдактарам выдавецтва "Мастацкая літаратура", потым рэдактарам літаратурна-драматычнай рэдакцыі на Беларускай тэлебачанні...

Першыя вершы пісала па-руску, дэбютавала вершам "Босником пойду за клюквой...", змешчаным ў дзевятым нумары маскоўскага часопіса "Сельская молодежь" у 1967 годзе. Паступова перайшла на беларускую мову, дэбютам тут былі вершы "Трапяткі бярозкі..." і "Надзея да паэта", апублікаваныя на старонках газеты "Чырвоная змена" 3 верасня 1972 года. Аўтар кніг паэзіі "Стазваны", "Гучныя фарбы", "Імправізацыя", зборніка аповяданняў "Пад шлох ветразю"... Займаецца і перакладам, пераўвасабляючы творы англійскіх, польскіх, французскіх, венгерскіх пісьменнікаў. З туркменскай мовы пераклала кнігу вершаў К. Чаліева "Чароўнае шкельца". З яўляецца ўкладальнікам і адным з перакладчыкаў анталогіі дзіцячай туркменскай літаратуры "Кветкі Каракумаў".

3 поўднем веку, шанюная Любоў Аляксандраўна! Новых Вам поспехаў!

Жыве ў Крыме...

МІХАСІЮ КАЗАКОВУ — 60

3 сонечным краем звязіў свой лёс паэт Міхась Казакоў, а нарадзіўся Міхась Аўрамавіч 8 кастрычніка 1938 года ў вёсцы Халіпы Горацкага раёна. У 1952 годзе паступіў у Месціслаўскае педагагічнае вучылішча, якое праз два гады было расфарміравана, таму давялося заканчваць Крымскае педагагічнае (1956), а ў 1961 годзе М. Казакоў скончыў філалагічны факультэт Магілёўскага педагагічнага інстытута. З 1961-га па 1964 год быў настаўнікам, затым дырэктарам Галаборскай васьмігадовай школы Горацкага раёна. У 1964 годзе пераехаў у Крым, дзе працаваў у рэдакцыі сакскай раённай газеты "Красное знамя" — карэспандэнт, адказны сакратар, намеснік галоўнага рэдактара. У 1970 — 1972 гадах быў слухачом Вышэйшай партыйнай школы пры ЦК Кампартыі Украіны. Пасля заканчэння яе — адказны сакратар, першы намеснік галоўнага рэдактара абласной газеты "Курортный Крым", што выходзіць у Ялце.

Першыя вершы апублікаваў на рускай мове на старонках крымскай раённай газеты "Шлях сацыялізму", а ўпершыню ў беларускім рэспубліканскім друку выступіў у 1958 годзе. Цяпер піша па-беларуску і па-руску. У М. Казакова выйшлі кнігі паэзіі "Млечны шлях", "Родныя гарызонты", "Вянок васілька", якія пабачылі свет у Мінску, а таксама "Сем колодзей" (Кіеў) і "Вечный родник" (Сімферопаль). Піша і гумарыстычныя вершы, а таксама перакладае на рускую і беларускую мову творы іншых паэтаў.

Віншуючы Міхаіла Аўрамавіча з 60-годдзем, жадаем яму далейшых поспехаў у жыцці і творчасці!

Параднёны з Беларуссю

СЯРГЕЮ КРАСІКАВУ — 70

Радзіма Сяргея Паўлавіча — вёска Аляксандраўка Кармілаўскага раёна Омскай вобласці (Расія). Друкавацца ён пачаў у дваццацігадовым узросце. Выдаў шэраг арыгінальных кніг для дзяцей і дарослых, якія выходзілі як у Маскве, так і ў Мінску. Шмат перакладае з рускай мовы на беларускую, якая стала для яго блізкай, бо шмат гадоў жыў на Беларусі. Дзякуючы Сяргею Паўлавічу рускамоўны чытач змог пазнаёміцца з творчасцю такіх паэтаў, як Аляксей Бачыла, Пятрусь Броўка, Леанід Дайнека, Уладзімір Карызна, Алег Лойка, Валяцін Лукша, Янка Сіпакоў, Уладзімір Скарынін і іншыя. У перакладзе С. Красікава выйшлі кнігі асобных з іх, творы некаторых прапаноўваў для газет і часопісаў. Выступае і ў галіне прозы. Адна з яго прызначных кніг выйшла і ў Мінску — зборнік "Легенды о цветах", — пра кветкі, якія растуць на розных кантынентах, а таксама пра тых, што ўпрыгожвалі зямлю раней.

Здраоўя Вам, шанюны Сяргей Паўлавіч, і поспехаў у творчасці!

Вера БУЛАНДА

Еду я на Мсціж

Еду я на Мсціж,
Еду я на Мсціж —
Першую сталіцу Беларусі.
Гэта не Парыж,
Гэта не Парыж.
Як Парыжам, Мсціжам ганаруся.

Шмат гадоў таму,
Шмат гадоў таму
З Францыі салдацік заблудзіўся.
І ў адным даму,
І ў адным даму
У вачах дзявоцых утаніўся.

Прозвішча адно,
Прозвішча адно
Падарыў прыгожанькай мсціжанцы.
Быццам Віардо,
Словам, Буландо
Непрывычна вымаўляць славянцы.

І застаўся жыць,
І застаўся жыць

Не ў Парыжы Францыі далёкай,
Толькі на Мсціжы,
Толькі на Мсціжы,
Ды з майй прабабкай сінявокай.

Еду я на Мсціж,
Еду я на Мсціж —
Першую сталіцу Беларусі.
Гэта не Парыж,
Гэта не Парыж.
Як Парыжам,
Мсціжам ганаруся.

Сяргей ПАТАРАНСКИ

Гляджу я на сад,
а там ні душы —
халодны пагляд
між яркіх шыпшыш.

Гляджу я на куст,
нібыта на лёс —
алтар дзіўных муз
травою зарос.

Гляджу я на квет,
нібы на сьве —

п'е чмелъ кветкі цвет
у светлай журбе.

Валерыя КУСТАВА

Прыступкі жыцця

У чым сакрэт таго,
што кожная прыступка
Каштуе мне кавалачак душы,
А іншаму — нічога.

Чаму я крочу у гады?
Чаму мне цяжка стала?
Настала старасць?
А ён вось,

хлопча малады,
Прабег іх і — нічога.
Але, зьярнуўшыся назад, —
Ён старац —
чорны полаг.

Табе — не гэты шлях,
Не свой ты лёс знайшоў.
Табе — у іншы бок,
Табе у храм нябёс.
Табе — да Бога.

КАЛЕЙДАСКОП

(Працяг. Пачатак на стар. 8—9)

ТРАГЕДЫЯ

Жыццё трагічнае, і як хто ўмее — шукае ад яго ратунку. Адны — у каханні, другія — у гарэшцы, трэція — у амбіцы, чацвёртыя — у мастацтве. Але яна, трагедыя, усё роўна насцігае, і няма куды ад яе дзецца.

ЛЁС

Яна шукала лепшага жыцця і з'ехала ў Амерыку. Але там моцна захварэла, яе спаралізавала і яна дажывае свой век у інваліднай каліясцы.

Ад лёсу не ўцячэш нават за акіяна.

"ЗАПРЭТНАЯ ЗОНА"

Апавядае жыхар вёскі Крылава: — Каля нас начальства дач сабе на-фугавала, абгарадзіла высокаю абгароджаю, прахадную паставіла, міліцыі назганяла. Ды каб толькі дачы абгарадзілі, дык яшчэ кіламетры два лесу, гэта каб мы туды ў грыбы ды ягады не хадзілі. А я знайшоў дзірку ў абгароджы, мо хто знарок праткнуў, у лес зайшоў. А там грыбы! Дзіва што — мала хто ходзіць! Толькі за баравіком нахіліўся, — тут міліцыянт.

- Папаша, што вы здесь делаете?
— Як што дзелаю? Грыбы збіраю...
— Здесць нельзя, здесць запрэтная зона!
- А пайшоў ты... — кажу яму. — Я тут век жыў, мой бацька тут жыў, дзед жыў, а ты ад мяне лес адгарадзіў!
— Нельзя, папаша, — і піхоць мяне, піхоць — да прахадной, за браму выганяе...

Кажуць, бабу вясковую ў лесе злавілі, тая пачала з міліцыянтамі брахацца, дык наручнікі начапілі, да прахадной у наручніках гналі...

Сажалку сабе зрабілі, рыбы туды на-пускалі, ды вялізная рыба, нейкі не наш сорт. Тую рыбу каўшом грабі, а на беразе сядзіць начальнік і ўнука вучыць вудзіць рыбку, чарвячка яму на кручок чапляе...

Іх асобны аўтобус возіць. Нас у яго не бяруць...
Чуецца доўгі мацюк...

ДЗІЦЯ ГОРАДА

Бабка з унучкаю едуць у аўтобусе. Унучка глядзіць у вакно. На лузе пас-вяцца каровы.

— Бабка, бабка, глядзі, лашадкі, — крычыць унучка.

— Якія ж гэта лашадкі, — кажа баба.
— Гэта ж кароўкі, яны малачкі даюць!

ШОРТЫ

Памятаю, як у курортным горадзе Гагры міліцыянт веў дзяўчыну ў пастару-нак за тое, што яна ішла па вуліцы ў шортах.

Сёння ў некурортным Мінску дзяў-чаты ходзяць па вуліцах амаль голыя.

МАМА...

Калі дзіцяці кепска, яно плача і заве: "Мама!"

Трохгадовы Міця ніколі не кліча маму, бо ён не ведае — што гэта такое...

ЖАБРАКІ

Якіх толькі жабракоў не сустранеш на вуліцах нашых і плошчах, у падземных пераходах. І старых і малых, і музыкантаў,

і спевакоў, і нават цэлыя аркестры, паўз якія праходзіш ужо раўнадушна. Але ўразіла мяне адна жабрачка. Старая, бяз-ногая, кепска апранутая, сядзела яна ў інваліднай каліясцы каля Камароўскага базару і твар у яе быў такі спакутаным... Яна не прыкідвалася няшчаснаю, няш-часнаю яна была сапраўды. Твар гэтай жанчыны стаіць перад маімі вачмі...

МАЛЮНАК З НАТУРЫ

У перапоўнены тралейбус плішчацца людзі. На пярэдняй плячоўцы, на апош-няй прыступцы стаіць пажылая жанчы-на і далікатна просіць:

— Прайдзіце, калі ласка, крышку наперад...

Модны дзед, што стаіць вышэй пе-рад ёю, раптам паварочваецца і б'е жанчыну кулаком у твар. Потым нагою піхае яе ў живот. Жанчына вывальваец-ца з тралейбуса.

У нармальнай дзяржаве вадзіцель здаў бы такога пасажыра паліцыі.

У нармальнай дзяржаве такі суб'ект на падобнае і не адважыўся б.

У нас — усё можна. Усё беспакarana. Вадзіцель зачыніў дзверы і паехаў. Пасажыры маўчалі.

МІЛЬЯНЕРША

У нашым доме жыве мільянерка. Мільянерам, як вядома, прыходзіць у галаву розныя прыхамаці. Узбрэло ў галаву і нашай. Ні ў кога не спытаўшы-ся, яна наняла рабочых і загадала ім спілаваць у двары некалькі дрэў, якія ні ёй, і нікому іншаму не перашкаджалі. Аб'явіла, што на тым месцы зробіць кветнік, як за мяжюю.

Ніякага кветніка яна не пасадзіла, у двары на тым месцы, дзе стаялі цудоў-ныя дрэвы, — лысіна.

У нармальнай дзяржаве на мільянер-ку, у самым лепшым выпадку, быў бы накладзены вялікі штраф.

У нармальнай дзяржаве мільянерцы такое не ўзбрэло б і ў галаву.

У нас — усё можна. Усё дазволена.

У ВАС МАЎЧАЦЬ

Па тэлебачанні выступае італьянская журналістка:

— Не разумею вашага народа. Каб у нас, у Італіі, раптам адабралі ў людзей грошы, што яна збіралі ўсё жыццё, то, па-меншае, у нас адбылася б рэвалю-цыя. У вас жа ўсе маўчаць.

РОДНАЯ МОВА

Некалі, яшчэ ў сталінскія часы, быў зроблены замах на грузінскую мову. Дзяржаўнай хацелі зрабіць толькі рус-кую.

На дэманстрацыю выйшла ўся Грузія. На мітынгх гаварылі:

— У нашай гісторыі было ўсё. У нас адбіралі нашы землі, адбіралі нашы жыцці, адбіралі нашых жанчын. Але нішто яшчэ не кваліфікавала на нашу мову. Грузіны сваю мову адстаялі.

НАВУКА

Самая вялікая і цяжкая навука жыц-ця — цяргпенне...

ПЕНСІЯНЕРКІ

Я памятаю амерыканскіх турыстак-пенсіянерак, якія некалі прыязджалі ў наш экзатычны для іх край. Гэта былі хораша прыбраныя пажылыя жанчыны з акуратнымі сівымі прычоскамі, з ветлі-вымі тварамі, белазубымі ўсмешкамі.

Я бачыла пенсіянераў у Амерыцы, у Канадзе. Яны мелі ўласныя дамкі, каля якіх раслі не агароды, а зелянелі газон-чыкі, пвілі ружы. Машынкамі яны стрыглі на тых газончыках траву, скла-далі ў вялікія чорныя поліэтыленавыя мяшкі і выстаўлялі за варотцы. Раніцою на машыне прыязджала спецыяльная служба і падбірала тых мяшкі з травою. Толькі ў адной гаспадыні пры доме я ўбачыла кусцікаў пяць пасаджанай буль-бы. Але гэта была настальгія па мален-стве ў далёкай галоднай Беларусі. То было нібы помнікам радзіме. Эканаміч-нага значэння тых кусцікі аніяк не мелі...

У душной, перапоўненай электрыч-цы едуць нашы змардаваныя пенсіянер-кі. Вяснаю яны ўскопвалі пустую зям-лю, хадзілі на поле, дзе пасвяцца каро-вы, і падбіралі за каровамі лепяхі, каб хоць крышку падкарміць зямлю, бо іначай яна карміць не будзе.

Летам яны не разгінаюцца палолі грады, бо пустазелле на іх расло чамусьці спарней, чым морква ды буракі.

Цяпер, восенню, яны вязуць з вялікай цяжкасцю здабыты ўраджай — кошык бульбы, кошык агуркоў, якія ледзь да-валаклі да станцыі.

Гэтыя пенсіянеркі апрануты ў старое рызэ, у іх пачарнелыя твары, яны не ўсміхаюцца — не таму, што саромеюц-ца паказаць свае бяззубыя раты, ім проста не да смеху. Яны больш змарда-вана дрэмлюць.

Спытаецца, навошта яны так сьве зня-сільваюць? А што рабіць? На пенсію не пражывеш, ды яшчэ з тых градак трэба падкарміваць дарослых дзяцей...

Нашы пенсіянеркі больш нагадва-юць рабочую жывёлу, чым прадстаўніц прыгожай палавіны чалавецтва.

СНЫ

Чаму нам часам сніцца тое, чаго ніколі не было ў нашым жыцці? Чаму ў нашы сны прыходзяць людзі, якіх мы ў жыцці ніколі не ведалі і не бачылі?

Адкуль бярэцца ўсё гэта? Адкуль прыходзіць у нашу сонную сьведомасць?

КАБ ГАЛАСАВАЛІ

Адзін наш сакратар саюза, робячы даклад на з'ездзе, упамінаў у ім амаль усіх пісьменнікаў. Гэта каб нікога не пакрыўдзіць і каб пры новых выбарах за яго прагаласавалі. А потым, калі даклад друкаваўся ў газеце, выкінуў з таго пераліку палову прозвішчаў. Але позна было крыўдзіцца. Прагаласавалі ўжо.

ХАЛАЦІК

Трымаў у руках халацік і думала: ці пусціць яго ўжо на анучу ці даць яму яшчэ крышку пажыць? Шкада зрабілася старога сябра і, адпаўшы кішэньку, залатала ёю дзірку пад пахаю, там-сям яшчэ запывала і вось, зноў нашу.

Хіба не так і з чалавекам? Здаецца, зусім ужо сабраўся паміраць, а дактары яго паллецаць, пілюлькаў навывісваюць і той зноў тупае.

КАХАННЕ

Восенню, як бывала такое заўсёды, пасылаў студэнтаў на бульбу. Хлопец і дзяўчына, якія кахалі адно аднаго, не-дзе ноччу, на гарышчы, каханне сваё рэалізавалі. Тое падглядзелі дзве студэн-ткі і далажылі ў камсамольскую аргані-зацыю. І вось адбыўся камсамольскі сход, на якім бурна абмяркоўваўся такі амаральны ўчынак камсамольцаў.

Хлопча звольнікі з універсітэта. Ка-ханне не вытрывала такой гучнай агалоскі і загінула.

І такое мы праходзілі...

"Здаецца ж, было гэта ўчора..."

ДА 20-ГОДДЗЯ КУПАЛАЎСКАГА МЕМАРЫЯЛЬНАГА ЗАПАВЕДНІКА "ЛЯЎКІ"

Упершыню на Аршаншчыну Янка Купала прыехаў у красавіку 1935 г. падчас творчай камандзіроўкі на чале групы беларускіх пісьменнікаў для выступлення на калгасных сходках. Тады ж паэт наведаў Копыскае лясыцтва Аршанскага лясгаса, пазнаёміўся з ляснічым Мікалаем Шыманскім. Мясіца на берэзе Дняпра ўразаўся. Летам таго ж года ён з жонкаю і Петрусём Броўкам адпачываў у гасціннай хаце Шыманскага. Паэт быў у захапленні ад прыгажосці і непаўторнасці маляўнічых краявідаў: векавых раскідастых елак і стромкіх карабельных соснаў, гарзлівых прыгажунь лістоўніц і магутных волатаў дубоў над сівым Дняпром. Уладзіслава Францаўна, жонка паэта, згадала: "Янка Купала вельмі любіў Ляўкі за іх асаблівую прыгажосць. Ён часта хадзіў на бераг Дняпра. Плытагоны пелі песні, якія доўга несліся над водамі, рэхам адгукаючыся ў бары. Цэлымі днямі бор напаяўся птушым шчэбетам. Ночы і ранняй увесы прасор аж дрыжаў ад салаўінага спева".

Ад'язджаючы з Ляўкоў, Я. Купала меў цвёрды намер пабудавацца тут і ўлетку жыць. Ён нават прыкінуў некалькі мясцін пад сваю будучую сялібу.

Так і сталася. У 1935 годзе адзначалася 30-годдзе творчай дзейнасці паэта. І ўрад БССР узнагародаў песняра легкавым аўтамабілем "Шэўрале" (стаіць і зараз у гаражы ў Ляўках) і за кошт дзяржавы яму была пабудавана дача, месца для якой ён абраў сам. А мясіца тая была сапраўды цудоўная. Як згадваў Петрусёў Броўка, "з высокага пагорка над стогадовымі меднаствольнымі соснамі відаць быў ціхапалыні Дняпро. Дол, уславы, што коўдраю, сухім зеленаватым мохам, дзе-нідзе аздабляўся чаборам, рамонам і медунком... На гэтым узгорку, у невялікай упадзіне, і прыладаўся працаваць паэт. А побач былі старыя акопы ці то з грамадзянскай вайны, ці то яшчэ з часоў імперыялістычнай. Яны і навялі Янку Купалу на першы верш, напісаны ім у Ляўках. Ён так і зваўся — "Старыя акопы".

Дача паўстала на левым берэзе Дняпра, за паўкіламетра ад вёскі Ляўкі, між чатырох высокіх соснаў, якія паэт прасіў абавязкова зберагчы і не пашкодзіць.

Той жа П. Броўка заўсёды падкрэсліваў, што "такі цудоўны куток, як Ляўкі, цяжка ўявіць". Дачны дамок стаў на высокім бе-

разе Дняпра, фасадам да Дняпра. Ля дома было некалькі кустоў бэзу, з паўдзсятка маладых яблынь, кветкі. Далей — берагавая круча, зарослая арэшнікам, маладымі дубкамі, бярознікам. Унізе — срабрыстая пад сонцам істужка Дняпра. А далей — палі, лясы і пералескі, векавая ліпавае алея, па якой часта прагульваўся Янка Купала.

Дача стала гасцінным прытулкам для многіх беларускіх паэтаў, гасцей з-за межы Беларусі. У Ляўках бывалі Я. Колас, К. Чорны, А. Александровіч, К. Крапіва, С. Шушкевіч, Т. Масэнка і інш.

Я. Купала жыў і працаваў у Ляўках з чэрвеня 1935 па чэрвень 1941 г. Штогод ён прыязджаў сюды ранней вясной і заставаўся да глыбокай восені. Разам з паэтам прыязджала Уладзіслава Францаўна, малодшая сястра Купалы Леакадзія Дамінікаўна з сынамі Янкам і Уладкам, сярэдняй сястра Марыя Дамінікаўна. Наведваліся сюды і пляменніцы паэта.

Паэт неаднаразова сустракаўся і гутарыў з жыхарамі вёскі Зубава, Ляўкі, Сметанка, рабочымі Копыскага кафлянага завода. Асабліва любіў ён спатканні з дзецьмі, школьнікамі. І дзеці яго любілі, часта запрашалі да сябе. Запрашала на свае вечарыні і моладзь. Купала не танчыў, але з цікавасцю назіраў за маладымі людзьмі.

Рабочы дзень паэта пачынаўся пасля сніданку. Калі было дрэннае надвор'е — працаваў дома, добрае — ішоў у лес. Улюбёным ягоным месцам быў вялікі раскідасты дуб, пад якім ён напісаў не адзін верш.

У Ляўках яму працавала плённа. Менавіта тут за чэрвень-жнівень 1935 года ён напісаў цэлых 18 вершаў, якія пазней сталі называцца вершамі ляўкоўскага цыкла.

Вершы былі напісаны пад непасрэдным уплывам таго, што паэт бачыў вакол сябе, пад уплывам сустрэч з мясцовымі людзьмі, тагачасных падзей. Гэта верш "Госці", а таксама "Сосны", "Лён", "Дарога".

Аднак жа дача ў Ляўках стала для Купалы нечым нахшталт неафіцыйнага кампрамісу паміж уладамі і паэтам: ён не крытыкуе іх, яны не чапаюць яго. Безумоўна, гэта было лепей, чым якія-небудзь ГУЛАГ'аўскія мясіцы. Як тады сумна жартавалі: "Каму ў Ляўкі, а каму на Салаўкі".

Тым не менш, вершы ляўкоўскага цыкла былі напісаны і для многіх прагучалі вельмі нечакана. Зацяттыя прыхільнікі сацрэалізму

гатовы былі крытыкаваць Купалу за адыход ад магістральных тэм будаўніцтва сацыялізму, класавай барацьбы і г. д. Але ж вершы звернуты пераважна да ідэальнага боку жыцця. Аўтар, верагодна, ішоў на гэта свядома, адчуваючы прызвание мастака бараніць жыццё, стваральны пачатак, уносіць у наваколную рэчаіснасць гармонію.

Творы ляўкоўскага цыкла, на думку Уладзіміра Гніламёдава, не раўнацэнныя. Верш "Алеся" хвалюе і да гэтага часу. У ім аўтар распавядае пра новую долю моладзі. Паэт уздымае простую з'яву да завоблачных вышынь. Купалаўская "Алеся" — гэта ўслаўленне неадоўмай сілы жыцця, часу.

Тэматычна блізка да "Алесі" верш "Хлопчык і лётчык", герой якога таксама захоплены марай адкрыць для сябе свет з усімі яго таямніцамі. Дарэчы, абодва героі гэтых вершаў мелі сваіх прататыпаў.

А вось у вершах "Беларусі ардэнаноснай", "Дзве дзяўчыны", "Як я моладзі была..." і інш. аўтар напасткі ўслаўляе пабудаваны бальшавікамі новы лад жыцця. Цалкам слушная думка У. Гніламёдава, што гэта трагедыя нацыянальнага прарока і паэта. Ад былога Купалы застаўся адзін цень (згадайма пачатак 30-х гадоў, спробу самагубства). Але і такі Купала ўладу не задавальняў. Не падабалася тое, што засталася ў ім нацыянальная адметнасць, уласцівае яму самабытнае мысленне. Таталітарная ж сістэма рабіла ўсё, каб Купалу з паэта нацыянальнага ператварыць у паэта савецкага.

Апошні раз Янка Купала прыехаў у Ляўкі 24 чэрвеня 1941 г. Ноч з 26 на 27 чэрвеня тут правёў Якуб Колас з сям'ёй, па іх Я. Купала выслыў у Оршу машыну. 30 чэрвеня паэт з жонкай выехаў у Маскву.

Дача згарэла падчас вайны 3 ліпеня 1941 г.

Паводле пастановы СНК БССР і ЦК КП(б)Б ад 4 жніўня 1945 г. "Аб увекавечанні памяці народнага паэта Беларусі Янкі Купалы", у 1962 г., да 80-годдзя з дня нараджэння паэта, на будынку былой канторы Копыскага лясыцтва была адкрыта мемарыяльная дошка; тут жа адкрылі таксама філію музея Янкі Купалы. Да 1977 г. ён існаваў на грамадскіх асновах. У 1978 г. ўрад Беларусі прыняў рашэнне аб стварэнні Купалаўскага мемарыяльнага запаведніка "Ляўкі" (створаны 11 кастрычніка 1978 г.) плошчай 19 гектараў.

У 1982 г., калі адзначалася 100-годдзе з дня нараджэння песняра, была адноўлена Купалава дача і ў ёй адкрыта мемарыяльная экспазіцыя. У склад музейнага комплексу, акрамя філіі музея і дачы Купалы, уваходзяць домік шафёра, гараж, гаспадарчыя пабудовы, зона масавых гулянняў.

Мала чаго змянілася тут з тых часоў. Хіба толькі падраслі, памужнелі маладыя тады яшчэ дубы паблізу дачы. Калі ўзняцца па прыступках на адкрытую веранду, можна патрапіць у невялікую віталюню. Злева — уваход у сталовы пакой. Пасярод яго — стол, на якім посуд на 13 асоб. Наўкол стала — крэслы. Злева — буфет з тагачасным посудам. На сцяне — гадзіннік. Са сталовага пакоя ўваход на кухню з невялікай каморкай: тут кухонныя рэчы.

Справа ад віталіні невялікі кабінет паэта, у якім прадметы тых часоў, у тым ліку пісьмовы стол, рукапісы Купалы, кнігі на этажэрцы.

З кабінета — уваход у пачывальню. Тут пісьмовы стол, на ім пісьмовыя прылады. Каля ложкаў, засланых поцілкамі, тумбачкі, на адной з іх радыёпрыёмнік і партрэт Уладзіслава Францаўна. Ёсць кніжная шафа з кнігамі 30-х гг., этажэрка з кнігамі.

Па правы бок дома закрытая веранда. Менавіта тут Купала сустракаўся са шматлікімі гасцямі. З адкрытай веранды па левы бок дома лесвіца вядзе на мансарду, у невялікі пакойчык. Там стаіць зграбны столік, ля сцяны — кушэтка. З мансарды дзверы — на вялікі балкон з драўлянымі паранчамі, з якога паэта любіўся Дняпром, прыгожым раўнінным далеглядам.

На вялікай маляўнічай паляне на фоне зялёнага лесу — помнік Янку Купалу, пастаўлены ў 1982 годзе. Скульптар Анатоль Анікейчык, народны мастак Беларусі, аўтар 4-х помнікаў песняру, убачыў паэта ўжо немалядым чалавекам, які пражыў нялёгкае жыццё. Задумлены і нават сумны сядзіць на лаўцы, у правай руцэ — сукаваты кій, а левай абапіраецца на спілку лаўкі. Паэт — у глыбокім роздуме над лёсам свайго народа, далейшымі шляхамі свайго Бацькаўшчыны.

Эдвард КАРБАНОВІЧ,
навуковы супрацоўнік
навукова-асветніцкага аддзела
музея Янкі Купалы

"Ну, якія ж яны беларусы?.."

Спачатку — некалькі момантаў сучаснага маскоўскага жыцця.

Купляю кветкі. Пакулі я выбіраў іх на вялікім стэндзе-выставе, прадаўшыца кажа прыглушаным голасам бабулі, што стаіць побач з букетікам уласных кветак: "Бабуля, адзізі. Бачыш, хлопцы ўжо зіркаюць на цябе, зараз падвядуць і паламаюць твае кветкі". Азіраюся: сапраўды, два мардастыя хлопцы ў мілітарызаваным адзенні з выглядам гатоўнасці паламаць не толькі кветкі, але і саму бабулю, "тусуюцца" ля кветкавага рада, ахоўваюць гандаль...

Сусед, былы супрацоўнік "паштовай скрыні" па электронцы, ад беспрацоўя і галечы пайшоў служыць у міліцыю. Праз год набыў "Сааб", хаця і не новы. За гэты год ён змяніў не толькі лад жыцця, але і сябе самога. Другі знаёмы міліцыянт-сэржант будзе двухпавярховы катэдж...

Па ўсёй Маскве, ад краю да краю, усе 30-50 км, цана на кавуны адна. І так ужо не першы год. Калі цана змяняецца, скажам, з 2,50 да 2,00 за кіло, дык адначасова паўсодна. А быццам — усе прыватныя гандляры, быццам — рынак...

Бамжы ў Маскве не самыя бедныя людзі. Хапае і на штодзённую выпіўку, і на закусь.

Па ўсіх людных месцах заклікаюць латарэйшчыкі, лотатрончыкі, якіх прызвалі "лотатрончыкамі" (ад слова *лот*, на блатной фені "разыва"). Разлік на прастадушных прыезджых, але тралляюцца і мясцовыя. Я аднойчы набыў білет ("Выйгрышы да мільёна выдаюцца на месцы!"). На ім было напісана: дзейны да кастрычніка 1994 года, цана 100 рублёў, максімальны выйгрыш — 100 000. Набыў у 1997 годзе за 1000 "тымі". Гэта што! Вядомы праваахоўнік Сяргей Кавалёў надоечы папаўся на заклікі "лотатрончыкаў" і прадуў вялізную суму, што была ў яго з сабою. Бо ад іх так проста не адчэпішся — не прагуляеш, дык адбярэць. І ніхто іх не чапае...

Гэткае ўсёдазволенасць прываблівае ў Маскву безліч людзей, якія разлічваюць ухаліць свой дармовы кавалак. Шмат і тых, што не разлічваюць на дармаўшчыну, а зарабляюць працай альбо дробным гандлем. Боль-

шасць з гэтых людзей прыязджаюць з Украіны і Беларусі, таму завуцца тут зняважліва "хахлямі". Сярод іх, паўтараю, досыць прыстойныя людзей, якія ў іншых акалічнях былі б ганаровымі постацамі — аж да дырэктараў школ. Жыццё прымусліла.

Жыццё вымушае да пошукаў дадатковага заробку і жыхароў Масквы, пераважна большасць з якіх раптоўна апынулася ў галечы, апроч тых, хто прытуліўся да новых гаспадароў жыцця і для якіх павырасталі, як грыбы, начныя клубы, шыкоўныя крамы-буцікі (у тым ліку падземныя), ладзяцца розныя прэзентацыі і юбілей — карацей, усё тое, што паказвае тэлебачанне і стварае аблічча Масквы як сытага і шчаслівага горада.

Вось і мне давалося падрабляць. Пашанцавала — спатрэбіўся перакладчык на беларускую мову ў судова-следчы ўстановах. Цяпер Беларусь для Расіі — замежка, тае кое самае, як Польшча, Грузія ці Іспанія, таму для грамадзян Беларусі, беларусаў па нацыянальнасці, па законе належыць рабіць пераклад. Дзіўна тое, што перакладчык павінен быць таксама і для ўкраінцаў, але калі тыя адмаўляюцца, ім яго не прызначаюць. А беларусам абавязкова — такі загад вышэйшых уладаў. Чаму — дасканалы не ведаю, але мяркую, што расійскія ўлады клопацца пра іміж беларусаў больш за беларускія. Навошта Расіі яшчэ 10 мільёнаў "новых рускіх", калі 25 сваіх у замежжы невядома як уладкаваць? А што да саюзніка, дык больш каштоўны той, які мае самавітасць, самапавагу і сябруе па закліку сэрца, а не па разліку. Вось такім чынам я трапіў у гэтае кола. Справы, да якіх мяне прыцягвалі, цяпер разглядаюцца судамі, і я ўжо магу падзяліцца некаторымі ўражаннямі.

Справа аб падробцы грошай. Тут дзейнічала сапраўдная інтэрбрыгада: грузіны, армяне, асеціны, украінка, беларус і, натуральна, рускія. Калі са мной афармлялі дамову на працу, я папрасіў, каб мне не плацілі тымі грашамі, што былі забраны ў падследчых, чым амаль абразіў сур'ёзную суддзю. Але такая ўжо мая загана з юнацтва — "падаваць рэплікі", як вызначалі гэта настаўнікі.

Калі настаўнік казаў вучню: "Бешанкоўскі, закрый акно, я дадаваў тым самым голасам: "З таго боку" (а старэйшыя класы размяшчаліся на верхнім паверсе) і атрымліваў чарговы запіс у дзённік: "Падаваў рэплікі". Ад гэтай звычкі ў маім жыцці хапала непрыемнасцяў, я і асцерагаўся, што мая нястрыманасць сарве дамову, але абыйшлося, і я атрымаў пэўныя ўражання, якімі дзялюся.

Следчы пытаецца ў Якімовіча (з мэтаў вызначыць валоданне мовай), у якой школе ён вучыўся — рускай ці беларускай. "Якой? Звычайнай, сярэдняй", — адказвае той, і па размове адчуваецца, што гэты ўраджэнец Мераў нават не ведае, што магчыма нейкая беларуская школа. Мовы ён таксама не ведае, як я пераканаўся. Таксама і спрэчак вакол "беларускага пытання".

Другая СПРАВА. Тры хлопцы з Полацка прыехалі ў Маскву, свільшыся з мясцовымі бамжамі, якія ўладкавалі іх у кацельнай ля платформы "Астанкіна", збіралі на сметніку суседняга завода медзь, здавалі ва ўтыль, куплялі гарэлку, а закусьвалі сабакамі, якіх лавілі на тым жа сметніку. Аднойчы яны сустрэлі пару дробных гандляроў, якія гандлявалі танным посудам, і забілі іх. Набытак склаў 900 рублёў "новымі", у тым ліку старыя рэчы з забітых (красоўкі, курткі, гадзіннік і г. д.).

На допыт падследчы Жукоўскі прыйшоў у модных трусах да каленяў, так што можна было бачыць на лытцы ахайна выкалатую свастыку. "А, дурань", — адмакнуўся следчы, калі я спытаў у яго пра гэту свастыку. І сапраўды, думаю, хлопец непаўналетні, неразумны. Пытаецца пра маму, ці прыедзе і калі. Папрасіў паперы, я паспачыў, даў яму некалькі аркушаў. Потым следчы пачаў удакладняць, якую ролю адыгрываў у збойстве кожны ўдзельнік. Жукоўскі распавёў яму, як ён тупым нажом з зазубінамі на кончыку (відаць, дэсертным) безвынікова пілаваў глотку яшчэ жывой жанчыне, пакулі Ціцявалаў не сказаў: "Дай мне, ты не умееш", і скончыў справу. Тут мне зрабілася блага. Гэтыя хлопцы таксама не ведалі мовы і здзіўляліся, што іх вызначаюць нейкімі бела-

русамі, аддзяляюць ад рускіх. Пра іх нават следчы сказаў мне: "Ну, якія ж яны беларусы, нават мовы не ведаюць, ім і пераклад непатрэбны. Каб не загад пракурора горада, я б не запрасіў вас" — і вельмі танна аплаціў маю працу.

Але хоціць пра злачыствы. Лепей патлумачыць, чаму я звяртаю ўвагу на мову і народнасць. Я не ўяўляю сабе ніводнага хлопца з ліку тых, каго называюць адраджэнцамі, каб ён тупым нажом пілаваў глотку безабароннай жанчыне ці распаўсюджваў падробленыя рублі і долары з мэтамі набытку. Адчуванне ўласнай годнасці як беларуса, адказнасць за гонар свайго народа ўсё ж не дазваляюць тварыць гносныя ўчынкы...

Напісаў гэтыя нататкі ды іду на Кіеўскі вакзал кінуць іх у паштовую скрыню. Там да мяне, як і штодзённа, будуць прычэпляцца цыганкі: "Мужчына, можна вас?". Не ведаю, як бы іх адпрэчыць раз і назаўсёды. Толькі аднойчы ў жыцці давалося пабачыць, як цыганкі адбіваюцца ад людзей, а не наадварот. Шмат гадоў таму мы адначалі пасяховую абарону дысертацыі свайго калегі. Увечары выйшлі з кавярні і напалталі цыганка, якія шырылі па ювелірных крамах. "Віноўнік урачыстасці", ужо на добрым падпітку, радасна ўзямантаваў: "Чавела!" і пуціўся ў скокі навакол іх. Цыганкі не ведалі, як яго прагнаць, і крычалі: "Адыдзі, а то міліцыю паклічам!"

Сёння цыганская навала на Маскву непакоіць масквічоў. Чым яны жывуць? Не жабрацтвам жа зарабляюць на золата. Мяркуюць, што наркатой і крадзяжом. Самі цыганкі кажуць, што яны прыехалі з Украіны і Малдовы, дзе нібы немагчыма пражыць, клянучы нацыяналістаў-разлучнікаў і заклікаюць да славянскага адзінства, што гучыць незвычайна ў іхніх вуснах. Мо проста прыстасоўваюцца да моды? Куды больш дарэчы, калі тое самае кажуць згаданыя "хахлы", бо яны ўсё ж славяне. Але ад такіх размоў масквічоў адольвае жах. Перспектыва братэрскага адзінства з "рускамоўнымі" злодзеямі, гвалтаўнікамі, прастыгнуткамі, нячыстымі на руку гандлярамі, бадзгамі з "Заходняй Русі", якія запаланілі Маскву, пакрысе ўсё больш схіляе сімпатыі месцічаў у бок "самасцінікаў" з надзеяй, што хаця б яны, калі не міліцыя, вызваліць іх ад гэтага людскага смецця...

Алесь ДРАЯНКОЎ

г. Масква

Будзе жыць...

Янка Купала, наведваючы ў 1912 годзе Барэйкаўшчыну, што па дарозе з Вільні на Ашмяны, так успомніў Уладзіслава Сыракомлю, які некалі жыў у гэтым фальварку:

*Будзеш жыць! Будучы векі ісіці за аякамі, —
Не забудуцца дум тваіх словы,
Як і слоў беларускіх, жыўчы між намі,
Не забудуцца ты, Лірнік вясковы.*

Гэтыя радкі народнага пясняра актуальныя і сёння, калі з дня нараджэння У. Сыракомлі споўнілася 175 гадоў. Паранейшаму ён застаецца для нас адным з тых, кім па праву ганарыцца нацыя. І хоць пражыў ён усяго 39 гадоў (памёр у 1862 годзе), ды памяць пакінуў аб сабе такую, якая з гадамі не згасе. І творчасць, якая вартая таго, каб яе ведалі нашчадкі.

Сталася так, што Сыракомля, як і многія іншыя, хто нарадзіўся на беларускай зямлі, мусіў пісаць пераважна па-польску (захаваліся толькі два яго беларускамоўныя вершы — "Добрыя весці" і "Ужо птушкі пяюць усюды"). Але якая вялікая творчая спадчына?! З-пад пяра У. Сыракомлі выйшлі шматлікія вершы і пазмы, народныя гутаркі і песні. Ён пісаў кразнаўчыя нарысы і нататкі, пакінуў пасля сябе гісторыка-літаратурныя даследаванні і рэцэнзіі на кнігі паззіі. Не страцілі значэння і яго публіцыстычныя артыкулы, апавяданні, фальклорныя працы. Аб шырынні круглагаду У. Сыракомлі-журналіста сведчаць агляды, якія ён рабіў для розных газет. Нарэшце, нельга забываць, што па сённяшні дзень вядома песня (асабліва папулярная ў Расіі ў мінулым — пачатку цяперашняга стагоддзя) "Когда я на поchte служил ямщиком...", а гэта нішто іншае, як пераклад на рускую мову яраслаўскім паэтам Леанідам Трэфалевым верша У. Сыракомлі "Пашталейн" — першага выступлення яго ў друку.

Свой доўгі У. Сыракомлю нам, беларусам, яшчэ сплываць доўга. Балазе, у гэтым кірунку робіцца нямаля. Серыю "Нашы славутыя землякі", якую выпускала колішняе выдавецтва "Навука і тэхніка", папоўніў нарыс пра У. Сыракомлю "Вяшчун славы і волі", напісаны У. Мархелем. Пабачыў свет і аднатомнік У. Сыракомлі (выдавецтва "Мастацкая літаратура") "Добрыя весці". Выдавецтва "Полымя" паклапацілася выпусціць "Вандрукі па маіх былых ваколіцах" у бібліятэцы "Літаратурны помнікі Беларусі". А яшчэ раней пабачылі свет кнігі К. Цвіркы "Слова пра Сыракомлю" і У. Мархеля "Лірнік вясковы". Нарэшце, нельга не згадаць аповесць Адама Мальдзіса "Восень пасярод вясны".

Свой доўгі У. Сыракомлю нам, беларусам, яшчэ сплываць доўга. Балазе, у гэтым кірунку робіцца нямаля. Серыю "Нашы славутыя землякі", якую выпускала колішняе выдавецтва "Навука і тэхніка", папоўніў нарыс пра У. Сыракомлю "Вяшчун славы і волі", напісаны У. Мархелем. Пабачыў свет і аднатомнік У. Сыракомлі (выдавецтва "Мастацкая літаратура") "Добрыя весці". Выдавецтва "Полымя" паклапацілася выпусціць "Вандрукі па маіх былых ваколіцах" у бібліятэцы "Літаратурны помнікі Беларусі". А яшчэ раней пабачылі свет кнігі К. Цвіркы "Слова пра Сыракомлю" і У. Мархеля "Лірнік вясковы". Нарэшце, нельга не згадаць аповесць Адама Мальдзіса "Восень пасярод вясны".

Даследавала творчасць Коласа

Споўнілася 90 гадоў з дня нараджэння крытыка, літаратуразнаўцы Любові Фіглоўскай (памерла 13 кастрычніка 1979 года). З 1960 года Любоў Іванаўна загадвала кафедрай рускай літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. У друку выступала з 1931 года. Даследавала як беларускую, так і рускую літаратуру. У прыватнасці, аналізавала творчасць Янкі Купалы, Якуба Коласа, Кузьмы Чорнага, Каруса Каганца і іншых пісьменнікаў. У 1959 годзе выдала манаграфію "Творчасць Якуба Коласа". Л. Фіглоўская — адзін з аўтараў падручнікаў для 8 і для 9—10 класаў "Беларуская літаратура", "Нарысы беларускай савецкай літаратуры" і іншых дапаможнікаў. У 1973 годзе падрыхтавала рукапіс семінара "Якуб Колас".

Любімы занятак

Любімы занятак завуца Веткаўскай сярэдняй школы N 2 Ірыны Іванаўны Зубовіч — вязанне кручком. Суразькі, шторы, карункі Ірыны Іванаўны вядомы многім. Таму бацькі ахвотна вядуць сваіх дзяцей у гурток пры Веткаўскім музеі народнай творчасці, якім яна кіруе.
Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛТА

ПЕРАКЛАДЫ

Вядомы балгарскі пісьменнік (нарадзіўся ў 1920 годзе, на жаль, нядаўна пакінуў нас) — гумарыст, сатырык, сцэнарыст, аўтар твораў для дзяцей. Ягонья творы перакладзены на ўсе асноўныя мовы свету, у тым ліку на беларускую — да прыкладу, сатырычная аповесць "Таямнічы карабель" у зборніку "Такая любоў" (1987) у перакладзе аўтара гэтых радкоў. П. Незнакомай вынайшаў своеасаблівую містыфікаваную форму "успамінаў" пра дачыненні з рознымі вядомымі творцамі, з якімі ён не мог сустрэцца, што, аднак, не супярэчыць гістарычнай праўдзе. Адна з такіх ягоных навел прапануецца ўвазе чытача.

У самы разгар Першай сусветнай вайны здарылася так, што я разам са сваім палком трапіў на пазіцыю Кажух-гары, што на цяперашняй грэчаска-югаслаўскай мяжы. Наўрад ці хто можа ўявіць больш агіднае і непрыязнае месца на грэбені гэтай дарэштвы абязлесенай горнай грады, дзе мы, як краты, выкапалі два, а дзе і тры рады акупаў. Калі асноўны састаў гэтага горнага грэбня быў граніт, дык сапраўды ён самая цвёрдая геалагічная скальная парода.

І вось мы кіснем на гэтай ідыёцкай пазіцыі з тае пары, як вайна зацягнулася і з

большыні выпадкаў мы задавальняліся тым, што ператрасалі торбу ў вяртавога, забяспечваючы сябе кансервамі і адмысловым швейцарскім шакаладам. Мой клопат быў у тым, каб знайсці пляскатую пляшку з віскі. У большасці выпадкаў нашы намаганні, робленыя тайна, прынамсі, ад ротнага, завяршаліся поспехам. Вярталіся без адзінага стрэлу, раздавалі кансервы хлопцам з майго ўзвода, дзялілі шакалад, а з віскі, прызнацца, распараджаліся даволі згаістычна — не напоіш жа трыста грамамі цэлы ўзвод. Наш ротны, капітан Халачаў, доўгі час так і не

Анеёлак маёй маладосці

Петар НЕЗНАКОМАЎ

наступальнай перайшла ў пазіцыю, мы, як суслікі, зашыліся ў зямлі, калі можна назваць яе зямлёй, пакінуўшы на страшэнны холад і завірухі зімой, а летам на невыносную вільготнасць, ад якое на астатняе жыццё атрымліваеш рэўматызм і ішыяс. Перад намі ад пяцідзесяці да ста крокаў, таксама ў граніце, але крыху ніжэй, акапаўся ангельскі гвардзейскі Яго каралеўскай вялікасці ўндзорскага прынца пяхотны полк. Адно што гэныя былі не тыя напышлівыя ангельцы ў чырвоных парадных куртках і ў шапках на галовах з мядзведжага футра, якіх мы бачылі ў вярце перад брамаю Бікінгемскага палаца. Насупроць нас былі такія, як мы, падгнілыя ад вільгаці, знявечаныя, адно што ў зялёных ахоўных апратках. Была, аднак, розніца, што ангельцы былі ўзброены нашым лепей за нас мінамётамі і агнямітамі, а самае галоўнае, у іх былі нашмат лепшыя адносіны да салдацкага страўніка: хочаш каўбаскі, хочаш кансервачку, хочаш шакаладзіку, ды і віскі ім давалі па сто грамаў на дзень, маці іх туды ангельскую!..

І вось мы сядзім адны перад аднымі — зімою ў снезе пад пахі, а вясной і восенню ў вадзе па калені — гэта Кажух-гара, падобна, была самым мокрым месцам у Еўропе. Бачым напрыканцы вясны ўнізе на Саланіцкіх прасторах сонейка свеціць, дрэвы квітнеюць, дымкі з комінаў узнікаюць — выпякаецца хлеб, а ў нас дождж ліе і ліе, анучы няма як прасушыць, значыць, згніём мы тут ад безвыходнага суму, ад чаго, каб зусім не кіснуць, час ад часу страляем ды кідаем гранаты — каб не забыцца, што мы на вайне, ды нагадаць высокаму начальству (і з нашага, і з іхняга боку), што будзем ваяваць без літасці і да поўнай перамогі.

Я тады быў маладым падпаручнікам са сваім прозвішчам Дзімітраў Петар Дзімітраў (Незнакомавым я стаў нашмат пазней, тады мне і ў галаву не прыходзіла, што буду зарабляць на хлеб літаратурнай дзейнасцю), перад тым закончыўшы Школу запасных афіцэраў Княства ўвосень 1916 года. Выслухалі мы, кандыдаты на гарматнае мяса, генеральскую прамову з гучнымі дэкларацыямі, і нас адправілі — каго на поўнач у Румынію, каго на поўдзень у Македонію, а я, шчаслівычкі, трапіў на хрыбет Кажух-гары...

І вось ужо гады перастраляваемся з англічанамі, а калі надакучае і гэта, абменьваемся падколкамі — нашы хлопцы вывучылі некаторыя словы і выразы, крыўдныя для ангельцаў, яны ў сваю чаргу адказвалі нам тым жа самым — маці ваша балгарская нядобрая і гэтак далей.

Пад сярэдзіну 17-га года ад няма чаго рабіць нас паягнала на "подзвігі". І ў гэтых адносінах я, буяная і легкадумная галава на той час (сур'ёзным чалавекам і пісьменнікам я стаў значна пазней), трэба сказаць, вызначыўся з поўнай сілай.

У чым заключаліся тыя "подзвігі"? Карыстаючыся непагодлівымі і дажджлівымі ночамі, я і яшчэ двое пастаянных добраахвотнікаў, адзін вялікі аматар унтэр-афіцэр і адзін шараговец з Новазагорскага, страшэнны прайдоха, прапаўзалі па-плас-тунску да ангельскіх акупаў. У такі час нават іх вяртавы драмаў, скурчыўшыся пад сваёй непрамакальнай палярнай. Мы не выкарыстоўвалі халодную зброю, бралі з сабой толькі драўляны малаток, з тых, чым адбіваюць катлеты — ім даеінічаў унтэр-афіцэр Елаў, былы мяснік. Ціхутка дабаромся да акупа, арыентуючыся па касцы вяртавога, тады Елаў замахваецца і з усяе сілы лупіць яго па "макаўцы". Ад такога ўдару той адрозу падае ў накаут. Іншым разам "цела" прыцягвалі да нас у гошці (за "языка" начальства давала да дзесяці дзён водлуку), але як гэта была рызыкаўная справа, у

мог зразумець, чаму трэці ўзвод не паддаецца ўсеагульнай паныласці і з'яўляецца самым бяздольным сярод падраздзяленняў роты.

Аднак жа аднойчы ўсё гэта нам вылезла бокам. Нежк вечарам прыйшоў загад са штаба дывізіі (гэта было напярэдадні ідыёцкага кастрычніцкага наступу па загадзе Галоўнага камандавання з выгледу гасцывання ў Балгарыі кайзера Вільгельма II) — каб першая рота другой дружны абавязкова забяспечыла "языка", каб штабныя пацукі маглі арыентавацца ў сілах і намерах праціўніка. Капітан Халачаў нават не задумаўся, на каго зваліць выкананне гэтай рызыкаўнай задачы: ён ведаў, што ёсць людзі ў гэтай справе вопытныя, падпаручнік Дзімітраў, як вядома, тут наспецыялізаваны, меў водпуск па гэтай частцы, прадстаўлены да ордэна, хто яшчэ больш годна можа выканаць гэты ідыёцкі загад...

Добра, але на гэты раз справа пайшла крыху іначай. Англічане, як вядома, вялікія спячы ў разведцы, яны, падобна, унохалі, што з нашага боку нешта рыхтуецца, што тыя крэціны (гэта пра нас), пэўна, захочуць паказаць кайзеру, на што здатныя... І тут жа падвоілі пільнасць. Бачым, яны там праз 20—30 хвілін пускаюць ракеты, а не дай бог, калі ўначы цябе паўзучага асветліць ракета — яны цябе бачаць, а ты як спячы... Атрымаў я пісьмовы загад, збіраю сваіх, кажу, што нас чакае, што на гэты раз будзе не да смеху, англа-француз не будзе сонным дурнем. Бачу, хлопцы мае павесілі насы. Але як там ні было, рыхтуемца да акцыі — супраць загаду ў пісьмовай форме не папрэш, і пад нуль-нуль у тры гадзіны апоўначы (гэта самы зручны час) папаўзлі мы да ангельскіх акупаў. Каб палегчыць нам задачу і адцягнуць увагу праціўніка ў другім накірунку, на ўчастку суседняй роты распачалі беспарадкавую стреляніну... Мы паўзём далей, але гэтым разам сэрцы ў нас б'юцца, як не лопаюцца, нас гняць нейкае нядобрае прадчуванне. Потым, глядзім, за пяць крокаў перад намі як з-пад зямлі высюўваецца "кацялок" (так мы называлі каскі на галовах англічан), асцярожна рухамся да яго, і Елаў уздымае свой молат... У гэты момант раптам пачалася такая свіста-пляска, забліскала і затрашчала, як у апраметнай, мне адрозу нешта рэзнула ў левую частку грудзей, а потым і ў левае бядро (калі паўзеш, гэта самае ўразлівае месца). У вачах мне стала цёмна, напэўна, я страціў прытомнасць... і ачомаўся ўжо ў Саланіцкім ангельскім ваенна-палявым шпіталі, у афіцэрскай аддзяленні для самых цяжкіх, безнадзейных параненых. Наколькі я мог разабрацца ў сваім становішчы, у гэтае аддзяленне напхалі каля дзесяці-пятнаццаці сербскіх, грэчаскіх, французска-сенегальскіх афіцэраў, паклалі тут маю міласць і нейкага нямецкага капітана, які неўзабаве памёр (англічане трымалі іх асобна, на больш багатым рацыёне і больш кваліфікаваных клопатах). Але і на тым мерсі і дзякуй. Усё-такі прызналі Міжнародны чырвоны крыж, прызналі канвенцыі па ваеннапалонных, і мяне, замест таго, каб закалаць на якім-небудзь пагорку, трымаюць тут, лечаць, кормяць, у чаканні, пакуль адкіну капыты.

Доктарам аддзялення быў маёр Франклін, гэтакі чырванатвары Джон Буль, вельмі добры хірург, але толькі ў тым выпадку, калі ў яго перастануць дрыжаць рукі, а дзеля гэтага яму неабходна было паўлітра шатландскага бальзаму. Дапамагала яму сястра Агата, мілавідная, крыху паўнаватая ружовага істота, падобная акурат на анёлка-збавіцеля (ці, можа, нам, усім серба-грэкам і сенегала-французам, кандыдатам на той свет, гэта толькі здавалася). Не ведаю, як так атрымалася, але я хутка стаў любімцам гэтага ружовага анёлка, яна выбрала мяне

сваёй аддушнай і давернікам.

У той час я, хоць не мог быць названы прыгажунам у англасаксонскім сэнсе гэтага слова, усё-такі насуперак ранам, меў даволі прыйстойны выгляд, быў малады і самае галоўнае — з грэхам папалам ведаў англійскую мову (каб магчы чытаць Шэлі і Вордсвурта ў арыгінале, я ў Слівенскай гімназіі прыкладу намаганні вывучыць і гэтую мову, французскую ведаў ад нараджэння). Змучаная капрызамі ўсіх гэтых няшчасных, якія пры ўсім тым былі на сваёй тэрыторыі, ружовы херувімчык праз гадзіну-дзве прыбягала да свайго "палоннага", які, каб і хацеў, не мог быць капрызным і патрабавальным, бо мяне проста маглі выкінуць са шпіталя, а то і пусціць у "расход". Акрылены цёплымі клопатамі і... калі прызнацца, пацучцём, якое ў мяне нараджалася, я пачаў хутка акрыяваць ад ранаў, у той час, калі наўкола бушаваў сапраўдны мор. А з маёю папраўкай у аддзяленні пачалі надарацца дзіўныя і загадкавыя рэчы. Першае, у амбулаторыі,

дзе ўладарыў маёр Франклін, знік трохлітровы буталь з чыстым медыцынскім спіртам. Маёр, які ў цвярозым стане быў вельмі выбухны, з гэтай нагоды насварыўся на нашу анёлку сястрычку Агату. У той жа вечар яна выплакала мне свой боль. Я сцвяшаў яе, наколькі мог сабраць сілы ў сваіх змучаных целе і душы, выказваючы меркаванне, што, магчыма, лягчайшыя параненыя з суседніх аддзяленняў сцягнулі буталь з медыцынскімі мэтамі, альбо ненажэрныя санітары, турэцкія палонныя, якія ў гэтых адносінах зусім не зважалі на каноны Карана, выжлукцілі спірт. Агата згадзілася з маімі меркаваннямі і, падобна, супакоіла запальчывага маёра. Але праз тыдзень зноў прыйшла заплаканая — на гэты раз у маёра знікла віскі, здарылася такое, за што ён мог забіць злодзея. Цяпер і я быў азадчаны — значыць, тут арудуе вопытная рука, прытым рука, у якое ёсць свой асабісты ключ ад амбулаторыі. Нанач яе клпатліва замыкае сам маёр. Мы з Агатай доўга разважалі — хто ж ён такі, той злодзей, і дзе ён хаваецца. І як серба-грэкі адрозу пасля вчэрняй праверкі пазасыналі, мы мелі магчымасць шаптацца ўдосталь, і яна пайшла недзе пад поўнач. Трэба прызнацца, што я заснуў, адчуваючы шчырую ўдзячнасць таямнічаму злодзею, ягоныя крадзяхы гэтак заблізілі мяне з Агатай, што ў думках я жадаў, каб ніколі я не сцапалі. Зрэшты, гэта не мела значэння. Агата і без дапамогі злодзея праводзіла вечары, а з цягам часу і ночы пры мне (параненыя ў палаце былі ў такім цяжкім стане, што наўрад ці маглі яны адчуваць нейкае пацучцё зайздасці і наўрад ці разумелі, што адбіваецца на маім, то бок, на нашым ложку). Мінуты дзве шчаслівыя ночы, а на трэцюю Агата не прыйшла. Я чакаў яе амаль да II гадзіні і калі страціў цяпенне, зрабіў неверагодныя намаганні, але змог устаць з пасцелі і, кулгаючы і вохкаючы на кожным кроку, дабрацца да дзвярэй амбулаторыі. Падумаў, што, можа, нешта затрымала яе там, ці атрымала ад маёра нейкае спешнае даручэнне. Пастукаў, нікто мне не адчыніў. Націснуў на дзвярную ручку, было замкнёна. Тады адамкнуў асцярожна і бяшумна дзверы і наобмацак падаўся да знаёмай шафы. Раптам за спіной у мяне пачуўся шум, з-за крэсла з'явіўся нейкі чыць, кінуўся на мяне і закруціў мне назад рукі. Павінен прызнацца, што ў гэты момант я не зведаў прыемнага пацучця, але пасля гэтага нейкія мяккія пацучцёвыя вусны ўпіліся ў мае і шалёна пачалі цалаваць.

"Я ведала, што злчынец заўсёды вяртаецца на месца злчыства", — чуў я ў вуху шэпт Агаты, які перайшоў у ціхуткі, загадкавы, але разам з тым напоўнены нястрымнай страсцю смех.

"Здаюся! — сказаў я. — Ты сапраўдны дэтэктыв. Але як ты здагадалася, што я і ёсць злчынец?"

"А гэта было не так цяжка. Яшчэ першы раз, калі я цябе пацалавала, ты проста смярдзеў чыстым медыцынскім спіртам. І як табе не сорамна было абвінавачваць няшчасных турэцкіх палонных!"

"А чаму ты столькі часу хавала, што ўсё зразумела? Чаму прыкідвалася такой расстроенай, што не можае сцапаць зладзжожку маёра Франкліна?"

"Таму што мне падалася быць з табой, дарагі, — сказала Агата і моцна прытулілася да мяне. — І я вырашыла працягваць гульню. Акрамя таго, мне хацелася даведацца, як ты адмыкаеш сакрэтны замок у дзвярах амбулаторыі!"

"А перад тым не падумала, дзе твой ключ ад яе? Ды ён жа выпаў у цябе з кішэнні фартуха першым жа разам, калі так старанна вымярала мне тэмпературу!"

Мы абое шчасліва засмяяліся, і з таго

дня амбулаторыя ператварылася ў нашае любімае месца тайных сустрэч. І як я кляў і лаяў свой малады арганізм, які не днямі, а гадзінамі пачаў папраўляцца. Недзе каля месяца Агаце ўдалася затрымаць маю тэмпературу ў межах неабходных градусаў, каб я мог заставацца ў шпіталі, але калі аднойчы яе адправілі ў Саланікі. І яна там затрымалася па справах каля тыдня, тэмпературу мне пачала замяраць другая, грозная, як конь, сястра, і падман хутка выявіўся. Мне не дазволілі нават дачакацца, пакуль Агата вернецца, мяне апранулі ў балгарскую вайсковую ўніформу і экспедыравалі ў лагер ваеннапалонных на востраў Саматракі. Мы не маглі ні пабачыцца з маім ружовым анёлкам, ні абмяняцца адрасамі. Я ледзь не ляснуўся ад тугі, а раны мае, здавалася, вось-вось адкрыюцца зноўку.

Потым паціху-патроху я прымірыўся. Жыццё палоннага не садзейнічае трываласці пачуццяў. Мяне пераводзілі з лагера ў лагера, нарэшце, трапіў у Марсель, і там мяне застала перамір'е, а потым і канчатковы мір... Успамін пра Агату пачаў ужо бляднець, хоць у глыбіні сэрца...

У 1919 годзе я вярнуўся нарэшце на сваю бедную змучаную радзіму... Ажаніўся, з'явіліся дзеці, пачаў пісаць і праз два-тры гады быў вядомым пісьменнікам-гумарыстам Петарам Незнакомавым. І вось аднойчы...

Неяк у кавярні "Цар Вызваліцель" я чытаў "Варі" Гео (Мілева), і да мяне падсеў Нікалай Райнаў.

"Слухай, Пеця, ты што, крывадушны пачытаеш?" — запытаўся ён, не прывітаўшыся, што яму было ўласціва.

"Чытаю, чаму не пачытаць. Гэта таксама літаратура, хоць вы, эстэты... Чаму пытаешся?"

"Ды вось трапіла мне ў рукі адна рэч... І што цікава — напісала яе жанчына. Ты ведаеш мае адносіны да жанчын, я іх лічу няздольнымі прыстойна цюрлю-гювеч прыгатаваць, а гэтая ўзяла ды напісала рамана. І з такой, ведаеш, дзіўнай інтрыгай... Майстар, я табе скажу".

І падае мне блішчастую кніжку на французскай "Serie noire". На вокладцы нейкае крывавае страхосце.

"Гэтая мадам пісьменніца, пэўна, французжанка?" — пацікавіўся я, узяўшы без вялікага задавальнення кніжку.

"Англічанка, — сказаў Нікалай. — Але яе ўжо перакладаюць і на французскую мову, у адрозненне ад нашага брата".

Імя англічанкі, надрукаванае буйным шрыфтам над крывавым страхосцем — Агата Крысці, — мне было зусім невядомае. Упершыню даведаўся, што ёсць такая пісьменніца. Адгарнуў тытульную старонку, гляджу — там змешчаны вялікі партрэт аўтаркі, даволі поўнай русай жанчыны ў акуларах. І раптам мне здалося, што я ўжо недзе бачыў гэты твар. Ну так, канечне, усюга пяць гадоў таму гэтая даволі поўная ў акуларах анёлка са здымка прымушала мяне трывіцца ад жарсці, калі яна толькі адчыніла дзверы ў аддзяленне для "безнадзейных" у Саланіцкім ваенна-палявым шпіталі.

Прышоў дадому і прачытаў кнігу на адным дыханні. Гэта быў адзін з першых яе шэдэўраў — "Забойства ў Арыент-экспрэсе". Маё саланіцкае прароцтва збылося, херувімчык Агата ператварылася ў крывадушны аўтарку сусветнай велічыні.

Вядома, я напісаў ёй адразу ж, а потым аформіў творчую камандзіроўку ў тагачаснага міністра народнай асветы Стаяна Амарчэўскага і выправіўся ў Лондан. Сеў у Арыент-экспрэс, той самы цягнік, што яна гэтак загадкава апісала ў сваім рамана. Лічыў, што гэта будзе для яе дадатковай неспадзяванкай, асабліва ў выпадку, калі і мяне нехта возьме дый укакошыць па дарозе.

Яна спачатку нават не пазнала мяне (і я ад спакойнага сямейнага жыцця крыху распаўнеў), потым, насуперак свайму стрыванаму тэмперату разбагацелай англійскай лэдзі, кінулася мяне абдымаць. Яна прызналася, што нядаўна развяслася (пасля няўдалага шлюбу з нейкім фінансавым пасрэдным кам). Мінуўся бязмежна шчаслівы тыдзень, у канцы якога я напісаў Стаяну Амарчэўскаму, што застаюся ў Лондане надалей за свой кошт і на ягоную камандзіроўку плюю... Дадому напісаў, што ў тутэйшых архівах знайшоў вельмі цікавы сюжэт для дакументальнага рамана, а жонка так і не зразумела, якога д'ябла я сяджу ў тым клятым Лондане, адкуль па тым часе на нашу няхчасную радзіму ішлі ўсе злыбяды.

У Балгарыю я вярнуўся незадоўга да вераснёўскіх падзей. Вядома, я не напісаў ніякага рамана. Сюжэт, які знайшоў у англійскіх "архівах", аказаўся занадта сексуальным для нашых усё яшчэ патрыярхальных на той час нормаў. Затое ў наступных дзесяці раманах Агаты ў адмоўных героях адчуваліся рысы нейкай дзікунскай балканскай першаснасці.

Хоць і ўскосна, аднак жа я паспрыяў творчаму працэсу слаўтай пісьменніцы.

З балгарскай пераклаў Уладзімір АНІСКОВІЧ

*Цюрлю-гювеч — нац. балг. страва, запяканка з бараніны і рознай гародніны.

СУСТРЭЧЫ

"Я прысягну: навек люблю..."

Алесь Бабаед — асоба для нашай глыбіні адметная. Ён — паэт з абвостраным пачуццём болю і смутку, багатым унутраным "я". Тое, што затоена ў душах беларусаў, у ім знайшло выхад у вершаваных радках, стала другой натурай (ці першай?! — любоў да Бацькаўшчыны, вясковых каранёў, народных вытокаў).

Калісьці ў дзяцінстве ён сказаў сабе: "Я магу!" — і так нарадзіліся першыя вершы. Нязграбныя, але шчырыя, яны былі надрукаваны ў газеце "Піянер Беларусі". Так пачыналася... А можа, усё было не так проста? Можа, нарадзіўся ён у вёсачцы Чаўнішкі Бешанковіцкага раёна Віцебскай вобласці ўжо для таго, каб уславіць яе краявіды і сціплую прыгажосць? Хто ведае... Кажуць, паэт — не той, хто піша вершы, а той, хто не пісаць іх не можа. Здаецца, Алесь Бабаед — з апошніх.

Чацвёрты дзесятак гадоў адмервае Алесь на гэтай зямлі. Было па-рознаму: публікацыі ў часопісах і зборніках (пасля іх, прызнаецца, ахінала ўзнёслае "азарэнне": "Я — геній!"), перыяды надлому і расчаравання, калі пасля крытычных заўваг кідаліся ў агонь лісты. Але заставалася галоўнае — немагчымасць здрады прызнанню, вызначанаму лёсам і сумленнем.

...І з тым, што некалі было, Пакуль жыю, я звязан буду. Рабіць добра і нішчыць зло, Благаслаўляць і дзень, і вечар, І завіруху, і слату, І расставанні, і сустрэчы, Складанасць дум і прастату.

У кожнага чалавека існуе патрэба ў пакаванні. Але далёка не кожны адчувае віну — сваю і іншыя — пранікнёна і востра. А. Бабаед валодае гэтым пачуццём, ён узносіць свае вершы на алтар агульнай бяды, бо ён — не сведка, не старонні, ён — да кожнага

нервовага канчатка беларус. І яго алоўкам водзіць любоў да Радзімы. **Зорная, крынічная, лясная — Я цябе не выдумай такой, Я цябе такую спасцігаю І люблю сыноўню душой. ...Будзь ты ў песню песьляроў апетая, Ды не стань пакуціаю зямлэй.**

У Бешанковіцкім раённым Доме культуры адбыўся літаратурны вечар пад назвай "З любоўю да Радзімы". На сустрэчу з А. Бабаедам прыйшлі аматары паэзіі Прыдзвіння. І відавочна, што яны не былі расчараваны. Тыя, каму А. Бабаед быў знаёмы толькі па публікацыях, узыліся: ягоныя вершы — проста падаўжэнне і вершаваны працяг яго светапогляду і духоўнага пачатку. Ён быў у цэнтры залы — увесь навідавоку, адкрыты пытанням і поўны рашучасці адстойваць сваімі вершамі пазіцыю чалавека і грамадзяніна. Алесь абмовіўся неяк у вершы: "Можаце разлічваць на мяне — Падтрымаю, я неасцярожны".

Прыхільнікі паэтычнага радка задавалі А. Бабаеду шматлікія пытанні, якія датычылі яго творчасці, грамадзянскай пазіцыі, адносінаў да жыцця. Гэта рэдкасць — мець такую магчымасць: пасля прачытаных аўтарам вершаў (а гучалі як ужо надрукаваныя, у тым ліку ў зборніку "Колеры шчасця і болю", так і новыя) звярнуцца да паэта, выклікаць яго на шырасць наконт ужо напісанага і далейшых планаў: "Многія тэмы закранаюцца і развіваюцца ў вашых вершах. А на якія тэмы вы пісаць не будзеце ніколі?" — прагучала пытанне з залы. "Ніколі? З-пад майго алоўка не выйддуць услаўленні пэўных уладных асоб, а таксама ганьба былому пакаленню". — "Што асабліва трывожыць сэрца?" — "Балюча за вёску... Жыву ў гарпасёлку, працую ў раённай бальніцы ўрачом ультрагукавых даследаванняў, але па сваёй натуре, жыццё-

вым ўсведамленні — я глыбока вясковы чалавек. І так жудасна, калі з кожным годам у родных мясцінах сустракаеш усё менш знаёмых з дзяцінства твараў. Адны дачнікі..." **На бераг, спавіты туманам, Іду, не спыняю хады Па сцежках, даюю заараных. Навошта іду я туды? Мне вецер шпурляе пад ногі Лістоты халодную медзь. А сэрца баліць ад знямогі. А сэрца трывае ледзь-ледзь. Вярэццяць душу успаміны — Прычыны для самоты стае. Глядзіць, нібы маці, Айчына. З дакорам у вочы мае.**

Айчына, Беларусь, зямля — яны ў пазытыўным усведамленні А. Бабаеда неадрыўна звязаны з генетычнымі каранямі.

Для іх, як і для маці і бацькі, у паэта — самыя пяшчотныя словы і вобразы. У вершы "Бацьку" кранальна гучыць: "Калі ён глядзіць па галоўцы ўнукаў, Мякчэюць мазалі ад дабрыві". У вершы "Маці" — замілаванне: "А маці ў даенцы Прыносіць з марозу У хату святанне..." І вершы паэту, што яму "...бліжэй святанкі і ранеты, і грудок пад схіленым крыжом" угэтым жыццём — "нястрымным кругабегу".

...Думкі кружаць мне голаў — Адкуль я? Навошта?

І хто? Так стаю на мяжы, Цэлым светам і Богам Забыты.

Апраўдацца спрабую, Ды толькі не чуе ніхто...

Не, не так гэта: голас прыдзвінскага паэта Алесь Бабаеда якраз жа й пачуць.

Алена ПРУС

г.п. Бешанковічы

Пра эпіграмы Кандрата Крапівы

Сярод шматлікіх сатырычных твораў К. Крапівы ёсць і некалькі дзесяткаў эпіграм. Усе яны дасціпныя, трапныя, нярэдка двух-планавыя, з падтэкставай пльвінню, пакідаюць уражанне свежасці і арыгінальнасці, зьяўляюць усімі фарбамі і адценнямі народнай мовы. Аднак толькі нямногія з іх уключаліся аўтарам у зборы ягоных твораў ("Інтэрв'ю Якуба Коласа", "На "Матчынага сына" Сымона Баранавых" і некаторыя іншыя). Астатнія або друкаваліся толькі аднойчы ў якім-небудзь перыядычным выданні, або, ненадрукаваныя, перадаваліся з вуснаў у вусны.

Кожная з іх выклікалася якойсьці канкрэтнай надзеяй з'явай. Сатырычным адгалоскам на публікацыю рамана Ц. Гартнага стала эпіграма, пабудаваная на вобразнай аснове вядомага выразу *мужі дохнуць*. Яго цэласны сэнс "нясцерпна нудна ад чаго-небудзь" спачатку засланяецца апрадмечаным, канкрэтным зместам слоў у першых двух радках твора і тут жа ўсплывае на паверхню як здагадка, спараджаючы смех: **— Якой ты мухам даў "отравы", Што ўраз падохлі ўсе яны? — А тут такая, браце, справа: Я прачытаў ім "Сокі цаліны".**

На пачатку 50-х гадоў Я. Колас, К. Крапіва і П. Глебка разам з супрацоўнікамі Інстытута мовазнаўства ўкладалі "Руска-беларускі слоўнік". К. Крапіва рэдагаваў апісанне слоў на першую частку літар, а П. Глебка — пачынаючы з літары "П". Справы ў Глебкі чамусьці рухаліся марудна. І тады ў інстытуцкай насценгазеце з'явілася эпіграма:

Хто так моцна тут сапе у Інстытуце дзесяці? Гэта Глебка ўлез на "П" І не можа злезці.

На адкрытым партыйным сходзе пісьменнікі абмяркоўвалі рашэнне чарговага пленума ЦК кампартыі аб далейшым развіцці жывёлагадоўлі ў рэспубліцы. З занадта доўгім дакладам выступіў Міхась Лынькоў.

Гаварыў пра будоўлю свінагадоўчых комплексаў, шмат разоў упамінаў пра свінаматак. К. Крапіва пасуў па радах эпіграму: **Уцякайма хто як можа, братцы, Бо Міхась засеў на свінаматцы!**

Многія расмяяліся, і Лынькоў мусіў закружліцца.

Эпіграма "Чыжык", у адрозненне ад папярэдніх і шмат якіх іншых ненадрукаваных, пабачыла свет. Яе змясцілі ў часопісе "Заклік" (1933, № 1, с. 51). У эпіграме знайшоў увасабленне адзін з тыповых эпізодаў тагачаснай жорсткай рэчаіснасці, крыжовага паходу ў пошуках "ворагаў народа". Яна цікавая і формай, і зместам. Майстэрства сатырыка нельга поўнаасцю ацаніць, калі не бачыць перад сабой усёй гэтай арыгінальнай сваім мастацкім выкананнем эпіграмы-літмантажу. Вось гэты твор:

Чыжык

(Эпіграма-літмантаж)
На дэбют крытыка Аркадзя Куляшова — **Чыжык, чыжык, дзе ты быў? — За гарой Максіма біў. "Дзюбаў, дзюбаў, аслабеў, Толькі збрудзіў, а не з'еў".**

***З людзей па радку, а мне эпіграма: у гэтым вершы толькі адзін радок мой.**

Сапраўды, "у гэтым вершы толькі адзін радок" крапівоўскі: "За гарой Максіма біў" (маецца на ўвазе выступленне ў друку маладога, 19-гадовага паэта А. Куляшова ў нязвычайнай для яго ролі дэбютанта-крытыка твораў Максіма Гарэцкага). Першы радок эпіграмы ўзяты з вядомай жартоўнай песенькі такой самай назвы, а два апошнія — з верша А. Александровіча "Хлопчык і пень":

Ку-ку-рэку! Ку-ку-рэку! Вось і пеньві тут аднекул Крадучыся, неўзаметку Падляцеў, ханіў катлетку.

Дзюбаў, дзюбаў — аслабеў, Толькі збрудзіў, а не з'еў.

Ды і другі радок не зусім крапівоўскі, гэта — перафразаванне з той жа песенькі: "За гарой гарэлку ліў". Варта таксама зазначыць, што ў кантэксце гэтай эпіграмы адбыліся семантычныя зрухі ў словах, даставаных да крытыка-дэбютанта: *чыжык, дзюбаў, збрудзіў, з'еў*. Яны атрымалі сэнсавае прырашчэнне, падвойны змест. Скажам зноскі: "З людзей па радку, а мне эпіграма" — дасціпны мадэліраваны аўтарскі наватвор, у падтэксце якога адчуваецца прыказка-прататып. Хоць тут усё словы ўжытыя з прамым значэннем, непасрэдна накіраваным на канкрэтныя рэаліі, але сваім комплексам яны ствараюць выразны намёк на прыказку-мадэль "з міру па нітцы — голаму сарочка".

Некаторыя з вусных эпіграм пасля ўвайшлі ў паэму "Хвадос — Чырвоны нос":

Тут яшчэ вучоны Сверхаў Акалочаў грушы з вербаў. Кажуць, скончыў быў той дзед Ерundyчны факультэт.

Праўда, гэтыя радкі не вытрымалі выпрабавання часам. Сёння мы з пашанай ставімся да навуковых прац І. А. Сербавы.

І ў апошнія гады свайго жыцця сатырык час ад часу звяртаўся да эпіграм. Некаторыя з іх друкаваў і "ЛіМ". Вось адна з іх — "Скарга":

Я не горшы ад Рагойшы І не меншы ад Камейшы, Ды прабіцца не ўдаецца Ні ў саюз, ні ў выдавецтва.

Добра было б, каб пры выданні Поўнага збору твораў К. Крапівы сюды ўвайшлі і ўсе яго рупліва сабраныя эпіграмы — гэтыя іскрынікі досціпу, помнікі таленту, сатырычныя адбіткі розных з'яў літаратурнага жыцця. І не толькі літаратурнага.

Іван ЛЕПЕШАЎ

г. Гродна

АБ'ЯВЫ

Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі

АБ'ЯВЛЯЕ КОНКУРС

НА ЗАМЯШЧЭННЕ ПАСАД ПРАФЕСАРСКА-ВЫКЛАДЧЫЦКАГА САСТАВУ (ДЛЯ ТЫХ, ХТО МАЕ МІНСКУЮ ПРАПІСКУ)

- кафедра спецыяльнага фартэпіяна	заг. кафедры	- 1	дацэнт	- 1
дацэнт	прафесар	- 1	- кафедра драўляных духавых інструментаў	- 1
ст. выкладчык	дацэнт	- 2	дацэнт	- 1
- кафедра беларускай музыкі	- кафедра фартэпіяна			
дацэнт	дацэнт	- 1		
- кафедра філасофіі	- кафедра маў			
ст. выкладчык	старшы выкладчык	- 1		
- кафедра гісторыі музыкі	- кафедра опернай падрыхтоўкі			
ст. выкладчык	дацэнт	- 0, 75		
- кафедра канцэртмайстарскага майстэрства	- кафедра харавога дырыжыравання	- 2		
	старшы выкладчык	- 2		

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання. Заявы і дакументы накіроўваюцца на імя рэктара на адрас: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.

Даведкі па тэлефонах: 227-49-42; 226-06-70.

Ны крыж святой Еўфрасіні Полацкай ужо стаў фактам культурнай і сацыяльнай гісторыі беларусаў, хоць, здавалася б, стварэнне копіі і пошукі арыгінала крыжа павінны былі б застацца справай выключна канфесійнай, справай, якая датычыць толькі мясцовай філіі Рускай праваслаўнай царквы (асаб-

ляюцца ў Апраметную, дзе валадарыць Смерць, а крона сягае ў неба — да Бога, да Святла. Дарэчы, першыя хрысціянскія крыжы не абагулялі, сваімі сімваламі яны лічылі ягнятка, рыб. І толькі з часам крыж набыў сённяшні сэнс. Гэты знак мае амбівалентны характар, аб'ядноўвае палярныя паняцці і ў філасофскім сэнсе азначае свабоду выбару. Спадар Конан не сумняваецца, што ра-

ягоны вопыт не згубіўся. Для гэтага патрэбны вучні, творчая майстэрня ювелірнага мастацтва. М. Кузьміч упэўнены, што наяўнасць такой майстэрні дазволіла б не толькі ўзнавіць сувязь часоў, адрадазіць забытае сёння мастацтва, але і прынесці рэальны прыбытак Беларускай дзяржаве.

Доктар гістарычных навук Георгі Штыхаў разважаў пра месца крыжа ў развіцці ста-

цэнтаў за тое, што крыж у Расіі, але 1 працэнт — "можна і не дзавезлі..." Можна, мае сэнс пашукаць скрыні "магілёўскага клада" (так сярод навукоўцаў называюць груз каштоўнасцяў, якія захоўваліся ў Магілёве напярэдадні вайны, а ў час абароны Магілёва пад аховаю НКВД павезлі ў Маскву) у азёрах, побач з якімі праходзіў маршрут.

Праўда, гэту думку спадара Пухоўскага ўдзельнікі "круглага стала" не падтрымалі. Шукаць усё ж такі трэба ў Расіі. Цікавая акалічнасць: ніводная з рэчаў "магілёўскага клада" за ўвесь час, што прайшоў з лета 1941 года, так нідзе і не "ўсплыла". А было каштоўнасцяў на 60 мільёнаў даваенных рублёў (крыж Еўфрасіні ацэньваўся ў 6 мільёнаў). Падобна на тое, што адпаведныя службы парупіліся, каб не было "ўцечак інфармацыі"...

Пісьменнік Уладзімір Арлоў, які вёў "круглы стол", распавядаў пра "адысею" крыжа і лёс нацыянальнай святыні ў XX стагоддзі. Спяралі, у гісторыі крыжа адбыўся, як у лютэрку, лёс беларускай нацыі. Таму і вяртанне крыжа на радзіму мае для нас сакральны сэнс. Тэма будзе знакама таго, што свой лёс мы ўзялі ў свае рукі.

У часе "круглага стала" было абмеркавана яшчэ адно балючае пытанне, што мае непасрэднае дачыненне да духоўнай спадчыны святой Еўфрасіні Полацкай, — лёс Спас-Еўфрасінеўскага манастырскога комплексу, Міжнародны дабрачынны фонд крыжа Еўфрасіні Полацкай выступіў заказчыкам праекта рэгенерацыі архітэктурнага комплексу. Праект зроблены. Ён зацверджаны падпісамі Аляксандра Лукашанкі, Патрыярха Маскоўскага і Усяе Русі Аляксія, уладзікі Філарэта, але... для полацкага ўладыкі Феадосія тры гэтыя подпісы, мабыць, не ўказ. Бо тое, што робіцца зараз на тэрыторыі манастыра, ёсць ні што іншае, як будаўнічы "беспредел". Парушаецца архітэктурнае аблічча, нішчацца археалагічныя пласты. Страты, якія ў выніку гэтага мае гісторыя і культу-

ра Беларусі, можна параўнаць са стратамі ад ваяўнічага атэізму бальшавікоў. Альбо ўладыка Філарэт не ведае, што робяць яго падначаленыя, альбо гэта робіцца з ягонай маўклівай згоды.

Напрыканцы слова ўзяў гасць, чья прысутнасць не была прадугледжана праграмай: расійскі святар (іерманых), накіраваны "для проходавання службы" ў Беларусь, у Гомель. Паведаміўшы прысутным пра тое, што ў ведамстве Патрыярха Маскоўскага прапрацоўваецца ідэя Хроснага ходу, які распачнецца ад "дзяржаўнай мяжы Расіі ў Брэсце" і скончыцца ў Маскве, у храме Хрыста-Збаўцы, святар выказаў спадзяванне, што крыж святой Еўфрасіні будзе адным з атрыбутаў гэтага Хроснага ходу, што крыж будзе суправаджаць ікону Дзяржаўнай Божай маці Расійскай. Пры гэтым святар нагадаў пра "единую Киевскую Русь", пра тое, што мы "единий народ", пра неабходнасць аднаўлення трыяды "праваславіе, самодержавіе, народность". Уладзімір Арлоў на гэта заўважыў, што мы зыходзім з таго, што ёсць суверэнная дзяржава Рэспубліка Беларусь, і крыж святой Еўфрасіні мы лічым сваёй нацыянальнай святыняй і разглядаем у кантэксце нашай нацыянальнай ідэі.

"Круглы стол" вынес прапанову аб правядзенні канферэнцыі, дзе можна было б абмеркаваць праблемы, звязаныя з пошукамі нацыянальнай святыні; аб правядзенні ў школах Беларусі тэматычнага ўрока, прысвечанага святой Еўфрасіні Полацкай, аб перайменаванні ў гонар святой адной з вуліц у цэнтры Мінска; аб звароце па дапамогу да беларусаў замежжа, аб стварэнні ў Інтэрнеце старонкі крыжа Еўфрасіні.

...Калі да слаўтай прарочыцы Вангі звярнуліся з просьбай высветліць, дзе зараз крыж Еўфрасіні, Ванга адказала: "Хай беларусы не турбуюцца. Іхні крыж хутка вернецца". Хацелася б думаць, што "хутка" — гэта пры нашым жыцці.

Пётра ВАСІЛЕЎСкі

Хто шукае, той знаходзіць

ліва калі браць да ўвагі вынікі бальшавіцкага панавання і "атэістычнага выхавання"). Узнаўленне крыжа стала агульнанацыянальнай справай, прычым ініцыятыва зыходзіла не ад царкоўных іерархаў, а ад культурніцкай эліты Беларусі, ад нацыяналістаў-адраджэнцаў. Узнаўленне крыжа святой Еўфрасіні не зняло праблему пошуку арыгінала, а, наадварот, дало гэтай справе новы імпульс.

28 верасня ў Нацыянальным культурна-асветніцкім цэнтры прайшоў "круглы стол" "Крыж святой Еўфрасіні Полацкай у кантэксце дзяржаўнага і культурнага адраджэння Беларусі". На пасяджэнні прагучала шэсць асноўных дакладаў, мела месца дыскусія.

Доктар філасофскіх навук Уладзімір Конан распавядаў пра адраджэнскую сімваліку крыжа святой Еўфрасіні. Ён нагадаў, што знак крыжа вядомы яшчэ з язычніцкіх часоў; што падвойны крыж (так званы "патрыяршы", да гэтага тыпу належыць і крыж Еўфрасіні) — гэта сімвал адной з самых вядомых у гісторыі сусветнай цывілізацыі міфалагем — сімвал "сусветнага дрэва", карані якога паглыб-

на ці позна верхнік з крыжам на шыцы зноў будзе мець статус дзяржаўнага герба Беларусі.

Мастак Мікола Кузьміч гаварыў пра творчыя і маральна-этычныя аспекты ўзнаўлення крыжа святой Еўфрасіні. Праца была цяжкая, бо для яе не было тэхналагічнай базы; не было мастацтвазнаўчых матэрыялаў аб візантыйскай перагародчатай эмалі, якія можна было б скарыстаць у справе ўзнаўлення крыжа; не было і адпаведнай юрыдычнай базы, каб пачаць працу. У Старажытнай Русі на падрыхтоўку ювеліра-падмайстра (не майстра!) ішло пятнаццаць гадоў. Лазар Бога, безумоўна, кіраваў майстэрняй, вялікай майстэрняй. Спадар Кузьміч, як прафесійнік, сцвярджае, што адчувае, якія часткі крыжа рабіў сам Бога, а якія — ягоныя вучні. Крыж для Еўфрасіні быў зроблены хутчэй за ўсё за 6—8 месяцаў. У М. Кузьміча на ўзнаўленне крыжа пайшло паўтара года "чыстага" часу, астатняе — арганізацыйныя клопаты. "Крыж рабіў не я — народ увесь са мною. Крыж з'явіўся, калі для гэтага саспела наша грамадства".

Мастак хацеў бы, каб

ражытнабеларускай культуры і значэнне святыні ва ўсталяванні Полацкай дзяржаўнасці. Функцыянальнае прызначэнне крыжа не надта зразумелае. Для напраса тольмага ён занадта вялікі, для запраса тольмага — занадта малы. Навуковец лічыць, што на крыжы полацкія князі давалі клятвы, калі ўступалі на прастол. Такім чынам, гэта сімвал сакральнага і дзяржаўнага.

"Так пачыналіся пошукі крыжа святой Еўфрасіні" — тэма выступлення дырэктара Нацыянальнага навукова-асветніцкага цэнтры Адама Мальдзіса. Да пошукаў крыжа спадар Мальдзіс прычынніўся ў нейкай ступені выпадкова, бо падзеі апошняй вайны не ўваходзілі ў кола ягоных навуковых інтарэсаў. Аднак менавіта ён паклаў пачатак мэтанакіраваным пошукам святыні. Дзе зараз крыж — у фундацыі Моргана альбо ў пецярбургскім Эрмітажы, ці яшчэ дзе — яшчэ трэба высветліць. Але адно можна сцвярджаць дакладна: з Магілёва крыж быў вывезены ў Маскву.

Некаторыя гіпотэзы асвятліў Уладзімір Пухоўскі, дэкан факультэта правазнаўства Інстытута кіравання. На ягоную думку, 99 пра-

раў, адчураліся матчынай мовы.

Стаяў неяк на прыпынку прыгараднага аўтобуса ў "глыбіннай" вёсцы. Падышла бабуля гадоў за семдзесят з напакаванай, важкай сумкай. Разгаварыліся. Яна паведала, што гасцявала ў роднай сястры, а цяпер вяртаецца ў горад, калісьці ў гэтай вёсцы працавала настаўніцай, а перад выходам на пенсію — у гарадской школе. Яе праводзіла дзяўчынка гадоў дзесяці, пляменніца. Справа была ў канцы жніўня, і нечакана ад густых шатаў таполяў у блакіце неба закружылася чарада буслоў.

— Жанночка, смотри — аисты улетают в выреш! — усклікнула бабуля.

— Не аисты, а буслы, — адказала дзяўчынка.

— Нет, аисты! — стаяла на сваім былая настаўніца.

Я не ўцярапеў і ўставіў, як кажуць, свае тры грошы ў іх спрэчку. Заўважыў бабулі, што і сёння, калі і вёска спрэс загаварыла на "трасянцы", нават малаадукаваны селянін, убачыўшы вясной у небе

гэту птушку, усклікне: "Вось і бусел прыляцеў". Жанчына ў адказ панесла пра непазбежнае, на яе думку, зліццё дзвюх моў у адну, што гэты працэс трэба усяляк падтрымліваць. Потым, распаліўшыся да чырвані на твары, стала клясці Гербачова і Шушкевіча, якія, маўляў, "развалілі СССР"...

Ці не ў гэтым манкуртызме інтэлігенцыі старэйшага пакалення, у яе адносінах да роднай мовы і пазіцыі абывацеля ("акаякая разніца?") і ёсць наша першабытная беднасць на культурныя здабыткі? І кожная такая "кляк-ва" нібы напамінае, што ў сваёй халуйскай арыентацыі на "старэйшага брата" мы з яго боку ўспрымаемся як халопы. Вярнуць сёння забытыя большасцю гараджан і нават вясцоўцаў нашы слоўныя "залацінкі" — не простая задача, бо кожная "кляк-ва" агучваецца ў сем'ях бабулямі, матулямі, перадаецца дзеціма, унукам, а яшчэ па радыё, тэлебачанні — чыноўнікамі ўсіх рангаў, нават тымі, што працуюць на ніве культуры.

Журавіны не ўзышлі...

З ЖУРНАЛІСЦКАГА БЛАКНОТА

Прыгарадным дызель-поездам надвячоркам з лясоў Старадарожчыны вярталіся грыбнікі і ягаднікі. Пэнаў дзвюх настаўніц-пенсіянерак са Слуцка. У кожнай ля ног стаялі перавязаныя бэльмі хусцінкамі ведры. Поезд пазніўся і жанчыны, пазіраючы час ад часу на гадзіннікі, нерваліся: бяліся, што спозняцца на прагляд па тэлевізары свайго любімага, як яны зазначылі, шматсерыйнага фільма "Дзяўчына па імені Лёс". На мае пытанне, што ў вёдрах, настаўніцы адказалі:

— Клюквы набрали. Цельный день не разгубились.

— А можа, журавін? — пералытаў я. — Праўда, хораша гучыць гэтае слова? У ім чуюцца нешта ад птушак-журавоў.

Адна з жанчын абыякава адказала:

— А какая разніца? Мы привыкли называть эту ягоду клюквой.

Каб жа толькі гэтыя дзве, чыё дзяцінства прайшло ў вёсцы, як у большасці сённяшніх гарадскіх пенсіяне-

ны і працы "Мікалаеўшчына", што на Стаўбцоўшчыне. Пасля абрыдлых усім "вольных" танцаў пад магнітафон культмасавічка, маладзюва і энергічная жанчына, прапанавала ўсім разам праспяваць беларускую народную песню. У зале было чалавек шэсцьдзесят, пераважна жанчын ва ўзросце, але яшчэ ў добрай, як кажуць, форме, памаладзельных у сваіх святочных строях і даволі актыўных у танцах. На прапанову масавіку яны адказалі маўчаннем — нібы і не чулі. Потым нехта з жанчын усё ж зацягнуў: "Ох, кто-то с горочки спустился...", чалавек дзесяць ці больш падхапілі і сяк-так спелі. Культмасавічка зноў прапанавала праспяваць беларускую песню, і яе зноў ніхто не падтрымаў. Аказалася — і не магі падтрымаць. Сярод гэтых жанчын не было ніводнай вясковай жыхаркі. Усе яны прыехалі сюды з раённых цэнтраў Міншчыны, у сельскіх жыхароў увосень — работ воем, яму не да адлачынку. А менавіта ж у райцэнтрах найбольшы працэнт абывацеляў, у якіх, як пісаў нядаўна ў "Ліме" Леанід Лыч, найбольш хліпенская нацыянальная самасвядомасць, і менавіта там найбольш зрусіфікаваная інтэлігенцыя.

Вечар адпачынку ў пансіонаце для ветэранаў вай-

ны і працы "Мікалаеўшчына", што на Стаўбцоўшчыне. Пасля абрыдлых усім "вольных" танцаў пад магнітафон культмасавічка, маладзюва і энергічная жанчына, прапанавала ўсім разам праспяваць беларускую народную песню. У зале было чалавек шэсцьдзесят, пераважна жанчын ва ўзросце, але яшчэ ў добрай, як кажуць, форме, памаладзельных у сваіх святочных строях і даволі актыўных у танцах. На прапанову масавіку яны адказалі маўчаннем — нібы і не чулі. Потым нехта з жанчын усё ж зацягнуў: "Ох, кто-то с горочки спустился...", чалавек дзесяць ці больш падхапілі і сяк-так спелі. Культмасавічка зноў прапанавала праспяваць беларускую песню, і яе зноў ніхто не падтрымаў. Аказалася — і не магі падтрымаць. Сярод гэтых жанчын не было ніводнай вясковай жыхаркі. Усе яны прыехалі сюды з раённых цэнтраў Міншчыны, у сельскіх жыхароў увосень — работ воем, яму не да адлачынку. А менавіта ж у райцэнтрах найбольшы працэнт абывацеляў, у якіх, як пісаў нядаўна ў "Ліме" Леанід Лыч, найбольш хліпенская нацыянальная самасвядомасць, і менавіта там найбольш зрусіфікаваная інтэлігенцыя.

Міхась ТЫЧЫНА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх
пісьменнікаў;
рэдакцыя газеты
"Літаратура і мастацтва"

ВЫХОДЗІЦЬ
З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар
Уладзімір
НЯКЛЯЕУ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Мікола ГІЛЬ —

намеснік галоўнага
рэдактара

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,

Жана ЛАШКЕВІЧ,

Алесь МАРЦІНОВІЧ,

Барыс ПЯТРОВІЧ —

першы намеснік

галоўнага рэдактара,

Віктар ШНІП —

адказны сакратар

АДРАС
РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі — 2848-461

намеснікі галоўнага
рэдактара — 2848-525,
2847-985

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 2848-204

пісьмаў і грамадскай
думкі — 2847-985

літаратурнага
жыцця — 2848-462

крытыкі

і бібліяграфіі — 2847-985

паэзіі і прозы — 2848-204

музыкі — 2848-153

тэатра, кіно

і тэлебачання — 2848-153

выяўленчага мастацтва,
аховы помнікаў — 2848-462

навін — 2848-462

мастацкага

афармлення — 2848-204

фота-

карэспандэнт — 2848-462

бухгалтэрыя — 2366-071

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛІМ".

Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтры
тыднёвіка "ЛІМ"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня
"Беларускі Дом друку"
(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856.
Наклад 3631
Нумар падпісаны ў друк
8.10.1998 г. у 17.30.

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 999
Заказ 5933/Г

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12